

Praktyczny przewodnik dotyczący stosowania
rozporządzenia Bruksela II bis

Spis treści

1. Wprowadzenie ogólne	4
1.1. Zakres geograficzny – art. 2 pkt 3	5
1.2. Przepisy w sprawie wejścia w życie – art. 72	5
1.3. Przepisy przejściowe – art. 64	5
2. Sprawy małżeńskie	8
2.1. Wstęp	9
2.2. Zakres rzeczowy w sprawach małżeńskich	9
2.3. Ustalenie sądów, które mają jurysdykcję w sprawach małżeńskich	9
2.4. Zawisłość sprawy – czyli co się dzieje, jeżeli powództwo zostało wniesione w dwóch państwach członkowskich? – art. 19 ust. 1	15
2.5. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach małżeńskich	16
3. Odpowiedzialność rodzicielska	18
3.1. Zakres przedmiotowy	19
3.2. Ustalenie państwa członkowskiego, którego sądy mają jurysdykcję w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej	23
3.3. Przekazanie do sądu lepiej umiejscowionego do rozpatrzenia sprawy – art. 15	34
3.4. Co się dzieje, gdy powództwo zostało wniesione w dwóch państwach członkowskich?	38
3.5. Uznawanie i wykonywanie – informacje ogólne	40
3.6. Zasady dotyczące prawa do kontaktów z dzieckiem – uznawanie i wykonywanie – art. 40 i 41	43
4. Zasady dotyczące uprowadzenia dziecka za granicę w UE	48
4.1. Wprowadzenie ogólne – art. 10, 11, 40, 42, 55 i 62	49
4.2. Kwestie jurysdykcji w sprawach dotyczących uprowadzenia dziecka	51
4.3. Zasady zapewniające szybki powrót dziecka – art. 11 ust. 1–5	54
4.4. Co się dzieje, jeżeli sąd odmawia powrotu dziecka? – art. 11 ust. 6 i 7	59

5. Wykonywanie orzeczeń	68
5.1. Znaczenie wykonania – informacje ogólne	69
5.2. Orzeczenie wykonywane na tych samych warunkach, które stosuje się do orzeczeń wydanych w państwie członkowskim wykonania – art. 47 ust. 2	70
5.3. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	72
6. Wysłuchanie dziecka – art. 23, 41 i 42	76
6.1. Obowiązek zapewnienia dzieciom możliwości wyrażenia ich opinii	77
6.2. Wyjątek od obowiązku zasięgnięcia opinii dziecka	77
6.3. Procedura zasięgnięcia opinii dziecka	77
6.4. Jak zasięgnąć opinii dziecka	77
6.5. Szkolenie w zakresie zasięgnięcia opinii dziecka	78
6.6. Cel wysłuchania dziecka	78
6.7. Konwencja ONZ o prawach dziecka	80
7. Współpraca pomiędzy organami centralnymi i pomiędzy sądami – art. 53-58	82
7.1. Europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych – art. 54	83
7.2. Zadania organów centralnych – art. 55	83
7.3. Ułatwianie zawierania porozumień – art. 55 lit. e)	83
7.4. Umieszczenie dzieci poza rodziną w innym państwie członkowskim – art. 56	84
7.5. Zapewnienie odpowiedniej ilości zasobów na potrzeby organów centralnych	85
7.6. Współpraca sądów	86
7.7. Sędziowie łącznikowi	86
8. Relacje między rozporządzeniem a konwencją haską z 1996 r. dotyczącą ochrony dziecka – art. 61 i 62	88
8.1. Zakres stosowania obu instrumentów	89
8.2. Ratyfikacja przez państwa członkowskie UE	89
8.3. Które sprawy podlegają przepisom rozporządzenia, a które postanowieniom konwencji z 1996 r.? – art. 61 i 62	89
Wykaz tabel i diagramów zamieszczonych w niniejszym przewodniku	92
Wykaz spraw, o których mowa w niniejszym przewodniku	92

A close-up photograph of an adult hand holding a child's hand. The adult's hand is larger and has a grey sleeve, while the child's hand is smaller and wears a red and yellow striped sleeve. They are holding hands against a clear blue sky with some blurred tree branches in the background.

1. Wprowadzenie ogólne

1.1. Zakres geograficzny – art. 2 pkt 3

Rozporządzenie, zwane rozporządzeniem Bruksela II bis⁽¹⁾, stosuje się we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej z wyjątkiem Danii. Rozporządzenie jest bezpośrednio stosowane w państwach członkowskich i jako takie ma moc nadrzędną w stosunku do prawa krajowego.

1.2. Przepisy w sprawie wejścia w życie – art. 72

Rozporządzenie miało zastosowanie od dnia 1 marca 2005 r. w odniesieniu do dwudziestu czterech ówczesnych państw członkowskich, a następnie w odniesieniu do kolejnych nowych państw członkowskich od dnia ich przystąpienia Unii⁽²⁾. Rozporządzenie stosuje się w całości do:

- wszczętych postępowań sądowych,
- dokumentów urzędowo sporządzonych lub zarejestrowanych jako autentyczne oraz
- porozumień między stronami – po rozpoczęciu stosowania przedmiotowego rozporządzenia zgodnie z art. 72 (art. 64 ust. 1).

(1) Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000.

(2) Bułgarii i Rumunii od dnia 1 stycznia 2007 r. oraz Chorwacji od dnia 1 lipca 2013 r.

1.3. Przepisy przejściowe – art. 64

W odniesieniu do postępowań sądowych wszczętych przed dniem 1 marca 2005 r. zasady dotyczące uznawania i wykonywania rozporządzenia mają zastosowanie do trzech kategorii orzeczeń:

- (a) orzeczeń wydanych począwszy od dnia 1 marca 2005 r. włącznie w postępowaniach wszczętych przed tym terminem, ale po wejściu w życie rozporządzenia Bruksela II (art. 64 ust. 2)⁽³⁾;
- (b) orzeczeń wydanych przed dniem 1 marca 2005 r. w postępowaniach wszczętych po wejściu w życie rozporządzenia Bruksela II w sprawach objętych zakresem stosowania rozporządzenia Bruksela II (art. 64 ust. 3); oraz
- (c) orzeczeń wydanych przed dniem 1 marca 2005 r., ale po wejściu w życie rozporządzenia Bruksela II w postępowaniach wszczętych przed wejściem w życie rozporządzenia Bruksela II (art. 64 ust. 4).

Orzeczenia takie należące do wymienionych kategorii są uznawane i wykonywane zgodnie z przepisami rozdziału III rozporządzenia, pod następującymi warunkami:

- w odniesieniu do orzeczenia, o którym mowa w lit. a) i c): pod warunkiem że jurysdykcję sądu, który wydał orzeczenie, oparto na zasadach zgodnych z przepisami rozporządzenia, rozporządzenia Bruksela II lub konwencji stosowanej między państwem

(3) Rozporządzenie Rady (WE) nr 1347/2000; zob. Dz.U. L 160 z 30.6.2000, s. 19; rozporządzenie Bruksela II weszło w życie w dniu 1 marca 2001 r.

członkowskim pochodzenia i państwem członkowskim wykonania w czasie wszczęcia postępowania; oraz

- w odniesieniu do orzeczenia, o którym mowa w lit. b) i c): pod warunkiem że odnosi się do rozvodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa albo do odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków w postępowaniu sądowym w tego rodzaju sprawach małżeńskich.

Należy zauważyć, że do tych orzeczeń stosuje się w całości rozdział III rozporządzenia dotyczący uznawania i wykonywania, w tym zasady przewidziane w sekcji 4, które zwalniają niektóre rodzaje orzeczeń z postępowania exequatur (zob. rozdział 3 pkt 3.6 i rozdział 4).

2. Sprawy małżeńskie

2.1. Wstęp

Przepisy rozporządzenia dotyczące spraw małżeńskich zostały przejęte praktycznie bez zmian z rozporządzenia Bruksela II⁽⁴⁾. W rozporządzeniu tym przyjęto z kolei postanowienia konwencji z dnia 28 maja 1998 r.⁽⁵⁾ na ten sam temat, która nigdy nie weszła w życie. W świetle powyższego literatura poświęcona konwencji i powyższemu rozporządzeniu może służyć jako wskazówki w zakresie spraw małżeńskich również na potrzeby obecnego rozporządzenia. W tym kontekście pomocne może być sprawozdanie wyjaśniające dotyczące konwencji⁽⁶⁾.

2.2. Zakres rzeczowy w sprawach małżeńskich

Rozporządzenie zawiera zasady dotyczące właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych dotyczących rozvodu, separacji i unieważnienia małżeństwa („sprawy małżeńskie”). Nie dotyczy ono podstaw rozvodu ani prawa właściwego dla postępowania

rozwodowego⁽⁷⁾, ani żadnych kwestii powiązanych, takich jak obowiązki alimentacyjne⁽⁸⁾, skutki majątkowe małżeństwa⁽⁹⁾ i sprawy spadkowe⁽¹⁰⁾.

2.3. Ustalenie sądów, które mają jurysdykcję w sprawach małżeńskich

2.3.1. Wprowadzenie do zasad dotyczących jurysdykcji

Zgodnie z zasadami dotyczącymi jurysdykcji określonymi w art. 3 ustala się państwo członkowskie, którego sądy mają jurysdykcję, lecz nie sąd właściwy w takim państwie członkowskim. Kwestię sądu właściwego w sprawach małżeńskich rozstrzyga się na podstawie prawa krajowego każdego państwa członkowskiego.

(4) Zob. przypis 3 powyżej.

(5) Zob. Dz.U. C 221 z 16.7.1998, s. 1.

(6) Zob. Dz.U. C 221 z 16.7.1998, s. 27.

(7) Zob. rozporządzenie Rady (UE) nr 1259/2010 z dnia 20 grudnia 2010 r.; Dz.U. L 343 z 29.12.2010, s. 10, które nie jest stosowane we wszystkich państwach członkowskich.

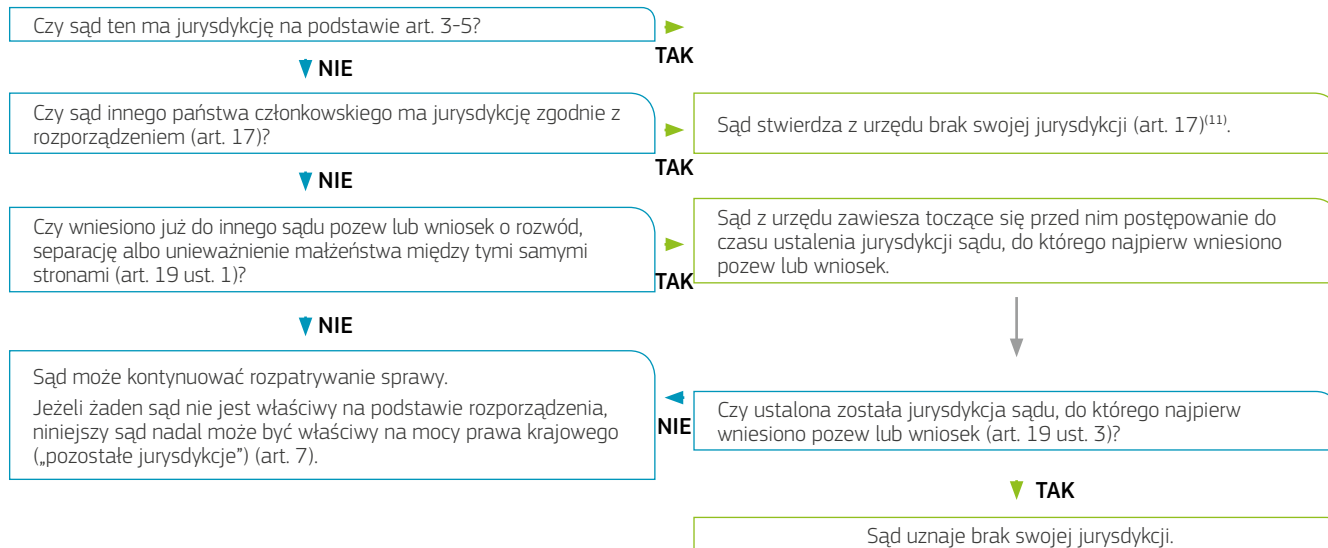
(8) Zob. rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r.; Dz.U. L 7 z 10.1.2009, s. 1.

(9) Zob. wniosek dotyczący rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych; COM (2011) 126 z 16 marca 2011 r.

(10) Zob. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r.; Dz.U. L 201 z 27.7.2012, s. 107, które nie jest stosowane we wszystkich państwach członkowskich.

2.3.2. Zasady dotyczące jurysdykcji – analiza przeprowadzana przez sąd

Sędzia sądu, do którego wniesiono powództwo o rozwód, przeprowadza następującą analizę:

(11) Zob. pkt. 2.3.5.

2.3.3. Kilka podstaw jurysdykcji w sprawach małżeńskich – art. 3

Nie istnieje ogólna zasada dotycząca jurysdykcji sądów w sprawach małżeńskich. Zamiast tego art. 3 wymienia siedem podstaw ustalania jurysdykcji. Małżonkowie mogą wytoczyć powództwo o rozwód w sądach państwa członkowskiego, w którym:

- a. posiadają miejsce stałego pobytu,
- b. ostatnio posiadali miejsce stałego pobytu, jeśli jeden z nich nadal tam zamieszkuje,
- c. którykolwiek z małżonków posiada miejsce stałego pobytu – w przypadku wspólnego wniosku,
- d. pozwany posiada miejsce stałego pobytu,
- e. składający wniosek posiada miejsce stałego pobytu, jeśli mieszkał tam przynajmniej przez jeden rok bezpośrednio przed złożeniem wniosku,
- f. składający wniosek posiada miejsce stałego pobytu, jeśli mieszkał tam przynajmniej przez sześć miesięcy bezpośrednio przed złożeniem wniosku i jest obywatelem danego państwa członkowskiego,
- g. którego obywatelami są oboje małżonkowie (w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, na którego terytorium mają „miejsce stałego zamieszkania”).

2.3.4. Alternatywny charakter podstaw jurysdykcji

Podstawy jurysdykcji w sprawach małżeńskich mają charakter alternatywny, co oznacza, że nie ma żadnej hierarchii, w związku z czym nie obowiązuje między nimi porządek pierwszeństwa. W rozpatrywanej przez Trybunał

Sprawiedliwości UE sprawie Hadadi⁽¹²⁾ Trybunał musiał rozstrzygnąć, czy istnieje taka hierarchia, ponieważ w sprawie tej oboje małżonkowie byli obywatelami tych samych dwóch państw członkowskich; najważniejsze elementy wyroku Trybunału przedstawiono w ramce poniżej.

Małżonkowie mieszkali razem i mieli miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim A. Oboje byli obywatelami tego państwa członkowskiego oraz państwa członkowskiego B. Po rozstaniu zarówno Ż, jak i M wystąpili z pozwem o rozwód – Ż w państwie A, a cztery dni później M w państwie B, przy czym oboje nadal mieszkali w państwie A. Sąd w państwie B udzielił rozwodu, przez co udzielony rozwód zasadniczo podlegał uznaniu i wykonaniu.

Jednocześnie sąd pierwszej instancji w państwie A odrzucił pozew rozwodowy wniesiony przez Ż. W wyniku odwołania wniesionego przez Ż sąd apelacyjny w państwie A zmienił tę decyzję, a także orzekł, że wyrok sądu w państwie B nie może zostać uznany w państwie A. M wniósł odwołanie od tego wyroku i sprawę skierowano do Trybunału Sprawiedliwości UE.

Zwrócono się do Trybunału z trzema pytaniami:

- czy art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia należy interpretować w ten sposób, że w przypadku gdy małżonkowie mają obywatelstwo zarówno państwa sądu, do którego sprawę wniesiono,

(12) W tej kwestii zob. wyrok Trybunału z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawie C-168/08 Hadadi przeciwko Hadadi, Zb.Orz. 2009, s. I-6871.

jak i obywatelstwo innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, przeważa obywatelstwo państwa sądu, do którego sprawę wniesiono?

- w przypadku przeczącej odpowiedzi na pytanie pierwsze, czy przepis ten należy interpretować w ten sposób, że jeżeli każde z małżonków ma podwójne obywatelstwo tych samych państw członkowskich, to wskazuje on obywatelstwo bardziej dominujące spośród zbiegających się obywatelstw? – oraz
- w przypadku odpowiedzi przeczącej na pytanie poprzedzające, czy w związku z tym przepis ten należy interpretować w ten sposób, że przynajmniej małżonkom dodatkową możliwość, pozostawiając im wybór sądu, do którego sprawa ma być wniesiona, w jednym z dwóch państw, których oboje są obywatelami?

Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

- o ile sąd państwa członkowskiego, do którego wniesiono sprawę – w tym przypadku państwa A – powinien sprawdzić, czy sąd państwa członkowskiego pochodzenia orzeczenia sądowego – w tym przypadku państwa B – miałby jurysdykcję na podstawie art. 3 ust. 1 lit. b) tego rozporządzenia, o tyle ostatni z wymienionych przepisów wyklucza możliwość, aby sąd państwa A uznał małżonków posiadających obywatelstwo zarówno państwa A, jak i państwa B wyłącznie za obywateli państwa A. Przeciwnie, sąd w państwie A powinien uwzględnić okoliczność, iż małżonkowie posiadają również obywatelstwo państwa B oraz że w związku z tym sądy tego państwa mogły być właściwe do rozpoznania sprawy;

- system ustalania jurysdykcji ustanowiony na mocy rozporządzenia w odniesieniu do rozwiązania związku małżeńskiego nie ma na celu wyłączenia jurysdykcji kilku państw. Przeciwnie, wyraźnie zostało przewidziane współistnienie kilku sądów mających jurysdykcję, bez ustanawiania hierarchii między nimi;
- o ile podstawy jurysdykcji wymienione w art. 3 ust. 1 lit. a) opierają się pod wieloma względami na miejscu stałego pobytu małżonków, o tyle podstawą ustanowioną art. 3 ust. 1 lit. b) jest „kryterium obywatelstwa obojga małżonków lub, w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, »miejscie zamieszkania« obojga małżonków”. W ten sposób, wyłączając dwa ostatnie wymienione państwa, sądy innych państw członkowskich, których obywatelstwo posiadają małżonkowie, mają jurysdykcję do rozpoznawania powództw dotyczących rozwiązania związku małżeńskiego;
- w tych okolicznościach na pytania drugie i trzecie należy odpowiedzieć, że jeżeli każdy z małżonków posiada obywatelstwo tych samych dwóch państw członkowskich, art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia sprzeciwia się temu, aby jurysdykcja sądów jednego z tych państw członkowskich była wyłączona na tej podstawie, że powód nie posiada innych więzi z tym państwem. Przeciwnie, na podstawie tego przepisu jurysdykcję mają sądy państw członkowskich, których obywatelstwo posiadają małżonkowie, a małżonkowie ci mogą dokonać wyboru, przed sądem którego z państw członkowskich wniosą sprawę.

2.3.5. Badanie jurysdykcji – art. 17

Sąd państwa członkowskiego musi stwierdzić z urzędu brak swojej jurysdykcji, jeżeli postępowanie zostało wszczęte przed tym sądem w sprawie małżeńskiej, w której nie ma on jurysdykcji na podstawie przepisów przedmiotowego rozporządzenia i w której sąd innego państwa członkowskiego ma jurysdykcję. W sprawie A⁽¹³⁾ Trybunał Sprawiedliwości wydał następujące wytyczne dotyczące sposobu postępowania przez sąd w takich okolicznościach:

„Jeżeli sąd danego państwa członkowskiego nie jest właściwy, powinien on stwierdzić brak swojej właściwości, przy czym nie jest on zobowiązany do przekazania sprawy innemu sądowi. Jednakże w zakresie, w jakim wymaga tego nadrzędny interes dziecka, sąd krajowy, który z urzędu stwierdził brak swojej właściwości, powinien o tym poinformować – bezpośrednio lub za pośrednictwem organu centralnego wyznaczonego na podstawie art. 53 rozporządzenia nr 2201/2003 – właściwy sąd innego państwa członkowskiego”.

2.3.6. Przykładowe zastosowania zasad ustalania jurysdykcji

Przykład 1: Oboje małżonkowie posiadają miejsce stałego pobytu w tym samym państwie członkowskim

Mężczyzna będący obywatelem państwa członkowskiego A ożenił się z kobietą będącą obywatelką państwa członkowskiego B. Para posiada

miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim C. Po upływie kilku lat małżeństwo przeżywa kryzys i żona chce rozwodu. Zgodnie z przepisami art. 3 każdy z małżonków może wnieść o rozwód wyłącznie do sądu państwa członkowskiego C, powołując się na miejsce stałego pobytu tamże. Żona nie może wytoczyć powództwa przed sądem państwa członkowskiego B na podstawie obywatelstwa tego państwa, ponieważ art. 3 ust. 1 lit. b) wymaga, aby oboje małżonkowie byli obywatelami tego samego państwa.

Przykład 2: Małżonkowie mają miejsce stałego pobytu w różnych państwach członkowskich

Małżonkowie, którzy wcześniej mieli wspólne miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim A, rozstali się. M, posiadający obywatelstwo tego państwa, zostaje w tym państwie, natomiast Ż udaje się do państwa członkowskiego B, którego jest obywatelką. Małżonkowie mają następujące możliwości: zarówno M, jak i Ż może wytoczyć powództwo przed sądami państwa A, ponieważ jest to państwo, w którym oboje małżonkowie mieli ostatnie miejsce stałego pobytu, a M nadal w nim przebywa; M może także wytoczyć powództwo przed sądami państwa B, ponieważ Ż ma miejsce stałego pobytu w tym państwie. Ż może także wytoczyć powództwo przed sądami państwa A, ponieważ M nadal ma w tym państwie miejsce stałego pobytu, oraz przed sądami państwa B, którego jest obywatelką i w którym ma miejsce stałego pobytu, jeżeli zamieszkiwała w tym państwie przez co najmniej sześć miesięcy bezpośrednio przed wytoczeniem powództwa.

(13) Wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-523/07 A, Zb.Orz. 2009, s. I-2805.

Przykład 3: Małżonkowie posiadają wspólne obywatelstwo jednego państwa członkowskiego

Oboje małżonkowie M i Ź są obywatelami państwa członkowskiego P, ale zamieszkiwali w państwie A. Po rozstaniu oboje opuszczają jednak państwo A. M udaje się do państwa członkowskiego B, natomiast Ź – do państwa członkowskiego C. Oboje małżonkowie mogą niezwłocznie wytoczyć powództwo przed sądami państwa P, powołując się na wspólne obywatelstwo. Ewentualnie każde z nich mogłoby wytoczyć takie powództwo przed sądami państwa, w którym mają odpowiednio nowe miejsce stałego pobytu, o ile zamieszkują w takim państwie od co najmniej roku.

Przykład 4: Małżonkowie są obywatelami różnych państw członkowskich

Małżonkowie M i Ź zamieszkujący w państwie członkowskim S są obywatelami odpowiednio państw członkowskich G i H. Po separacji Ź powraca do państwa G, natomiast M udaje się do innego państwa członkowskiego N. W tym przypadku istnieją następujące możliwości: Ź może wnieść o rozwód do sądów w państwie N, gdy tylko M uzyska miejsce stałego pobytu w tym państwie; Ź może wnieść o rozwód w państwie G, czyli państwie członkowskim, którego jest obywatelką, po uzyskaniu miejsca stałego pobytu w tym państwie oraz zamieszkiwaniu tam od co najmniej sześciu miesięcy. Również M może wnieść o rozwód w państwie G, gdy tylko Ź uzyska miejsce stałego pobytu w tym państwie; M może wnieść o rozwód w państwie N dopiero po upływie roku od zamieszkania w tym państwie i uzyskaniu w nim miejsca stałego pobytu.

Przykład 5: Jedno z małżonków nie jest obywatelem żadnego państwa członkowskiego UE

Przed separacją małżonkowie mieszkali razem i mieli wspólne miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim A. Ź jest obywatelką państwa członkowskiego B, natomiast M jest obywatelem państwa C nienależącego do UE. Po rozstaniu Ź pozostaje w państwie członkowskim A, zaś M powraca do państwa C. Zarówno M, jak i Ź może wytoczyć powództwo przed sądami państwa A, ponieważ jest to państwo, w którym oboje małżonkowie mieli ostatnie wspólne miejsce stałego pobytu i Ź nadal tam zamieszkuje. Gdyby Ź opuściła państwo A i zamieszkała w państwie B, którego jest obywatelką, mogłaby także wytoczyć powództwo w tym państwie po uzyskaniu tam miejsca stałego pobytu, gdyby zamieszkiwała w nim przez co najmniej sześć miesięcy bezpośrednio przed wytoczeniem powództwa.

Elementy przedstawionej sytuacji rozpatrywano w sprawie wniesionej do Trybunału Sprawiedliwości⁽¹⁴⁾, w której żona twierdziła, że nie istnieją podstawy jurysdykcji na podstawie rozporządzenia, ponieważ mąż nie ma miejsca stałego pobytu w Unii Europejskiej ani nie jest obywatelem państwa członkowskiego. Żona argumentowała, że na mocy prawa krajowego państwa B sądy tego państwa członkowskiego, którego ona jest obywatelką, są właściwe ze względu na zastosowanie art. 6 i 7.

Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że o ile sąd w państwie członkowskim ma jurysdykcję na podstawie rozporządzenia, inny sąd, przed którym wytoczono powództwo, musi stwierdzić z urzędu brak swojej jurysdykcji

(14) Zob. wyrok z dnia 29 listopada 2007 r. w sprawie C-68/07 Sundelind Lopez przeciwko Lopezowi Lizazo, Zb.Orz. 2007, s. I-10403.

zgodnie z art. 17 oraz że w związku z tym nie można zastosować art. 6 i 7 w celu umożliwienia określenia sądu właściwego zgodnie z zasadami dotyczącymi właściwości sądów na mocy prawa krajowego państwa członkowskiego.

2.3.7. Wyłączny charakter zasad dotyczących jurysdykcji – art. 6

Podstawy mają charakter wyłączny w tym sensie, że małżonek, który posiada miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim lub który jest obywatelem państwa członkowskiego (albo posiada „miejsce stałego zamieszkania” w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii) może być pozwany w innym państwie członkowskim wyłącznie na podstawie przepisów art. 3–5 rozporządzenia.

2.3.8. Pozostałe podstawy jurysdykcji – art. 7

Jeżeli sąd żadnego państwa członkowskiego nie ma jurysdykcji zgodnie z zasadami określonymi w art. 3–5, można zastosować krajowe zasady dotyczące właściwości sądów w każdym państwie członkowskim w celu ustalenia, czy sąd w którymkolwiek państwie członkowskim ma jurysdykcję. Ze względu jednak na wyłączny charakter zasad określonych we wspomnianych artykułach, jak stanowi art. 6, zasada określona w art. 7 ust. 1 ma zastosowanie jedynie wobec strony przeciwnej, która nie ma ani miejsca stałego pobytu na terytorium państwa członkowskiego, ani nie posiada obywatelstwa państwa członkowskiego lub (w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii) nie ma swojego miejsca zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego. Wobec takiej strony przeciwnej na zasady ustalania jurysdykcji w państwie członkowskim może powołać się zarówno obywatel danego państwa członkowskiego, jak i obywatel

innego państwa członkowskiego, który ma miejsce stałego pobytu w tym państwie⁽¹⁵⁾.

2.3.9. Przedłużenie jurysdykcji sądu orzekającego rozwód w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej

Przewidziana w art. 12 zasada przedłużenia stanowi, że sąd, do którego wniesiono powództwo w sprawie postępowania rozwodowego na podstawie rozporządzenia, jest również właściwy w powiązanych z rozwodem sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej, jeżeli spełnione są określone warunki⁽¹⁶⁾.

2.4. Zawistość sprawy – czyli co się dzieje, jeżeli powództwo zostało wniesione w dwóch państwach członkowskich? – art. 19 ust. 1

Jeżeli powództwo zostało wniesione do sądu na mocy art. 3 rozporządzenia i sąd stwierdził swoją właściwość, sądy innych państw członkowskich nie są właściwe i muszą oddalić każde późniejsze powództwo. Celem zasady „lis pendens” jest zapewnienie pewności prawa oraz uniknięcie równoległych procesów i możliwości wydania orzeczeń nie do pogodzenia.

Art. 19 ust. 1 obejmuje dwie sytuacje:

a. wszczęcie postępowania dotyczącego tej samej sprawy i na tej samej podstawie w sądach różnych państw członkowskich oraz

(15) Zob. przykład 5 w pkt 2.3.6 i poprzedni przypis.

(16) Zob. pkt 3.2.6 poniżej.

- b. wszczęcie postępowania, które nie dotyczy tej samej podstawy, ale stanowi „powództwa zależne”, przed sądami różnych państw członkowskich.

Różnicę między lit. a) a lit. b) można zilustrować w następujący sposób: jeżeli małżonkowie wszczynają postępowanie o rozwód w dwóch różnych państwach członkowskich, zastosowanie ma zasada podana w lit. a) ze względu na tę samą podstawę wszczęcia postępowania. Jeżeli jedno z małżonków wszczyna postępowanie o rozwód w jednym państwie członkowskim, a drugie wszczyna postępowanie o unieważnienie małżeństwa w innym państwie członkowskim, zastosowanie ma zasada opisana w lit. b), ponieważ mimo że podstawa postępowania nie jest ta sama, to jednak są to powództwa ze sobą powiązane lub od siebie zależne.

2.5. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach małżeńskich

2.5.1. Brak potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania w sprawie uznania orzeczenia – art. 21 ust. 2

Co do zasady nie wymaga się przeprowadzenia żadnego specjalnego postępowania dla celów uznania orzeczenia wydanego w jednym państwie członkowskim UE w innym państwie członkowskim. W szczególności jeżeli nie wniesiono żadnego odwołania lub nie przysługują żadne dalsze środki zaskarżenia orzeczenia w państwie członkowskim, w którym zostało ono wydane, nie wymaga się przeprowadzania specjalnego postępowania dla celów dokonywania wpisów w księgach stanu cywilnego państwa członkowskiego na podstawie orzeczenia. Ma to istotne znaczenie ze

względów praktycznych, ponieważ oznacza, że jeżeli po rozwodzie dana osoba pragnie ponownie wstąpić związek małżeński z inną osobą, wówczas wystarczy, że przedstawi władzom państwa członkowskiego, w którym ma nastąpić zawarcie nowego związku małżeńskiego, samo orzeczenie w celu poświadczenia swojego stanu cywilnego jako osoby rozwiedzionej, a zatem mającej możliwość zawarcia małżeństwa.

2.5.2. Procedura uznawania i wykonywania – art. 21 i 23–39

Zainteresowana strona może złożyć wniosek o uznanie lub nieuznanie orzeczenia w sprawach małżeńskich, wydanego przez sąd państwa członkowskiego, i ogłoszenie jego wykonalności w innym państwie członkowskim. Proces stwierdzenia wykonalności orzeczenia zagranicznego określa się czasem mianem „procedury exequatur”. Wniosek o stwierdzenie wykonalności należy złożyć w sądzie właściwym w państwie członkowskim, w którym strona domaga się uznania i wykonania orzeczenia. Sądy wyznaczone przez państwa członkowskie do tych celów są umieszczone w wykazie nr 1⁽¹⁷⁾. Sąd ten niezwłocznie ogłosi wykonalność orzeczenia w danym państwie członkowskim. Osoba, wobec której orzeczenie ma być wykonane, ani dziecko nie mają prawa przekazywania sądowi uwag na tym etapie.

Strony mogą odwołać się od decyzji. Odwołanie należy złożyć w sądach wyznaczonych do tego celu przez państwa członkowskie, które są umieszczone w wykazie nr 2. Na tym etapie obydwie strony mogą przekazywać swoje uwagi sądowi.

(17) Dz.U. C 85 z 23.3.2013, s. 6.

2.5.3. Podstawy odmowy uznania orzeczenia – art. 22

Możliwe podstawy odmowy uznania orzeczenia są ograniczone. Możliwość taka istnieje:

- jeżeli takie uznanie jest oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym państwa członkowskiego wykonania⁽¹⁸⁾;
- w przypadku gdy strona przeciwna nie stawiała się, jeżeli stronie przeciwnej nie doręczono pism wszczynających postępowanie w czasie umożliwiającym jej przygotowanie obrony, chyba że strona przeciwna jednoznacznie zgadza się z orzeczeniem;
- jeżeli orzeczenia nie da się pogodzić z orzeczeniem wydanym w postępowaniu między tymi samymi stronami w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie; lub
- jeżeli orzeczenia nie da się pogodzić z orzeczeniem wydanym w innym państwie członkowskim w postępowaniu między tymi samymi stronami, które można uznać w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie.

2.5.4. Ograniczenia dotyczące badania w przypadku wystąpienia o uznanie orzeczenia

Sąd, do którego zwrócono się o uznanie orzeczenia, nie może:

- badać podstawy jurysdykcji sądu państwa członkowskiego pochodzenia, który wydał dane orzeczenie – art. 24;

(18) W tym zakresie zob. jednak art. 25 rozporządzenia oraz pkt 2.5.4.

- stosować badania zgodności z porządkiem publicznym w stosunku do zasad dotyczących jurysdykcji określonych w art. 3–7 rozporządzenia – art. 24;
- odmówić uznania orzeczenia z tego powodu, że zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie, wydanie takiego orzeczenia w sprawach małżeńskich byłoby niedopuszczalne przy wzięciu za podstawę tego samego stanu faktycznego – art. 25;
- w żadnym wypadku poddać orzeczenia kontroli merytorycznej – art. 26.

2.5.5. Dokumenty urzędowe – art. 46

Dokument urzędowy, który został sporządzony i jest wykonalny w jednym państwie członkowskim, lub porozumienie, które zostało zawarte w państwie członkowskim i jest wykonalne w tym państwie, uznaje się i stwierdza się ich wykonalność w innym państwie członkowskim na tych samych warunkach, jak orzeczenia⁽¹⁹⁾.

2.5.6. Legalizacja – art. 52

Dokumenty związane z uznawaniem lub wykonywaniem orzeczeń w sprawach małżeńskich, w tym wyroki lub zaświadczenia, nie wymagają dopełnienia żadnej formalności w postaci legalizacji.

(19) W celu uzyskania ogólnych informacji na temat znaczenia terminu „dokument urzędowy”, odnoszących się do jego charakteru i skutku, zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 17 czerwca 1999 r. w sprawie C- 260/97 Unibank A/S przeciwko Flemmingowi G. Christensenowi, Rec. 1999, s. I-3715; definicję tego terminu można również obecnie znaleźć w art. 2 pkt 3 rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych, o którym mowa w przypisie 8 powyżej.

3. Odpowiedzialność rodzicielska

3.1. Zakres przedmiotowy

Rozporządzenie dotyczy jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń

3.1.1. Sprawy objęte zakresem stosowania rozporządzenia

Rozporządzenie określa zasady ustalania jurysdykcji (rozdział II), uznawania i wykonywania orzeczeń (rozdział III) oraz współpracy między organami centralnymi (rozdział IV) w sprawach z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej. Zawiera ono szczegółowe zasady dotyczące przypadków uprowadzenia dziecka oraz praw do kontaktów z dzieckiem.

Rozporządzenie ma zastosowanie we wszystkich sprawach cywilnych dotyczących „przyznawania, wykonywania, przekazywania, pełnego lub częściowego pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej”

3.1.1.1. Do jakich dzieci rozporządzenie ma zastosowanie?

W odróżnieniu od konwencji haskiej z 1996 r. w sprawie ochrony dziecka (zob. rozdział 8 poniżej), która ma zastosowanie do dzieci do 18 roku życia, w rozporządzeniu nie określa się wieku dzieci, które są objęte zakresem jego stosowania, pozostawiając tę kwestię do ustalenia na mocy prawa krajowego. Należy także zauważyć, że zakresem stosowania konwencji haskiej dotyczącej uprowadzenia dziecka za granicę objęte są dzieci do 16 roku życia. Mimo iż decyzje w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej w większości przypadków dotyczą małoletnich do 18 roku życia, osoby poniżej 18 lat mogą usamodzielniać się zgodnie z prawem krajowym, w szczególności w przypadku zamiaru zawarcia związku małżeńskiego.

Decyzje wydane w odniesieniu do takich osób z zasady nie kwalifikują się do spraw „odpowiedzialności rodzicielskiej” i w konsekwencji nie mieszczą się w zakresie stosowania rozporządzenia.

3.1.1.2. Znaczenie terminu „odpowiedzialność rodzicielska” – art. 1 ust. 1 lit. b), art. 1 ust. 2 oraz art. 2 pkt 7

Termin „odpowiedzialność rodzicielska” jest zdefiniowany obszernie w art. 1 ust. 2. Obejmuje on wszystkie prawa oraz obowiązki odnoszące się do osoby i majątku dziecka przysługujące osobie posiadającej odpowiedzialność rodzicielską. Takie prawa i obowiązki mogą być przyznane orzeczeniem, z mocy prawa lub na mocy porozumienia. Katalog spraw zaliczonych do „odpowiedzialności rodzicielskiej” zgodnie z rozporządzeniem nie jest wyczerpujący, a jedynie przykładowy.

Katalog ten obejmuje:

- prawo do pieczy na dzieckiem oraz prawo do kontaktów z dzieckiem;
- opiekę, kuratelę i podobne instytucje prawne;
- wyznaczenie oraz zakres zadań osoby, która jest odpowiedzialna za osobę lub majątek dziecka lub która reprezentuje je lub udziela mu pomocy;
- środki mające na celu ochronę dziecka w odniesieniu do zarządzania lub rozporządzania majątkiem dziecka lub zabezpieczenia majątku dziecka;
- umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczej.

Osobą posiadającą odpowiedzialność rodzicielską może być osoba fizyczna lub prawna.

Rozporządzenie stosuje się w „sprawach cywilnych”**3.1.1.3. Znaczenie terminu „sprawa cywilna” – art. 1 ust. 1 i 2 oraz motyw 7**

Rozporządzenie stosuje się w „sprawach cywilnych”. Do celów rozporządzenia pojęcie „spraw cywilnych” jest zdefiniowane szeroko i obejmuje wszystkie sprawy wymienione w art. 1 ust. 2. W przypadkach, gdy określona sprawa odpowiedzialności rodzicielskiej należy zgodnie z prawem krajowym do środków „prawa publicznego”, jak np. umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczej, rozporządzenie ma zastosowanie. W ramce obok podano przykładową sytuację tego typu.

Kwestia tego, czy umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej stanowi sprawę cywilną do celów rozporządzenia, była rozpatrywana przez Trybunał Sprawiedliwości UE w sprawach C⁽²⁰⁾ oraz A⁽²¹⁾. W przypadku obu spraw Trybunał Sprawiedliwości musiał rozstrzygnąć, czy zakres stosowania rozporządzenia może obejmować umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej na podstawie prawa publicznego. Obie sprawy wynikały z sytuacji, w których dzieci objęto opieką i umieszczono w rodzinach zastępczych.

W sprawie C dwoje dzieci było przedmiotem nakazu wydanego przez szwedzkie organy ds. ochrony dziecka. W niedługim czasie po wydaniu nakazu matka dzieci przeprowadziła się z nimi do Finlandii i usiłowała uniknąć wykonania nakazu, odwołując się do Sądu Najwyższego w Finlandii

(20) Wyrok z dnia 27 listopada 2007 r. w sprawie C-435/06 C, Zb.Orz. 2007, s. I-10141.

(21) Wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-523/07 A, Zb.Orz. 2009, s. I-2805.

w oparciu o szereg podstaw, w tym twierdząc, że nakaz nie jest objęty zakresem stosowania rozporządzenia, ponieważ został wydany na podstawie prawa publicznego i nie wchodzi w zakres znaczeniowy pojęcia „sprawy cywilnej”. Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że nakaz jest objęty zakresem stosowania rozporządzenia jako wchodzący w zakres znaczeniowy pojęcia „sprawy cywilnej” zarówno w odniesieniu do części dotyczącej objęcia dzieci opieką, jak i umieszczenia ich w rodzinie zastępczej.

W sprawie A troje dzieci mieszkało ze swoją matką i swoim ojczymem w Szwecji. Na okres letni dzieci przeprowadziły się do Finlandii, a później tego samego roku fińskie organy ds. ochrony dziecka zarządziły objęcie dzieci opieką i umieszczenie ich w rodzinie zastępczej, powołując się na porzucenie dzieci przez matkę i ojczyma. Następnie matka odwołała się od powyższego zarządzenia do fińskiego Sądu Najwyższego, twierdząc między innymi, że sprawa wykracza poza definicję spraw cywilnych do celów rozporządzenia. Sąd ten skierował sprawę do Trybunału Sprawiedliwości, aby uzyskać wykładnię rozporządzenia, na co Trybunał orzekł, że decyzja w formie jednego tylko orzeczenia o objęciu dziecka opieką i umieszczeniu go poza jego rodziną w rodzinie zastępczej jest objęta zakresem znaczeniowym pojęcia „sprawy cywilne” w rozumieniu tego przepisu, jeżeli stanowi ona publicznoprawny środek ochrony dziecka.

Rozporządzenie stosuje się do środków ochrony dziecka odnoszących się do jego majątku

3.1.1.4. Środki odnoszące się do majątku dziecka – art. 1 ust. 2 lit. c) i e) oraz motyw 9

Kiedy dziecko posiada majątek, może wystąpić konieczność zastosowania pewnych środków, takich jak wyznaczenie osoby lub organu w celu pomocy dziecku i reprezentowania go w sprawach majątkowych. Rozporządzenie stosuje się zatem do wszelkich tego rodzaju środków, jakie mogą być konieczne w celu zarządzania majątkiem lub jego zbycia, jeżeli przykładowo rodzice dziecka pozostają w sporze w tej kwestii lub jeżeli dziecko zostało osierocone.

Natomiast środki odnoszące się do majątku dziecka, lecz niezwiązane z odpowiedzialnością rodzicielską nie są objęte zakresem stosowania rozporządzenia, lecz rozporządzeniem Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych („rozporządzenie Bruksela I”)⁽²²⁾. W każdym przypadku ocena tego, czy środek odnoszący się do majątku dziecka jest związany z odpowiedzialnością rodzicielską, czy nie, należy do sądu.

3.1.2. Sprawy wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia

3.1.2.1. Sprawy, do których rozporządzenie nie ma zastosowania – art. 1 ust. 3 i motyw 10

Artykuł 1 ust. 3 zawiera katalog spraw, które są wyłączone z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej w rozumieniu rozporządzenia, mimo iż mogą być

(22) Należy zauważyć, że została przyjęta wersja przekształcona rozporządzenia „Bruksela I”, która będzie obowiązywała od dnia 10 stycznia 2015 r., zob. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r., Dz.U. L 351 z 20.12.2012, s. 1.

blisko związane z tą kwestią (np. pochodzenie dziecka, adopcja, usamodzielnienie, nazwisko i imiona dziecka). Rozporządzenie stosuje się do środków ochrony dzieci, ale nie ma ono zastosowania do tego rodzaju środków podejmowanych w wyniku przestępstw popełnionych przez dzieci, zob. art. 1 ust. 3 lit. g) i motyw 10.

Rozporządzenia nie stosuje się do obowiązków alimentacyjnych

3.1.2.2. Obowiązki alimentacyjne – motyw 11

Kwestie obowiązków alimentacyjnych i odpowiedzialności rodzicielskiej często są rozpatrywane w ramach tych samych negocjacji lub tego samego postępowania sądowego między rodzicami. Rozporządzenia nie stosuje się do obowiązków alimentacyjnych, ponieważ są one już uregulowane rozporządzeniem w sprawie zobowiązań alimentacyjnych⁽²³⁾. Sąd właściwy na mocy niniejszego rozporządzenia będzie jednak generalnie również sądem właściwym do orzekania w zakresie obowiązku alimentacyjnego w drodze stosowania art. 3 lit. d) rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych. Przepis ten umożliwia sądowi właściwemu do orzekania w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej podejmowanie decyzji również w sprawie utrzymania dziecka, jeżeli sprawa ta ma charakter dodatkowy wobec kwestii odpowiedzialności rodzicielskiej.

Obie sprawy byłyby rozpatrywane w ramach tego samego postępowania, natomiast wydane decyzje byłyby uznawane i wykonywane na innych zasadach. Część decyzji dotycząca utrzymania byłaby uznawana i wykonywana w innym państwie członkowskim zgodnie z zasadami rozporządzenia w sprawie zobowiązań alimentacyjnych, natomiast decyzja w części dotyczącej odpowiedzialności rodzicielskiej byłaby uznawana i wykonywana zgodnie z zasadami rozporządzenia Bruksela II bis.

(23) Zob. przypis 8 powyżej.

Rozporządzenie stosuje się do wszystkich decyzji w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej

3.1.3. Jakie decyzje są objęte zakresem stosowania rozporządzenia? – art. 1 ust. 1 lit. b) i motyw 5

W odróżnieniu od poprzedniej wersji rozporządzenia Bruksela II obecne rozporządzenie stosuje się do wszystkich decyzji wydawanych przez sąd państwa członkowskiego w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, niezależnie od tego, czy rodzice są lub byli małżeństwem i czy obydwie strony postępowania są, czy nie są biologicznymi rodzicami danego dziecka.

Rozporządzenie nie ogranicza się do orzeczeń sądowych

3.1.3.1. Znaczenie terminu „orzeczenie” – art. 2 pkt 1 i 4

Rozporządzenie stosuje się do orzeczeń sądowych niezależnie od nazwy orzeczenia (wyrok, nakaz lub decyzja). Nie jest jednak ograniczone tylko do decyzji wydawanych przez sądy, lecz stosuje się do decyzji wydawanych przez każdy organ właściwy w sprawach objętych zakresem stosowania rozporządzenia, jak np. organy opieki społecznej i organy do spraw ochrony dziecka.

Rozporządzenie stosuje się do „dokumentów urzędowych”

3.1.3.2. Dokumenty urzędowe – art. 46

Ponadto rozporządzenie stosuje się do dokumentów urzędowo sporządzonych lub zarejestrowanych jako „dokumenty urzędowe”, które są wykonalne w państwie członkowskim, w którym zostały sporządzone lub zarejestrowane.

Do tego rodzaju dokumentów, które mają być uznawane i wykonalne w innych państwach członkowskich na takich samych zasadach jak orzeczenia, należą przykładowo dokumenty sporządzane przez notariuszy lub w ich obecności oraz dokumenty wpisane do rejestrów publicznych⁽²⁴⁾.

Rozporządzenie stosuje się do porozumień między stronami

3.1.3.3. Porozumienia – art. 46 i art. 55 lit. e)

Innym ważnym elementem rozporządzenia jest objęcie zakresem jego stosowania również porozumień zawartych między stronami w zakresie, w jakim są one wykonalne w państwie członkowskim, w którym zostały zawarte. Celem tego przepisu jest wspieranie podejścia, zgodnie z którym w interesie dzieci leży zachęcanie stron do zawarcia porozumienia, najlepiej pozasądowego, w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej w drodze negocjacji.

Dlatego też porozumienie ma być uznawane i wykonalne w innych państwach członkowskich na takich samych warunkach jak orzeczenie, pod warunkiem jego wykonalności w państwie członkowskim, w którym zostało zawarte, niezależnie od tego, czy jest to porozumienie prywatne między stronami, czy porozumienie zawarte przed organem. Jest to także zgodne z przepisami art. 55 lit. e), w myśl których organy centralne powinny ułatwiać zawieranie porozumień między podmiotami odpowiedzialności rodzicielskiej poprzez mediację lub inne środki oraz ułatwiać współpracę transgraniczną w tym celu.

Rozporządzenie nie stanowi przeszkody dla sądów w ustanawianiu w pilnych przypadkach środków tymczasowych, łącznie ze środkami zabezpieczającymi

(24) Zob. także przypis 19 powyżej.

3.1.3.4. Środki tymczasowe i zabezpieczające – art. 20

W art. 20 wyraźnie stwierdza się, że przepisy rozporządzenia nie uniemożliwiają sądowi przyjęcia przewidzianych prawem danego państwa środków tymczasowych, łącznie ze środkami zabezpieczającymi, względem dziecka znajdującego się w tym państwie, nawet jeżeli na podstawie rozporządzenia jurysdykcję w zakresie rozstrzygnięcia sprawy co do istoty ma sąd innego państwa członkowskiego.

W związku z tym sugeruje się, aby – w ramach dobrej praktyki oraz w celu wyraźnego wskazania podstaw jurysdykcji, w oparciu o które sąd przyjmuje środek na podstawie art. 20 – zawsze w przypadku przyjęcia takiego środka sąd stwierdzał na samym początku przed wydaniem orzeczenia zarządzającego takie środki, czy na podstawie rozporządzenia ma jurysdykcję w zakresie rozstrzygania sprawy co do istoty czy też nie⁽²⁵⁾.

Środki takie może przyjąć sąd lub organ właściwy rzeczowo dla spraw objętych zakresem stosowania rozporządzenia (art. 2 pkt 1). Przykładowo organem właściwym do przyjęcia środków tymczasowych przewidzianych prawem danego państwa może być organ opieki społecznej, organ do spraw ochrony dziecka lub organ do spraw małoletnich.

Artykuł 20 nie stanowi o jurysdykcji sądu. W konsekwencji środki tymczasowe tracą moc z chwilą orzeczenia przez sąd właściwy środków uznanych za odpowiednie.

(25) Aby zapoznać się z uwagami dotyczącymi konieczności wyraźnego wskazania podstaw jurysdykcji, na którą sąd powołuje się, przyjmując środki tymczasowe i zabezpieczające, zob. sprawa C-256/09 Bianca Purrucker przeciwko Guillerмовi Vallesowi Perezowi, Zb.Orz. 2010, s. I-7353, szczególnie pkt 70–76.

Przykład:

Rodzina jedzie samochodem na wakacje z państwa członkowskiego A do państwa członkowskiego B. Po przyjeździe do państwa członkowskiego B rodzina ta ulega wypadkowi samochodowemu, w którym wszyscy jej członkowie odnoszą obrażenia. Dziecko jest lekko ranne, natomiast oboje rodziców trafia do szpitala w stanie śpiączki. Organy państwa członkowskiego B muszą pilnie przyjąć środki tymczasowe ochrony dziecka, które nie ma krewnych w państwie członkowskim B. Fakt właściwości co do istoty sprawy sądów państwa członkowskiego A zgodnie z rozporządzeniem nie stanowi przeszkody, aby sądy lub właściwe organy w państwie członkowskim B wydały decyzję w sprawie tymczasowych środków ochrony dziecka. Środki te tracą moc z chwilą wydania przez sądy państwa członkowskiego A środków, które sądy te uznają za odpowiednie.

3.2. Ustalenie państwa członkowskiego, którego sądy mają jurysdykcję w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej

3.2.1. System zasad dotyczących jurysdykcji w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej

W przepisach art. 8–10 oraz art. 12 i 13 ustanawia się system zasad dotyczących jurysdykcji w celu określenia podstaw właściwości sądów państwa członkowskiego w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej. W ramach tych zasad nie wyznacza się sądów właściwych w danych państwach członkowskich, ponieważ kwestię tę rozstrzyga się na mocy odpowiedniego prawa krajowego. Więcej informacji na ten temat można uzyskać na stronach internetowych europejskiej sieci sądowej⁽²⁶⁾.

(26) <https://e-justice.europa.eu/home.do>

3.2.2. Analiza przeprowadzana przez sąd właściwy w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej

Sąd, do którego wniesiono sprawę dotyczącą kwestii odpowiedzialności rodzicielskiej, musi przeprowadzić następującą analizę:

Czy sąd, do którego wniesiono sprawę, ma jurysdykcję zgodnie z ogólną zasadą określoną w art. 8?

▼ TAK

Czy sądy innego państwa członkowskiego mają przeważającą jurysdykcję zgodnie z art. 9, 10 lub 12?

▼ TAK

Sąd, do którego wniesiono sprawę, musi uznać brak swojej jurysdykcji zgodnie z art. 17.

▼ NIE

Czy sąd ten ma jurysdykcję zgodnie art. 9–10, 12 lub 13?

▼ NIE

Czy zgodnie z art. 17 sąd innego państwa członkowskiego ma jurysdykcję zgodnie z rozporządzeniem?

▼ TAK

Zgodnie z art. 17 sąd, do którego wniesiono sprawę, powinien z urzędu stwierdzić brak swej jurysdykcji.

▼ NIE

Zgodnie z art. 14, jeżeli żaden sąd nie jest sądem właściwym zgodnie z art. 8–10 i art. 12 lub 13, sąd może wykonywać dowolną jurysdykcję wynikającą z mocy prawa krajowego („pozostałe jurysdykcje”).

Sugeruje się, aby w ramach dobrej praktyki sądy zawsze wyraźnie wskazywały w wydawanych przez siebie orzeczeniach, na jakiej podstawie ustaliły swoją jurysdykcję w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej⁽²⁷⁾.

3.2.3. Zasada jurysdykcji ogólnej – art. 8 i motyw 12

3.2.3.1. Państwo miejsca stałego pobytu dziecka

Fundamentalna reguła określonych w rozporządzeniu zasad ustalania jurysdykcji w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej stanowi, że właściwszym forum jest sąd właściwy państwa członkowskiego, w którym znajduje się miejsce stałego pobytu dziecka. W ostatnich latach koncepcja „miejsca stałego pobytu” jest coraz częściej stosowana jako łącznik w dokumentach międzynarodowych, w szczególności w dokumentach dotyczących prawa rodzinnego.

Terminu „miejsce stałego pobytu” nie zdefiniowano w rozporządzeniu. Znaczenie terminu należy interpretować zgodnie z celami rozporządzenia.

Należy podkreślić, że terminu „miejsce stałego pobytu” nie należy interpretować, odnosząc się do jakiegokolwiek koncepcji „miejsca stałego pobytu” zawartej w jakimkolwiek prawie krajowym, tylko należy przypisać mu „autonomiczne” znaczenie na podstawie i do celów prawa Unii Europejskiej. W każdej sprawie sąd musi ustalić, czy w danym przypadku dziecko ma miejsce stałego pobytu w którymkolwiek konkretnym państwie członkowskim, na podstawie okoliczności faktycznych mających zastosowanie w sytuacji, w jakiej znajduje się takie dziecko.

(27) Zob. sprawa C-256/09 Bianca Purrucker przeciwko Guillerrowi Vallesowi Perezowi, przywoływana w przypisie 25 powyżej.

3.2.3.2. Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące interpretacji znaczenia terminu „miejsce stałego pobytu”

Czasami trudno jest określić, gdzie dziecko ma miejsce stałego pobytu, zwłaszcza w przypadku częstych przeprowadzek z jednego państwa członkowskiego do drugiego lub jeżeli przekroczenie granicy międzynarodowej miało miejsce stosunkowo niedawno. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wydał wytyczne dotyczące czynników, które należy uwzględnić przy ustalaniu miejsca stałego pobytu dziecka do celów rozporządzenia.

A — Sprawa C-523/07

W wyroku z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-523/07 „A”⁽²⁸⁾ Trybunał orzekł, że „miejsce stałego pobytu” dziecka w rozumieniu art. 8 ust. 1 rozporządzenia należy ustalić na podstawie całokształtu okoliczności faktycznych charakterystycznych dla danego przypadku. W omawianej sprawie rodzice przeprowadzili się z dziećmi z jednego państwa członkowskiego do drugiego, a następnie dzieci zostały wkrótce po tym objęte opieką. Powstało pytanie, czy ich miejsce stałego pobytu również uległo zmianie pomimo upływu stosunkowo krótkiego czasu – kwestia kilku tygodni.

Trybunał przeanalizował okoliczności i orzekł, że sama fizyczna obecność nie wystarcza dla ustanowienia miejsca stałego pobytu

(28) Wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-523/07 A, Zb.Orz. 2009, s. I-2805.

do celów art. 8 rozporządzenia. Poza fizyczną obecnością dziecka na terytorium państwa członkowskiego należy uwzględnić inne czynniki, które powinny wykazać, że obecność ta nie ma w żadnym razie charakteru tymczasowego lub okazjonalnego i że pobyt dziecka wskazuje na pewną integrację w środowisku społecznym i rodzinnym w tym państwie. W tym celu należy w szczególności wziąć pod uwagę trwałość, zgodność z prawem, warunki oraz motywy pobytu i przenosin rodziny do danego państwa członkowskiego, obywatelstwo dziecka, miejsce i warunki uczęszczania do szkoły, znajomość języków, a także więzi rodzinne i społeczne dziecka w tym państwie członkowskim.

Zamiar osiedlenia się rodziców wraz z dzieckiem w innym państwie członkowskim manifestujący się w pewnych oznakach zewnętrznych, takich jak zakup lub najem mieszkania w państwie przyjmującym, może stanowić wskazówkę co do zmiany miejsca stałego pobytu. Podobną wskazówkę może stanowić złożenie wniosku do właściwych organów tego państwa w celu otrzymania mieszkania socjalnego.

Podsumowując, Trybunał orzekł, że do sądu krajowego należy ustalenie miejsca stałego pobytu dziecka w oparciu o wszystkie istotne okoliczności faktyczne danego przypadku.

Mercredi – sprawa C-497/10

W wyroku z dnia 22 grudnia 2010 r. w sprawie Mercredi⁽²⁹⁾ Trybunał potwierdził swoje stanowisko zajęte w sprawie „A”, stwierdzając, że

(29) Wyrok z dnia 22 grudnia 2010 r. w sprawie C-497/10 PPU, Zb.Orz. 2010, s. I-14309.

pojęcie „miejsca stałego pobytu” w rozumieniu art. 8 i 10 rozporządzenia należy interpretować w ten sposób, że pobyt ten odpowiada miejscu, w którym dziecko wykazuje pewną integrację ze środowiskiem społecznym i rodzinnym.

Sprawa dotyczyła zaledwie dwumiesięcznej dziewczynki, którą matka zabrała z Anglii do Francji. Matka wszczęła odrębne postępowanie we Francji około dwóch tygodni po tym, jak postępowanie zostało wszczęte w Londynie. Sąd w Anglii przekazał sprawę do Trybunału Sprawiedliwości, który rozpoczął wyrok od stwierdzenia, że kryterium właściwym dla ustalania jurysdykcji sądu państwa członkowskiego w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej nad dzieckiem zabranym zgodnie z prawem do innego państwa członkowskiego jest miejsce stałego pobytu tego dziecka w chwili wniesienia pozwu lub wniosku do wspomnianego sądu.

Następnie Trybunał stwierdził, że przepisy rozporządzenia odwołujące się do pojęcia „miejsce stałego pobytu” nie zawierają wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich w celu ustalenia znaczenia i zakresu tegoż pojęcia i że w związku z tym ustalenia tego należy dokonać, uwzględniając kontekst, w jaki wpisują się przepisy rozporządzenia, oraz jego cel, w szczególności wynikający z motywu 12, zgodnie z którym podstawy jurysdykcji ustanowione w tym rozporządzeniu ukształtowane są zgodnie z zasadą dobra dziecka, w szczególności według kryterium bliskości.

Trybunał dodał, że wiek dziecka może mieć ponadto szczególnie istotny charakter. Następnie Trybunał stwierdził, że z reguły środowiskiem

małego dziecka jest w istocie środowisko rodzinne, tworzone przede wszystkim przez osobę bądź osoby stanowiące punkt odniesienia, z którymi dziecko zamieszkuje, które w rzeczywistości zajmują się dzieckiem i o nie dbają.

Środowisko to jest kluczowe dla określenia miejsca stałego pobytu dziecka i obejmuje różne czynniki w zależności od wieku dziecka, tak więc czynniki, które należy wziąć pod uwagę w przypadku dziecka w wieku szkolnym, nie są takie same jak te, które należy uwzględnić w przypadku dziecka starszego lub młodszego.

Trybunał dodał, że w przypadku niemowlęcia przebywającego ze swoją matką dopiero od kilku dni w innym niż państwo jego miejsca stałego pobytu państwie członkowskim, do którego zostało ono zabrane, powinny w szczególności zostać wzięte pod uwagę czynniki, takie jak, po pierwsze, długość, zgodność z prawem, warunki oraz przyczyny pobytu w tym państwie członkowskim i przeniesienia się matki do tego państwa oraz, po drugie, w szczególności ze względu na wiek dziecka, pochodzenie geograficzne i rodzinne matki oraz stosunki rodzinne i społeczne związane przez nią i przez dziecko w tym państwie członkowskim.

Podobnie jak w sprawie „A” Trybunał orzekł, że do sądu krajowego należy ustalenie miejsca stałego pobytu dziecka w oparciu o wszystkie istotne okoliczności faktyczne danego przypadku.

3.2.3.3. Nabycie nowego miejsca stałego pobytu

W przypadku przemieszczenia dziecka z jednego państwa członkowskiego do innego, które nie jest wynikiem bezprawnego zabrania lub zatrzymania⁽³⁰⁾, nabycie miejsca stałego pobytu w „nowym” państwie członkowskim powinno z reguły zbiegać się w czasie z „utrata” miejsca stałego pobytu w poprzednim państwie członkowskim. Rozpatrywanie przez sąd okoliczności faktycznych każdej poszczególniej sprawy będzie prowadzić do ustalenia, czy dane dziecko uzyskało miejsce stałego pobytu w „nowym” państwie członkowskim i, jeżeli tak się stało, kiedy to nastąpiło.

Chociaż zastosowanie przymiotnika „stały” wskazywałoby, że należałoby ustalić pewną ciągłość pobytu, zanim pobyt taki będzie można uznać za „stały”, to nie można wykluczyć sytuacji, w której dziecko nabywa miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim z dniem przybycia do niego lub w niedługim czasie po przybyciu.

Właściwość sądu ustala się z chwilą wniesienia do sądu powództwa. Po ustaleniu właściwości sądu sąd ten z zasady zachowuje właściwość, nawet jeżeli w trakcie postępowania sądowego dziecko nabywa miejsce stałego pobytu w innym państwie członkowskim (na zasadzie „perpetuatio fori”). Sama zmiana miejsca stałego pobytu dziecka w toku postępowania nie powoduje zmiany właściwości sądu w danej sprawie.

W art. 15 przewiduje się jednak możliwość przeniesienia sprawy lub jej części, pod pewnymi warunkami, z sądu posiadającego właściwość

(30) Zob. rozdział 4.

rzeczową do sądu państwa członkowskiego, do którego przeprowadziło się dziecko, jeżeli jest to zgodne z dobrem dziecka⁽³¹⁾.

3.2.4. Wyjątki od zasady ogólnej

Artykuły 9, 10, 12 i 13 określają wyjątki od zasady ogólnej i wskazują, kiedy właściwość może należeć do sądów państwa członkowskiego, w którym dziecko nie ma miejsca stałego pobytu.

3.2.4.1. Nieprzerwana właściwość poprzedniego miejsca stałego pobytu dziecka – art. 9

Jeżeli dziecko przenosi się (przemieszcza) z jednego państwa członkowskiego do innego, często pojawia się konieczność rewizji praw do kontaktów z dzieckiem lub innych uzgodnień umownych w celu dostosowania ich do nowych okoliczności. Artykuł 9 zawiera zasadę opartą na podejściu, zgodnie z którym podmioty odpowiedzialności rodzicielskiej zachęca się do uzgodnienia niezbędnych korekt wcześniej przyznanego prawa do kontaktów z dzieckiem i ustaleń dokonanych przed przeprowadzką, a w przypadku gdyby okazało się to niemożliwe, do zwrócenia się do sądu w państwie wcześniejszego miejsca stałego pobytu dziecka o rozstrzygnięcie sporu.

Artykuł ten w żaden sposób nie ogranicza swobody przemieszczania się osób na terytorium Unii Europejskiej, tylko stanowi gwarancję, że osoba, która nie może dłużej korzystać z praw do kontaktów z dzieckiem w taki sposób, jak wcześniej, nie musi zwracać się do sądów nowego państwa członkowskiego, tylko w terminie trzech miesięcy od przemieszczenia może złożyć wniosek o właściwą korektę praw do kontaktów z dzieckiem

⁽³¹⁾ Zob. pkt 3.3.

do sądu, który te prawa przyznał. W tym okresie sądy nowego państwa członkowskiego nie mają jurysdykcji w sprawach praw do kontaktów z dzieckiem.

3.2.4.2. Warunki stosowania art. 9:

3.2.4.2.1. *Prawo do kontaktów z dzieckiem, które ma zostać zmienione, musiało zostać powierzone na mocy orzeczenia*

Artykuł 9 stosuje się wyłącznie w sytuacji, w której zamierza się dokonać zmiany wcześniejszego orzeczenia dotyczącego prawa do kontaktów z dzieckiem wydanego przez sądy w państwie członkowskim przed przeprowadzeniem się dziecka. Jeżeli prawo do kontaktów z dzieckiem nie zostało powierzone na mocy orzeczenia, zastosowanie mają inne zasady dotyczące właściwości sądów, a nie zasady określone w art. 9. Zgodnie z art. 8 właściwe do orzekania w sprawach prawa do kontaktów z dzieckiem po nabyciu przez dziecko stałego pobytu w „nowym” państwie członkowskim byłyby zatem sądy tegoż państwa.

3.2.4.2.2. *Stosuje się wyłącznie do „zgodnego z prawem” przemieszczenia dziecka z jednego państwa członkowskiego do drugiego*

Kwestię tego, co stanowi „zgodne z prawem” przemieszczenie się, należy ustalić zgodnie z orzeczeniem sądowym lub prawem stosowanym w państwie członkowskim pochodzenia (w tym zgodnie z przepisami prawa prywatnego międzynarodowego). Tego rodzaju przemieszczenie się może mieć miejsce, jeżeli podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej może przeprowadzić się z dzieckiem do innego państwa członkowskiego bez zgody lub za zgodą drugiego podmiotu odpowiedzialności rodzicielskiej. Jeżeli przemieszczenie dziecka następuje wskutek bezprawnego zabrania,

przykładowo wskutek jednostronnej decyzji podmiotu odpowiedzialności rodzicielskiej, przepisów art. 9 nie stosuje się, natomiast ma zastosowanie art. 10⁽³²⁾. Jeżeli jednak zmiana miejsca stałego pobytu dziecka jest wynikiem zgodnego z prawem przemieszczenia dziecka do innego państwa członkowskiego, art. 9 stosuje się z zastrzeżeniem spełnienia warunków określonych poniżej.

3.2.4.2.3. Stosuje się wyłącznie w okresie trzech miesięcy po przemieszczeniu dziecka

Okres trzech miesięcy liczy się od dnia fizycznego przemieszczenia dziecka z państwa członkowskiego pochodzenia do „nowego” państwa członkowskiego. Dnia przemieszczenia nie należy mylić z dniem nabycia przez dziecko miejsca stałego pobytu w „nowym” państwie członkowskim. W przypadku złożenia pozwu po upływie okresu trzech miesięcy liczonego od daty przemieszczenia sąd w państwie członkowskim pochodzenia nie jest sądem właściwym na mocy art. 9.

3.2.4.2.4. Dziecko musi nabyć miejsce stałego pobytu w „nowym” państwie członkowskim przed upływem trzech miesięcy

Artykuł 9 stosuje się wyłącznie w przypadku, kiedy dziecko nabyło miejsce stałego pobytu w „nowym” państwie członkowskim przed upływem okresu trzech miesięcy. Jeżeli dziecko nie nabyło w nim miejsca stałego pobytu w tym okresie, na mocy art. 8 jurysdykcję zachowują z zasady sądy państwa członkowskiego pochodzenia. Należy zauważyć, że jeżeli po przeprowadzeniu się ze „starego” państwa członkowskiego i utracie miejsce stałego pobytu w tym państwie dziecko nie nabyło miejsca stałego pobytu w „nowym” państwie członkowskim, nie tylko nie ma zastosowania

(32) Zob. pkt 4.2.

art. 9, ale nie można także powoływać się na jurysdykcję określoną w art. 8. W takiej sytuacji może zajść potrzeba powołania się na przepisy art. 13 w celu przyznania jurysdykcji sądom państwa członkowskiego, w którym dziecko się znajduje.

3.2.4.2.5. Osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem musi zachować miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim pochodzenia

Jeżeli osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem przestanie na stałe zamieszkiwać w państwie członkowskim pochodzenia, przepisów art. 9 nie stosuje się, a sądy nowego państwa członkowskiego stają się właściwe po nabyciu przez dziecko miejsca stałego pobytu tamże.

3.2.4.2.6. Osobie posiadającej prawa do kontaktów z dzieckiem nie wolno zaakceptować zmiany właściwości sądów

Ponieważ celem tego przepisu jest zagwarantowanie, aby osoba posiadająca prawo do kontaktów z dzieckiem mogła nadal występować do sądów w państwie członkowskim, w którym ma miejsce stałego pobytu, przez okres trzech miesięcy od przeprowadzenia się dziecka do „nowego” państwa członkowskiego, przepisy art. 9 nie mają zastosowania, jeżeli osoba ta jest gotowa zaakceptować jurysdykcję nabytą przez sądy „nowego” państwa członkowskiego.

W świetle powyższego, jeżeli osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem uczestniczy w postępowaniu przed sądem w „nowym” państwie członkowskim bez zaskarżania właściwości tego sądu, przepisów art. 9 nie stosuje się, a sąd nowego państwa członkowskiego nabywa jurysdykcję zgodnie z art. 8. Wynika z tego, że art. 9 nie uniemożliwia osobie posiadającej

prawa do kontaktów z dzieckiem zwrócenia się do sądu „nowego” państwa członkowskiego o zmianę praw do kontaktów z dzieckiem.

3.2.4.2.7. Nie stanowi przeszkody w decydowaniu przez sądy nowego państwa członkowskiego w sprawach innych niż prawa do kontaktów z dzieckiem

Artykuł 9 dotyczy wyłącznie jurysdykcji w sprawach praw do kontaktów z dzieckiem, natomiast nie stosuje się do innych spraw dotyczących

odpowiedzialności rodzicielskiej, takich jak prawa do pieczy. Artykuł 9 nie uniemożliwia więc osobie posiadającej odpowiedzialność rodzicielską, która przenieśliła się z dzieckiem do „nowego” państwa członkowskiego, zwrócenia się do sądu tego państwa członkowskiego w sprawie prawa do pieczy przed upływem trzech miesięcy od przymieszczenia.

3.2.4.2.8. Utrzymanie jurysdykcji sądów poprzedniego miejsca stałego pobytu dziecka (art. 9)

Czy decyzja dotycząca praw do kontaktów z dzieckiem została wydana przez sądy w państwie członkowskim, z którego dziecko się przenieśli („PCz pochodzenia”)?

▶

Artykuł 9 nie ma zastosowania, natomiast właściwość nabywają na mocy art. 8 sądy innego PCz po nabyciu w nim przez dziecko miejsca stałego pobytu.

▼ TAK

Czy przenieście dziecka z PCz pochodzenia do innego państwa członkowskiego („nowe PCz”) nastąpiło zgodnie z prawem?

▶

Jeżeli przenieście nastąpiło niezgodnie z prawem, art. 9 nie ma zastosowania, a stosuje się przepisy dotyczące uprowadzenia dziecka.

▼ TAK

Czy dziecko nabyło miejsce stałego pobytu w nowym PCz przed upływem 3 miesięcy?

▶

Artykuł 9 nie ma zastosowania. Jeżeli po upływie 3 miesięcy miejsce stałego pobytu dziecka pozostało w PCz pochodzenia, to sądy tego PCz pozostają sądami właściwymi na mocy art. 8.

▼ TAK

Czy osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem nadal ma miejsce stałego pobytu w PCz pochodzenia?

▶

Artykuł 9 nie ma zastosowania.

▼ TAK

Czy osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem uczestniczyła w postępowaniu przed sądem nowego PCz bez zaskarżenia jego właściwości?

▶

Artykuł 9 ma zastosowanie.

▼ TAK

Artykuł 9 nie ma zastosowania.

3.2.5. Jurysdykcja w przypadku uprowadzenia dziecka – art. 10

Jurysdykcja w sprawach uprowadzenia dziecka podlega przepisom specjalnym⁽³³⁾.

3.2.6. Przedłużenie jurysdykcji – art. 12

3.2.6.1. Ograniczona możliwość wyboru sądu

W rozporządzeniu wprowadza się ograniczoną i uzależnioną od spełniania określonych szczególnych warunków możliwość wniesienia dowolnej sprawy dotyczącej odpowiedzialności rodzicielskiej do sądu państwa członkowskiego innego niż państwo członkowskie, w którym dziecko ma miejsce stałego pobytu, jeżeli dana sprawa jest powiązana z toczącym się postępowaniem rozwodowym w takim innym państwie członkowskim albo jeżeli dziecko jest w istotny sposób związane z takim innym państwem członkowskim. Należy zauważyć, że art. 12 nie ma zastosowania w celu ustalenia podstawy jurysdykcji w sytuacji braku wniosku, w sposób określony w ust. 1 lub 3.

3.2.6.2. Artykuł 12 obejmuje dwie różne sytuacje:

Sytuacja 1:

3.2.6.2.1. Jurysdykcja sądu orzekającego rozwód w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej

ART. 12 UST. 1 i 2

Kiedy w sądzie w państwie członkowskim toczy się postępowanie rozwodowe, sąd ten jest również właściwy do orzekania w każdej sprawie odnoszącej się do odpowiedzialności rodzicielskiej w związku z rozwodem, nawet jeżeli dziecko nie ma stałego miejsca pobytu w tym państwie członkowskim. Powyższe stosuje się niezależnie od tego, czy dziecko jest dzieckiem obydwu małżonków. Dotyczy to również sytuacji, w których do sądu złożono wniosek o separację lub unieważnienie małżeństwa.

Sąd orzekający rozwód ma jurysdykcję, jeżeli spełnione są następujące warunki:

- na co najmniej jednym z małżonków spoczywa odpowiedzialność rodzicielska w stosunku do dziecka; oraz
- małżonkowie i wszystkie podmioty odpowiedzialności rodzicielskiej akceptują – formalnie lub w inny jednoznaczny sposób – jurysdykcję sądu orzekającego rozwód, co musi zostać ustalone przez sąd w momencie, w którym zostaje do niego wniesiony pozew; oraz
- jurysdykcja danego sądu jest zgodna z dobrem dziecka.

(33) Zob. pkt 4.2.

Sąd orzekający rozwód przestaje mieć jurysdykcję z chwilą:

- uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego albo oddalającego wniosek o rozwód; lub
- uprawomocnienia się orzeczenia wydanego w postępowaniu dotyczącym odpowiedzialności rodzicielskiej, które nie zostało zakończone przed uprawomocnieniem się orzeczenia rozwodowego; lub
- zakończenia postępowania dotyczącego rozvodu i odpowiedzialności rodzicielskiej z innych przyczyn (jak np. wskutek wycofania powództwa o rozwód i odpowiedzialność rodzicielską).

Uwaga: W wersji anglojęzycznej ustawodawca nie zamierzał czynić rozróżnienia między wyrażeniami „superior interests of the child” (art. 12 ust. 1 lit. b)) i „best interests of the child” (art. 12 ust. 3 lit. b)). Wersje rozporządzenia w innych językach zawierają takie samo sformułowanie w obydwu ustępach.

Sytuacja 2:

3.2.6.2.2. Jurysdykcja sądu państwa członkowskiego, z którym dziecko posiada istotne związki⁽³⁴⁾

ART. 12 UST. 3

Sądy państwa członkowskiego, przed którymi postępowanie inne niż postępowanie w sprawie rozvodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa zostało wszczęte w oparciu o podstawę jurysdykcji określoną w art. 3, mają także jurysdykcję w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, nawet jeżeli dziecko nie ma miejsca stałego pobytu w tym państwie członkowskim, jeżeli spełnione są następujące warunki:

- (34) Należy zauważyć, że w trakcie prac nad niniejszym przewodnikiem do Trybunału Sprawiedliwości wpłynął wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, które ma znaczenie dla wykładni art. 12 ust. 3; zob. sprawa C – 656/13 (2014/C 85/19); chodzi o wniosek złożony przez Nejvyšší soud České republiky (Republika Czeska) w dniu 12 grudnia 2013 r. w sprawie L przeciwko M, R i K; w zapytaniu podniesiono kwestię, czy art. 12 ust. 3 należy interpretować w ten sposób, że ustanawia on jurysdykcję w odniesieniu do postępowania w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej również wtedy, gdy nie toczy się żadne postępowanie powiązane (tzn. „postępowania inne niż te, o których mowa w ust. 1”)? Innym wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczącym art. 12 ust. 3 był wniosek złożony przez Sąd Apelacyjny (Court of Appeal, Civil Division) Anglii i Walii (Zjednoczone Królestwo) w dniu 2 sierpnia 2013 r. w sprawie C – 436/13, E przeciwko B, w której jako pierwsze zadano pytanie, czy w sytuacji, kiedy miało miejsce przedłużenie jurysdykcji sądu państwa członkowskiego w odniesieniu do spraw z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej zgodnie z art. 12 ust. 3, skutki tego przedłużenia trwają tylko do czasu wydania prawomocnego orzeczenia w takim postępowaniu, czy też wybiegają poza wydanie takiego prawomocnego orzeczenia?

- Dziecko posiada istotne związki z danym państwem członkowskim, zwłaszcza z tego tytułu, że jeden z podmiotów odpowiedzialności rodzicielskiej posiada miejsce stałego pobytu w tym państwie członkowskim lub dziecko jest obywatelem tego państwa członkowskiego. Warunek ten nie jest wyłączny i istnieje możliwość ustalenia związku na podstawie innych kryteriów.
- Wszystkie strony postępowania sądowego wyraźnie lub w inny jednoznaczny sposób zaakceptowały jurysdykcję danego sądu w chwili wniesienia powództwa (innymi słowy analogicznie do wymogu określonego w sytuacji 1).
- Jurysdykcja sądu jest zgodna z dobrem dziecka (znów analogicznie do warunku określonego w art. 12 ust. 1 lit. b) – zob. również uwagę powyżej na końcu pkt 3.2.6.2.1).

3.2.6.2.3. Jurysdykcja na podstawie art. 12, jeżeli dziecko ma miejsce stałego pobytu w państwie trzecim, które nie jest stroną konwencji haskiej z 1996 r. – art. 12 ust. 4

W art. 12 ust. 4 określa się, że jurysdykcję ustaloną na podstawie art. 12 uznaje się za zgodną z „dobrem dziecka”, jeżeli dziecko posiada miejsce stałego pobytu w państwie trzecim, które nie jest stroną konwencji haskiej z 1996 r. dotyczącej ochrony dziecka⁽³⁵⁾, w szczególności jeśli przeprowadzenie postępowania w danym państwie trzecim okazuje się niemożliwe.

Dlatego też na przykład możliwość ograniczonego przedłużenia dla strony, która decyduje się zwrócić do sądu państwa członkowskiego, w którym

dziecko nie posiada miejsca stałego pobytu, ale z którym posiada ono istotny związek, rozszerza się także na sytuacje, w których dziecko ma miejsce stałego pobytu na terytorium takiego państwa trzeciego. Sądy tego państwa członkowskiego mają jurysdykcję, pod warunkiem że jurysdykcja sądu została jednoznacznie zaakceptowana przez wszystkie strony przy wnoszeniu sprawy do sądu oraz że jest to zgodne z dobrem dziecka.

3.2.7. Obecność dziecka – art. 13

Jeżeli nie można ustalić miejsca stałego pobytu dziecka i art. 12 nie ma zastosowania, art. 13 umożliwia sędziemu z państwa członkowskiego, w którym przebywa dziecko, orzekanie w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej.

3.2.8. Pozostała jurysdykcja – art. 14

Jeśli żaden sąd nie jest właściwy na podstawie artykułów 8-13, sąd może ustalić swoją właściwość według obowiązujących w danym państwie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego. Decyzje takie mają być uznawane i ogłaszane wykonalnymi w innych państwach członkowskich zgodnie z przepisami rozporządzenia.

⁽³⁵⁾ Zob. rozdział 8.

3.3. Przekazanie do sądu lepiej umiejscowionego do rozpatrzenia sprawy – art. 15⁽³⁶⁾

3.3.1. Okoliczności umożliwiające przekazanie sprawy na podstawie art. 15

Rozporządzenie zawiera nowatorską zasadę umożliwiającą, w drodze wyjątku, by sąd, do którego wniesiono powództwo i który jest właściwy rzeczowo, przekazał sprawę do sądu innego państwa członkowskiego, jeżeli sąd ten będzie lepiej umiejscowiony do rozpatrzenia sprawy. Sąd może przekazać całą sprawę lub jej określoną część.

Zgodnie z zasadą ogólną jurysdykcja należy do sądów państwa członkowskiego, w którym znajduje się miejsce stałego pobytu dziecka w chwili wniesienia powództwa (art. 8). Na tej podstawie nie następuje automatyczne przekazanie właściwości sądu w przypadku nabycia przez dziecko miejsca stałego pobytu w innym państwie członkowskim w trakcie postępowania sądowego.

Mogą jednak wystąpić okoliczności, w których – na zasadzie wyjątku – sąd, do którego wniesiono powództwo („sąd pochodzenia”), nie jest najlepiej umiejscowiony do rozpatrzenia sprawy. W takich okolicznościach art. 15 umożliwia przekazanie sprawy przez sąd pochodzenia sądowi innego państwa członkowskiego, jeżeli jest to zgodne z dobrem dziecka.

(36) Zob. przypis 34 powyżej; w przywoływanej w nim sprawie E przeciwko B do Trybunału zwrócono się z drugim pytaniem, tym razem dotyczącym skutku art. 15; pytanie brzmi: „Czy art. 15 (...) zezwala sądom państwa członkowskiego na przekazanie jurysdykcji w okolicznościach, kiedy nie toczy się żadne postępowanie w sprawie dziecka?”. Na etapie prac nad niniejszym przewodnikiem Trybunał Sprawiedliwości nie wydał jeszcze orzeczenia.

Po przekazaniu sprawy do sądu innego państwa członkowskiego nie ma możliwości dalszego przekazania sprawy trzeciemu sądowi (motyw 13).

Warunki przekazania sprawy:

Dziecko musi mieć „szczególny związek” z innym państwem członkowskim. Artykuł 15 ust. 3 określa pięć sytuacji, w których związek taki zgodnie z rozporządzeniem istnieje:

- inne państwo członkowskie stało się miejscem stałego pobytu dziecka po wniesieniu powództwa do sądu pochodzenia; lub
- inne państwo członkowskie jest poprzednim miejscem stałego pobytu dziecka; lub
- dziecko jest obywatelem innego państwa członkowskiego, lub
- inne państwo członkowskie jest miejscem stałego pobytu podmiotu odpowiedzialności rodzicielskiej; lub
- dziecko posiada majątek w innym państwie członkowskim, a sprawa dotyczy środków ochrony dziecka odnoszących się do zarządzania lub rozporządzania tym majątkiem lub zabezpieczenia tego majątku.

Ponadto obydwie sądy muszą być przekonane, że przekazanie sprawy jest zgodne z dobrem dziecka. Sędziowie powinni współpracować przy ocenie tej kwestii na podstawie „szczególnych okoliczności sprawy”. Taka współpraca powinna przebiegać bezpośrednio lub za pośrednictwem odpowiednich organów centralnych.

3.3.2. Kto inicjuje przekazanie?

Przekazanie może nastąpić:

- na wniosek strony,
- z urzędu, jeżeli przynajmniej jedna ze stron wyraża zgodę,
- na wniosek sądu innego państwa członkowskiego, jeżeli przynajmniej jedna ze stron wyraża zgodę.

3.3.3. Właściwa procedura

Sąd, który otrzymał wniosek o przekazanie lub pragnie przekazać sprawę z urzędu, ma do wyboru dwa rozwiązania:

- **zawiesić sprawę i wezwać strony do złożenia wniosku do sądu innego państwa członkowskiego lub**
- **bezpośrednio zażądać od sądu innego państwa członkowskiego przejęcia sprawy.**

W pierwszym przypadku sąd pochodzenia ustala termin wniesienia powództwa przez strony do sądu innego państwa członkowskiego. Jeżeli strony nie wniosą powództwa do innego sądu w tym terminie, sprawa nie zostaje przekazana i sąd pochodzenia nadal będzie miał jurysdykcję. Rozporządzenie nie określa konkretnego terminu, ale termin taki powinien być na tyle krótki, aby zapewnić, że przekazanie nie spowoduje niepotrzebnej zwłoki na niekorzyść dziecka i stron. Sąd, który otrzymał wniosek o przekazanie, musi w terminie sześciu tygodni od daty wniesienia powództwa podjąć decyzję, czy akceptuje przekazanie. Jeżeli nie zaakceptuje on swojej jurysdykcji, sąd państwa członkowskiego

pochodzenia zachowuje jurysdykcję w zakresie całej sprawy i musi rozpatrzyć sprawę.

Znaczenie ma tutaj kwestia, czy w danym przypadku jest to zgodne z dobrem dziecka. Ocena powinna być oparta na zasadzie wzajemnego zaufania i na założeniu, że sądy wszystkich państw członkowskich są z zasady właściwe dla orzekania w sprawie. Organy centralne mogą odegrać ważną rolę, dostarczając sędziom informacji o sytuacji w innym państwie członkowskim.

3.3.4. Wybrane aspekty praktyczne

3.3.4.1. W jaki sposób sędzia, który pragnąłby przekazać sprawę, ustala, który sąd innego państwa członkowskiego jest sądem właściwym?

Do ustalenia sądu właściwego innego państwa członkowskiego można wykorzystać europejski atlas sądowy w sprawach cywilnych. Atlas sądowy wskazuje właściwy miejscowo sąd w poszczególnych państwach członkowskich oraz zawiera dane kontaktowe poszczególnych sądów (takie jak nazwa, numer telefonu, adres poczty elektronicznej itp.) (zob. atlas sądowy⁽³⁷⁾). Również organy centralne wyznaczone na mocy rozporządzenia mogą udzielić sędziom pomocy w ustaleniu sądu właściwego w innym państwie członkowskim zgodnie z nałożonym na nie wymogiem na warunkach określonych w art. 55 lit. c)⁽³⁸⁾.

(37) http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/

(38) Zob. rozdział 7.

3.3.4.2. W jaki sposób powinni porozumiewać się sędziowie?

Artykuł 15 stanowi, że sądy współpracują przy przekazywaniu sprawy, bezpośrednio lub poprzez organy centralne. Dla zainteresowanych sędziów szczególnie pomocne może być porozumienie się w celu oceny, czy w danej sprawie spełnione są warunki jej przekazania, w szczególności czy byłoby to zgodne z dobrem dziecka. Jeżeli obaj sędziowie porozumiewają się w tym samym języku, powinni oni bez wahania kontaktować się bezpośrednio telefonicznie lub za pośrednictwem poczty elektronicznej⁽³⁹⁾. Przydatne mogą się okazać również inne nowoczesne technologie, takie jak telekonferencje. W przypadku trudności językowych sędziowie mogą korzystać z usług tłumaczy, o ile zasoby na to pozwolą. Również organy centralne będą mogły udzielić pomocy sędom.

Sędziowie będą chcieli informować strony oraz ich adwokatów, przy czym do decyzji sędziów należy ustalenie trybu i środków ochrony, jakie są wskazane w kontekście danej sprawy.

3.3.4.3. Odpowiedzialność za tłumaczenie dokumentów

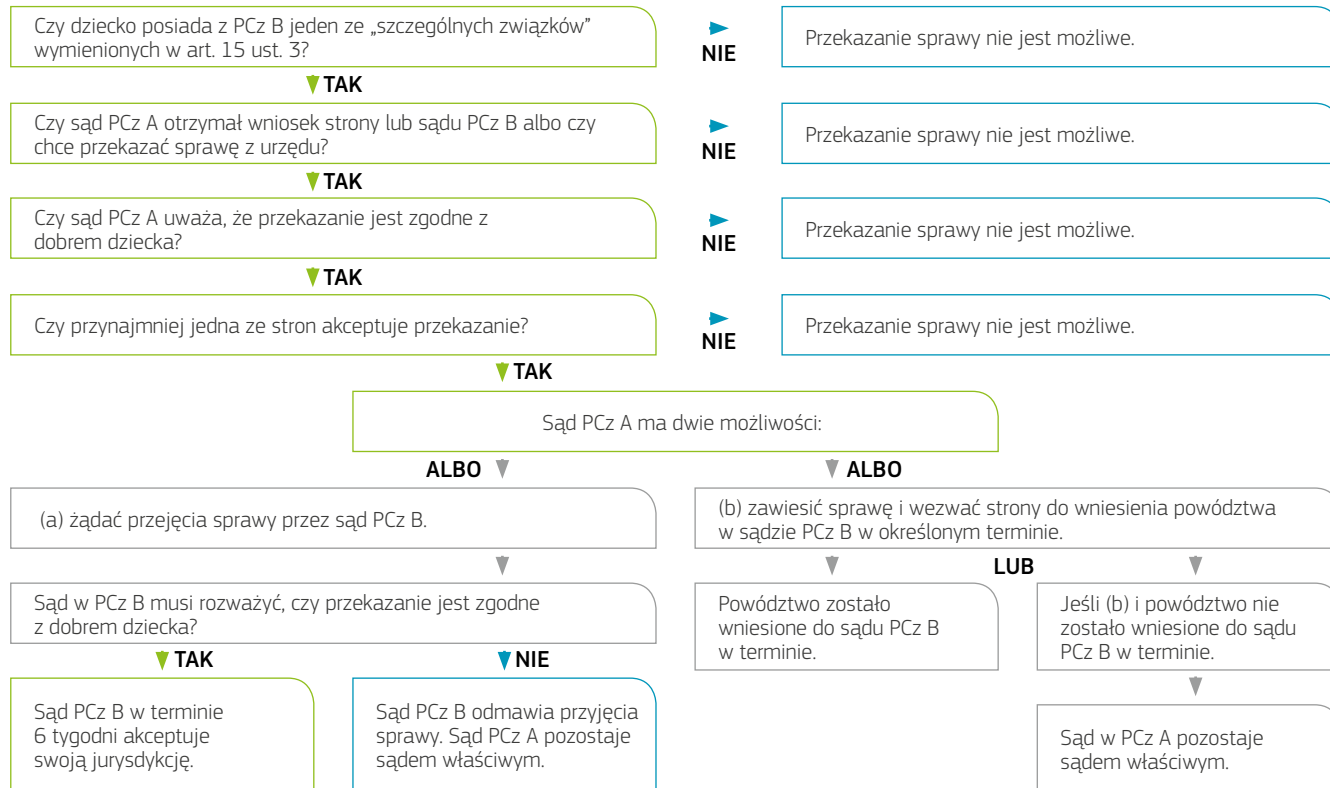
Zasady tłumaczenia nie są uwzględnione w art. 15. Sędziowie powinni znaleźć pragmatyczne rozwiązanie, które będzie odpowiednie w świetle potrzeb i okoliczności danej sprawy. W zależności od przepisów prawa procesowego państwa, do którego dokumenty są kierowane, tłumaczenie może nie być konieczne w przypadku przekazania sprawy sędziemu, który zna język sprawy. Jeżeli tłumaczenie okaże się konieczne, można je ograniczyć do najważniejszych dokumentów. Organ centralny również może udzielić pomocy poprzez zapewnienie tłumaczenia nieformalnego⁽⁴⁰⁾.

(39) Konferencja haska przewodniczyła tworzeniu międzynarodowej sieci sędziów orzekających w sprawach dotyczących kwestii poruszonych w konwencji haskiej, której cele obejmują ułatwianie bezpośredniej komunikacji między sędziami w kontekście międzynarodowego prawa rodzinnego. Konferencja haska opracowała ogólne wytyczne dotyczące komunikacji między sędziami. W odniesieniu do obu przypadków można skorzystać ze stron internetowych konferencji haskiej – zob. <http://www.hcch.net/upload/haguenetwork.pdf> oraz http://www.hcch.net/upload/brochure_djc_en.pdf. Istnieje także sieć sędziów ds. rodzinnych w UE należąca do struktury europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych.

(40) Zob. pkt 3.3.4.1 i przypis 38.

3.3.4.4. Przekazanie sprawy do lepiej umiejscowionego sądu – art. 15

Po wniesieniu powództwa do sądu w państwie członkowskim („PCz A”) w sprawie, w której ma on jurysdykcję na mocy art. 8–14 rozporządzenia, sąd ten może w drodze wyjątku przekazać tę sprawę lub jej konkretną część sądowi innego państwa członkowskiego („PCz B”), jeżeli spełnione są następujące warunki:

3.4. Co się dzieje, gdy powództwo zostało wniesione w dwóch państwach członkowskich?

3.4.1. Podobne powództwo wytoczone w dwóch różnych państwach w odniesieniu do tego samego dziecka – art. 19 ust. 2

Może się zdarzyć, że strony wniosą do sądu powództwo dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej odnoszące się do tego samego dziecka i oparte na tej samej podstawie w dwóch różnych państwach członkowskich. Może to skutkować równoległymi procesami i w konsekwencji możliwością wydania niemożliwych do pogodzenia orzeczeń w tej samej sprawie.

Artykuł 19 ust. 2 reguluje sytuację wszczęcia w różnych państwach członkowskich postępowań dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej:

- odnoszących się do tego samego dziecka,
- opartych na tej samej podstawie.

W takiej sytuacji art. 19 ust. 2 stanowi, że zasadniczo sprawę przejmuje sąd, do którego zwrócono się w pierwszej kolejności. Sąd, do którego zwrócono się później, musi zawiesić swoje postępowanie do czasu stwierdzenia przez pierwszy sąd swojej jurysdykcji. Jeżeli pierwszy sąd uważa, że jest właściwy, wówczas drugi sąd musi stwierdzić brak swojej jurysdykcji. Drugi sąd może kontynuować postępowanie tylko wówczas, gdy pierwszy sąd stwierdzi brak swojej jurysdykcji lub zadecyduje o przekazaniu sprawy na mocy art. 15, a drugi sąd zaakceptuje przekazanie.

3.4.2. Powództwo różnego rodzaju wytoczone w dwóch różnych państwach w odniesieniu do tego samego dziecka – art. 19 ust. 2 i art. 20

Aby mechanizm przewidziany w art. 19 ust. 2 miał zastosowanie, oba powództwa wytoczone w obu państwach członkowskich muszą stanowić postępowania co do istoty sprawy z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej. Jeżeli jednak postępowanie w pierwszym państwie członkowskim dotyczy środków tymczasowych i zabezpieczających przewidzianych w art. 20, wówczas każde postępowanie wszczęte następnie w innym państwie członkowskim, dotyczące istoty sprawy z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej w odniesieniu do tego samego dziecka, nie będzie podlegało zasadzie określonej w art. 19 ust. 2. Wynika to z faktu, że z uwagi na to, iż środki tymczasowe nie są wykonalne w takim drugim państwie członkowskim, nie jest możliwe wystąpienie konfliktu orzeczeń.

Przykład: w wyniku następującej sytuacji wniesiono dwie sprawy do Trybunału Sprawiedliwości:-

Dwoje dzieci urodziło się w państwie członkowskim A, przy czym ojciec pochodził z tego państwa członkowskiego, a matka – z państwa członkowskiego B. Niedługo po narodzinach dzieci nastąpiło pogorszenie się relacji między rodzicami, w wyniku czego matka oznajmiła, że pragnie powrócić do państwa członkowskiego B wraz z dziećmi. Rodzice zawarli porozumienie, zgodnie z którym matka mogła zabrać oboje dzieci do państwa członkowskiego B. W momencie, w którym jedno z dzieci – chłopiec – było w stanie podróżować, drugie – dziewczynka – musiało pozostać w szpitalu ze względu na poważną chorobę. Matka udała się do państwa członkowskiego B, zabierając ze sobą chłopca.

Ojciec uznał jednak, że porozumienie nie jest już wiążące, ponieważ nie zostało zatwierdzone przez właściwe organy, i wszczął postępowanie przed sądem w państwie członkowskim A, ubiegając się o zarządzenie środków tymczasowych, tj. tymczasowej pieczy, w odniesieniu do obojga dzieci. Jego wniosek został uwzględniony. Następnie matka wszczęła w państwie członkowskim B odrębne postępowanie co do istoty sprawy dotyczące pieczy nad chłopcem.

W odpowiednim terminie ojciec wniósł na podstawie rozporządzenia w państwie członkowskim B o wykonanie na swoją korzyść postanowienia w sprawie tymczasowej pieczy, które zostało wydane przez sąd w państwie członkowskim A. Sąd w państwie członkowskim B przekazał sprawę do Trybunału Sprawiedliwości, zwracając się z zapytaniem, czy przepisy art. 21 i następnych, które dotyczą uznawania i wykonywania orzeczeń, znajdują zastosowanie także do wykonania środków tymczasowych w odniesieniu do prawa do pieczy nad dzieckiem w rozumieniu art. 20? W tym przypadku Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że orzeczenie na korzyść ojca, w zakresie, w jakim nałożono w nim środki tymczasowe związane z prawem do pieczy nad dzieckiem, objęte zakresem stosowania art. 20 rozporządzenia, nie może zostać wykonane na podstawie art. 21 rozporządzenia⁽⁴¹⁾.

W odrębnym postępowaniu wszczętym przez matkę w państwie członkowskim B o wydanie postanowienia w sprawie pieczy nad chłopcem sąd w tym państwie podejmował próby skontaktowania się z sądem w państwie członkowskim A w celu ustalenia dokładnego charakteru toczącego się przed tym sądem postępowania, a w szczególności

postanowienia wydanego przez ten sąd. Z różnych przyczyn nawiązanie kontaktu między sądami nie było możliwe pomimo interwencji sędziego łącznikowego w państwie członkowskim A, dlatego też w związku z brakiem porozumienia między rodzicami sąd w państwie członkowskim B uznał, że nie jest w stanie dalej rozpatrywać sprawy bez przekazania jej najpierw do Trybunału Sprawiedliwości⁽⁴²⁾. Trybunał Sprawiedliwości rozpatrzył kwestie podniesione w omawianej drugiej sprawie w kontekście oraz w świetle wydanego przez siebie wyroku w pierwszej sprawie przywołanej powyżej.

Pierwsze pytanie dotyczyło kwestii, czy przepisy art. 19 ust. 2 odnoszące się do zawisłości sprawy i postępowań powiązanych mają zastosowanie, jeżeli, jak miało to miejsce w tym przypadku, do sądu – w tym przypadku w państwie członkowskim A – wniesiono jedynie sprawę o zarządzenie środków tymczasowych w rozumieniu art. 20 rozporządzenia, a następnie druga strona zwróciła się do sądu innego państwa członkowskiego, który posiada właściwość rzeczową w sprawie w rozumieniu rozporządzenia – w tym przypadku w państwie członkowskim B – w związku z tym samym przedmiotem postępowania w celu wydania przez ten sąd orzeczenia co do istoty sprawy z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej, bez względu na to, czy ma to nastąpić tytułem środka tymczasowego, czy też ostatecznego orzeczenia. Na to pytanie Trybunał Sprawiedliwości udzielił odpowiedzi, że przepisy art. 19 ust. 2 nie mają zastosowania w przedstawionych okolicznościach.

Ponadto poproszono Trybunał Sprawiedliwości o wskazanie, w jakim terminie sąd, do którego pozew lub wniosek wniesiono później, powinien

(41) Zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 lipca 2010 r. w sprawie C-256/09 Bianca Purruker przeciwko Guillerrowi Vallesowi Perezowi, Zb.Orz. 2010, s. I-7353 („Purruker I”).

(42) Zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie C-296/10 Bianca Purruker przeciwko Guillerrowi Vallesowi Perezowi, Zb.Orz. 2010, s. I-11163 („Purruker II”).

wydać orzeczenie w kwestii, czy sąd, do którego najpierw wniesiono pozew lub wniosek, posiada właściwość rzeczową w zakresie wniesionych spraw. Trybunał wskazał, że – jak miało to miejsce w tym przypadku – jeżeli pomimo podjętych starań mających na celu uzyskanie informacji od strony, która powołuje się na zawistość sprawy, od sądu, do którego najpierw wniesiono pozew lub wniosek, i od organu centralnego, sąd, do którego pozew lub wniosek wniesiono później – w tym przypadku sąd w państwie członkowskim B, nie posiada żadnych danych pozwalających na ustalenie przedmiotu i podstawy wszczęcia postępowania w sądzie w państwie członkowskim A i mających w szczególności wykazać jurysdykcję tego sądu zgodnie z rozporządzeniem, i gdy ze względu na szczególne okoliczności interes dziecka wymaga wydania orzeczenia przez sąd w państwie członkowskim B, które to orzeczenie może zostać uznane w państwach członkowskich innych niż państwo siedziby sądu, do którego pozew lub wniosek wniesiono później, sąd ten ma obowiązek – po upływie rozsądnego terminu na udzielenie odpowiedzi na przedstawione pytania – kontynuować rozpoznawanie wniesionej do niego sprawy. Długość takiego rozsądnego terminu powinna zostać ustalona z uwzględnieniem dobra dziecka w świetle konkretnych okoliczności rozpatrywanego przypadku.

Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w innym państwie członkowskim

3.5. Uznawanie i wykonywanie – informacje ogólne

3.5.1. Procedura uznawania i wykonywania – art. 21 i 23–39

Zainteresowana strona może złożyć wniosek o uznanie lub nieuznanie orzeczenia dotyczącego odpowiedzialności rodzicielskiej, wydanego przez sąd państwa członkowskiego, i ogłoszenie jego wykonalności w innym państwie członkowskim („procedura exequatur”). Orzeczenie zarządzające środki tymczasowe objęte zakresem stosowania art. 20 uznaje się za niewykonalne na mocy rozporządzenia poza państwem członkowskim, w którym je wydano⁽⁴³⁾.

Wniosek należy złożyć w sądzie właściwym w państwie członkowskim, w którym strona domaga się uznania i wykonania orzeczenia. Sądy wyznaczone przez państwa członkowskie do tych celów są umieszczone w wykazie nr 1⁽⁴⁴⁾. Sąd właściwy niezwłocznie wydaje decyzję o wykonalności orzeczenia w danym państwie członkowskim.

Osoba, wobec której orzeczenie ma być wykonane, ani dziecko nie mają prawa składania do sądu jakichkolwiek oświadczeń na tym etapie. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości potwierdzono, że osoba, przeciwko której wydano orzeczenie, nie może wnosić na podstawie art. 31 o stwierdzenie, że orzeczenie nie powinno zostać uznane ani wykonane⁽⁴⁵⁾.

(43) Zob. pkt 3.4.2 powyżej oraz sprawa Purucker I przywołana w przypisie 41.

(44) Dz.U. C 85 z 23.3.2013, s. 6.

(45) Zob. wyrok z dnia 11. lipca 2008 r. w sprawie C-195/08 PPU Inga Rinau, Zb.Orz. 2008, s. I-5271.

Na tym etapie każda ze stron może wnieść środek zaskarżenia od decyzji i przekazać swoje uwagi. Jeżeli środek zaskarżenia wniesiony jest przez powoda, osoba, przeciwko której ma być uzyskane wykonanie, zostaje wezwana do stawienia się w sądzie rozpoznającym środek zaskarżenia.

3.5.2. Podstawy odmowy uznania lub wykonania orzeczenia dotyczącego odpowiedzialności rodzicielskiej – art. 23

Sąd odmawia ogłoszenia wykonalności orzeczenia tylko wówczas, gdy:

- byłoby to wyraźnie sprzeczne z porządkiem publicznym państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie;
- z wyjątkiem spraw pilnych, nie umożliwiono dziecku bycia wysłuchanym w postępowaniu prowadzącym do wydania orzeczenia;
- orzeczenie zostało wydane pod nieobecność osoby, której nie doręczono w należyty sposób pisma wszczynającego postępowanie lub równoważnego dokumentu w czasie umożliwiającym mu przygotowanie obrony, chyba że ustalono, że osoba ta uznała orzeczenie w sposób nie budzący wątpliwości;
- osoba twierdząca, że orzeczenie narusza jej odpowiedzialność rodzicielską, nie została wysłuchana;
- orzeczenia nie da się pogodzić z innym orzeczeniem, na warunkach określonych w art. 23 lit. e), f);
- sprawa dotyczy umieszczenia dziecka w innym państwie członkowskim i nie przestrzegano procedury przewidzianej w art. 56.

3.5.3. Środek zaskarżenia decyzji rozstrzygającej o stwierdzeniu wykonalności orzeczenia – art. 33

Strony mogą wnieść środek zaskarżenia od decyzji. Środek zaskarżenia wnosi się do sądów wyznaczonych do tego celu przez państwa członkowskie, umieszczonych w wykazie nr 2⁽⁴⁶⁾. Na tym etapie obydwie strony mogą przekazywać swoje uwagi sądowi.

3.5.4. Pomoc prawna i inne rodzaje pomocy – art. 50 i art. 55 lit. b)

Przy składaniu wniosku o exequatur osobie przysługuje pomoc prawna, jeżeli pomoc prawną przyznano jej w państwie członkowskim pochodzenia. Osoba taka może również uzyskać pomoc organów centralnych, których rola polega na udzielaniu informacji i pomocy osobom posiadającym odpowiedzialność rodzicielską, wnoszącym o uznanie i wykonanie decyzji dotyczącej odpowiedzialności rodzicielskiej w innym państwie członkowskim.

3.5.5. Uznawanie i stwierdzanie wykonalności dokumentów urzędowych i porozumień – art. 46

Jak wyjaśniono w pkt 3.1.3.2 i 3.1.3.3, procedura uznawania i wykonywania ma zastosowanie również do dokumentów urzędowych i porozumień, które są wykonalne w państwie członkowskim ich pochodzenia. Tego rodzaju dokumenty i porozumienia są zatem uznawane i wykonalne w innych państwach członkowskich na takich samych zasadach jak orzeczenia.

(46) Dz.U. C 85 z 23.3.2013, s. 6.

3.5.6. Brak wymogu legalizacji dokumentów – art. 52

W przypadku wystąpienia o uznanie, stwierdzenie wykonalności lub wykonanie postanowienia dotyczącego odpowiedzialności rodzicielskiej na podstawie rozporządzenia nie ma wymogu legalizacji żadnych dokumentów niezbędnych do tych celów. Przykładowo orzeczenie o prawie do pieczy nad dzieckiem lub zaświadczenie dotyczące wykonalności takiego orzeczenia nie wymaga dopełnienia żadnych formalności w zakresie legalizacji w związku z uznaniem lub wykonaniem w innym państwie członkowskim.

3.5.7. Wyjątki od ogólnej procedury uznawania i wykonywania – art. 40

3.5.7.1. Orzeczenia dotyczące kontaktów z dziećmi i powrotu dzieci zgodnie z art. 11 ust. 6–8 – art. 41 i 42

Opisana powyżej procedura ma zastosowanie do decyzji dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, takich jak decyzje w sprawach praw do pieczy. Istnieją jednak dwa wyjątki, w których procedura ta jest uchylona na mocy rozporządzenia, a decyzja ma być uznawana i wykonalna w innych państwach członkowskich bez tej procedury. Wyjątki te dotyczą praw do kontaktów z dzieckiem (zob. pkt 3.6.3) i powrotu dziecka po jego bezprawnym zabraniu lub zatrzymaniu (zob. pkt 4.4.7). W odniesieniu do każdej z przedstawionych sytuacji rozporządzenie stanowi, że nie ma konieczności uzyskania stwierdzenia wykonalności, a przepisy dotyczące sprzeciwienia się uznaniu i podstawy określone w art. 23 nie mają zastosowania. Ustanowiona zostaje natomiast procedura, w ramach której sąd państwa członkowskiego pochodzenia wydaje zaświadczenie, które wraz z odpisem orzeczenia, którego dotyczy, stanowi wystarczającą

podstawę umożliwiającą bezpośrednie wykonanie postanowienia. Aby uzyskać więcej informacji na temat tego rodzaju zaświadczeń, zob. pkt 3.6.3 i nast. w odniesieniu do kontaktów z dzieckiem oraz pkt 4.4.7 i nast. w odniesieniu do powrotu dziecka.

3.5.7.2. Zaświadczenie dotyczące wykonania orzeczenia zarządzającego powrót dziecka – art. 42 i załącznik IV

Wydawane zaświadczenie dotyczące wykonania orzeczenia zarządzającego powrót dziecka po jego bezprawnym zabraniu zgodnie z wymogiem określonym w orzeczeniu wydanym na podstawie art. 11 ust. 8 musi zawierać następujące informacje:

- a. dziecko zostało wysłuchane, chyba że uznano, że byłoby to niewłaściwe ze względu na jego wiek i poziom dojrzałości;

Uwaga: przepis ten oznacza, że to do obowiązków sądu, który wydał zaświadczenie i orzeczenie, należy wysłuchanie dziecka, z wyjątkiem sytuacji, w których sąd ten uzna, że jest to niewłaściwe, przy czym taką decyzję musi podjąć po uwzględnieniu informacji, takich jak wiek i dojrzałość dziecka; sąd nie może wydać zaświadczenia, jeżeli warunek ten nie został spełniony;

- b. wszystkie zainteresowane strony zostały wysłuchane; oraz
- c. wydając orzeczenie, sąd uwzględnił przyczyny i dowody leżące u podstaw postanowienia o odmowie powrotu dziecka wydanego przez sąd w innym państwie członkowskim na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r.

Ponadto, jeżeli sąd zarządza środki ochrony dziecka po powrocie do państwa miejsca stałego pobytu, środki takie należy uwzględnić w zaświadczeniu, na co przeznaczono miejsce w pkt 14 zaświadczenia.

Sędzia wydaje zaświadczenie z urzędu.

3.5.7.3. Dokumenty na potrzeby wykonania – art. 45

Strona ubiegająca się o wykonanie musi przedstawić odpis orzeczenia i zaświadczenie wydane na podstawie art. 41 lub 42, wypełnione w języku, w którym sporządzono orzeczenie. Jeżeli strona domaga się wykonania w innym państwie członkowskim, należy zapewnić tłumaczenie odpowiedniej części zaświadczenia na język urzędowy takiego państwa członkowskiego. Jeżeli chodzi o kontakty z dzieckiem, należy przetłumaczyć szczegółowe ustalenia dotyczące kontaktów z dzieckiem podane w pkt 12 zaświadczenia. Jeżeli chodzi o powrót dziecka, ustalenia dotyczące wykonania środków zarządkowanych w celu powrotu dziecka należy podać w pkt 14 zaświadczenia.

3.6. Zasady dotyczące prawa do kontaktów z dzieckiem – uznawanie i wykonywanie – art. 40 i 41

3.6.1. Bezpośrednie uznawanie i wykonywanie prawa do kontaktów z dzieckiem na mocy rozporządzenia – art. 40 i 41

Jednym z głównych celów rozporządzenia jest zapewnienie dziecku możliwości utrzymywania przez cały okres dzieciństwa kontaktów ze wszystkimi osobami posiadającymi odpowiedzialność rodzicielską

nawet po separacji i nawet jeżeli mieszkają one w innych państwach członkowskich⁽⁴⁷⁾. Rozporządzenie ułatwia wykonywanie transgranicznych praw do kontaktów z dzieckiem poprzez zapewnienie, że wydane w jednym państwie członkowskim orzeczenia dotyczące praw do kontaktów z dzieckiem są bezpośrednio uznawane i wykonalne w innym państwie członkowskim pod warunkiem dołączenia zaświadczenia wystawionego przez sąd, który wydał orzeczenie⁽⁴⁸⁾. Nie stanowi to przeszkody dla osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską we wnioskowaniu o uznanie i wykonanie orzeczenia w sprawie praw do kontaktów z dzieckiem zgodnie z procedurą exequatur na mocy odpowiednich części rozporządzenia, jeżeli tego pragną (zob. art. 40 ust. 2 oraz rozdział 3.5).

3.6.2. Jakich praw do kontaktów z dzieckiem to dotyczy? – art. 2 pkt 10

„Prawa do kontaktów z dzieckiem” obejmują w szczególności prawo do zabrania dziecka na czas określony w miejsce inne niż jego miejsce stałego pobytu.

Zasady te mają zastosowanie do wszelkich praw do kontaktów z dzieckiem, niezależnie od tego, komu przysługują. Zgodnie z prawem krajowym prawo do kontaktów z dzieckiem może być przyznane rodzicowi, z którym dziecko nie mieszka, lub innym członkom rodziny, takim jak dziadkowie lub osoby trzecie.

(47) W ten sposób w rozporządzeniu ujmuje się zasadę określoną w art. 9 i 10 Konwencji ONZ o prawach dziecka. Konwencja ma zastosowanie do dzieci w wieku poniżej 18 roku życia; zob. również art. 24 ust. 3 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (2010/C 83/02) EN 30.3.2010 Dz.U. C 83/389.

(48) Zob. pkt 3.6.7.

„Prawa do kontaktów z dzieckiem” mogą obejmować każdą formę kontaktów pomiędzy dzieckiem a inną osobą, w tym na przykład kontakty telefoniczne, poprzez skype’a, internet lub pocztę elektroniczną.

Te zasady uznawania i wykonywania mają zastosowanie wyłącznie do orzeczeń, które przyznają prawo do kontaktów z dzieckiem. Natomiast uznanie orzeczenia o odrzuceniu wniosku o prawo do kontaktów z dzieckiem podlega zasadom ogólnym dotyczącym uznawania.

3.6.3. Warunki wydania zaświadczenia – art. 40, art. 41 i załącznik III

Orzeczenie dotyczące prawa do kontaktów z dzieckiem jest bezpośrednio uznawane i wykonalne w innym państwie członkowskim pod warunkiem dołączenia zaświadczenia wydanego przez sąd pochodzenia, który wydał orzeczenie. Zaświadczenie ma gwarantować, że w państwie członkowskim pochodzenia były przestrzegane określone gwarancje proceduralne.

Sąd pochodzenia wydaje zaświadczenie po sprawdzeniu, czy przestrzegane były następujące gwarancje proceduralne:

- wszystkie zainteresowane strony zostały wysłuchane,
- dziecko zostało wysłuchane, chyba że uznano to za niewłaściwe ze względu na jego wiek i stopień dojrzałości,
- w przypadku gdy orzeczenie zostało wydane zaocznie – czy stronie, która się nie stawiała, doręczono pismo wszczynające

postępowanie w czasie i w sposób umożliwiający jej przygotowanie obrony lub stronie doręczono taki dokument niezgodnie z wymienionymi warunkami, niemniej jednak ustalono, że uznała ona orzeczenie w sposób nie budzący wątpliwości.

Chociaż rozporządzenie tego nie reguluje, sędziowie mogą uznać, że w przypadku podjęcia decyzji o niewysłuchaniu dziecka ze względu na jego niewystarczający wiek lub stopień dojrzałości, dobrą praktyką będzie włączenie do orzeczenia opisu działań podjętych w celu ustalenia wieku i dojrzałości dziecka oraz przyczyn, dla których dziecko nie zostało wysłuchane.

Jeżeli gwarancje proceduralne nie były respektowane, decyzja nie zostanie bezpośrednio uznana i nie będzie wykonalna w innych państwach członkowskich, a strony będą musiały w tym celu wnioskować o exequatur (zob. rozdział 3.5).

3.6.4. Zaświadczenie – art. 41 ust. 2

Sąd pochodzenia wydaje zaświadczenie w języku orzeczenia przy użyciu standardowego formularza określonego w załączniku III. Zaświadczenie nie tylko stwierdza, czy wyżej wymienione gwarancje proceduralne były przestrzegane, ale zawiera również informacje praktyczne, które mają ułatwić wykonanie orzeczenia. Może to obejmować na przykład imiona, nazwiska i adresy osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską i dzieci, których dotyczy sprawa, uzgodnienia praktyczne dotyczące wykonywania praw do kontaktów z dzieckiem, szczególne obowiązki osoby posiadającej prawo do kontaktów z dzieckiem lub drugiego rodzica

oraz ewentualne ograniczenia, jakie mogą być związane z wykonywaniem prawa do kontaktów z dzieckiem. Wszelkie zobowiązania wymienione w zaświadczeniu, dotyczące praw do kontaktów z dzieckiem, są z zasady bezpośrednio wykonalne na podstawie przepisów.

3.6.5. Kiedy sąd pochodzenia wydaje zaświadczenie? – art. 41 ust. 1 i 3

Jest to uzależnione od tego, czy w chwili wydania orzeczenia istnieje prawdopodobieństwo, że prawa do kontaktów z dzieckiem, które mają być wykonywane, mają kontekst transgraniczny.

3.6.5.1. Prawo do kontaktów z dzieckiem ma kontekst transgraniczny

Jeżeli w chwili wydania orzeczenia prawa do kontaktów z dzieckiem mają kontekst transgraniczny, np. jeżeli jeden z rodziców dziecka zamieszkuje w innym państwie członkowskim lub planuje przemieszczenie się do innego państwa członkowskiego, sędzia wydaje zaświadczenie z własnej inicjatywy („ex officio”), kiedy orzeczenie staje się wykonalne, nawet jeśli tylko tymczasowo.

Prawo krajowe wielu państw członkowskich stanowi, że orzeczenia dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej są „wykonalne” niezależnie od wniesienia środka zaskarżenia. Jeżeli prawo krajowe nie pozwala na wykonanie orzeczenia w trakcie postępowania odwoławczego, rozporządzenie przyznaje to prawo sądowi pochodzenia. Ma to na celu uniemożliwienie wnoszenia środka zaskarżenia, aby spowodować zbędną zwłokę w wykonaniu orzeczenia.

3.6.5.2. Prawo do kontaktów z dzieckiem nie ma kontekstu transgranicznego

Jeżeli w chwili wydania orzeczenia brak jest wskazań, że prawa do kontaktów z dzieckiem będą wykonywane poza granicami kraju, sąd nie ma obowiązku wydania zaświadczenia. Jeżeli jednak okoliczności sprawy wskazują na istnienie rzeczywistej lub potencjalnej możliwości, że prawa do kontaktów z dzieckiem będą miały kontekst transgraniczny, sąd może uznać za dobrą praktykę, by wydawać zaświadczenie jednocześnie z wydaniem orzeczenia. Sytuacja taka może mieć przykładowo miejsce, gdy przedmiotowy sąd znajduje się w pobliżu granicy z innym państwem członkowskim lub gdy osoby posiadające odpowiedzialność rodzicielską są obywatelami różnych państw.

Jeżeli sytuacja nabierze w późniejszym czasie charakteru transgranicznego, np. wskutek przemieszczenia się przez jedną z osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską do innego państwa członkowskiego, każda ze stron może w tym czasie zwrócić się o wydanie zaświadczenia do sądu pochodzenia, który wydał orzeczenie.

3.6.6. Czy w odniesieniu do zaświadczenia przysługują środki zaskarżenia? – Art. 43 i motywy 24

Nie, nie ma możliwości odwołania się od wydania zaświadczenia. Jeżeli sąd pochodzenia popełnił błąd, wydając zaświadczenie, które w rezultacie nie oddaje prawidłowo treści orzeczenia, istnieje możliwość złożenia wniosku o sprostowanie w sądzie pochodzenia. W takim przypadku stosuje się prawo krajowe państwa członkowskiego pochodzenia.

3.6.7. Jakie są skutki zaświadczenia? – Art. 41 ust. 1 i art. 45

Orzeczenie dotyczące prawa do kontaktów z dzieckiem, któremu towarzyszy zaświadczenie, jest bezpośrednio uznawane i wykonalne w innych państwach członkowskich bez konieczności przeprowadzenia procedury uzyskania stwierdzenia wykonalności.

Fakt opatrzenia zaświadczeniem orzeczenia dotyczącego praw do kontaktów z dzieckiem oznacza, że osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem może wnioskować o uznanie i wykonalność decyzji w innym państwie członkowskim bez procedury pośredniej („exequatur”). Ponadto druga strona nie może sprzeciwić się uznaniu orzeczenia. W rezultacie nie ma konieczności ubiegania się o stwierdzenie wykonalności w odniesieniu do orzeczenia dotyczącego prawa do kontaktów z dzieckiem ani nie jest możliwe sprzeciwienie się uznaniu takiego orzeczenia w oparciu o podstawy nieuznania wymienione w art. 23. Zaświadczenie dotyczące orzeczenia musi zostać wydane w państwie członkowskim pochodzenia, pod warunkiem że przestrzegane były określone gwarancje proceduralne. Strona wnioskująca o wykonanie prawa do kontaktów z dzieckiem w innym państwie członkowskim zobowiązana jest do przedstawienia odpisu

orzeczenia i zaświadczenia. Tłumaczenie zaświadczenia nie jest konieczne, z wyjątkiem pozycji 12 dotyczącej uzgodnień praktycznych dotyczących wykonywania praw do kontaktów z dzieckiem.

3.6.8. Orzeczenie traktowane jako równoważne orzeczeniu państwa członkowskiego wykonania – art. 44 i 47

Zaświadczenie zapewnia traktowanie orzeczenia w innym państwie członkowskim jako równoważne orzeczeniu wydanemu w tym państwie członkowskim, do celów uznawania i wykonywania.

Fakt bezpośredniego uznawania i wykonalności orzeczenia w innym państwie członkowskim oznacza, że ma być ono traktowane jak orzeczenie „krajowe” oraz ma być uznawane i wykonywane na takich samych warunkach, jak orzeczenie wydane w tym państwie członkowskim. Jeżeli strona nie wykonuje dobrowolnie orzeczenia dotyczącego praw do kontaktów z dzieckiem, druga strona może zażądać jego wykonania bezpośrednio przez organy państwa członkowskiego wykonania. Procedury wykonania nie są regulowane rozporządzeniem, lecz prawem krajowym (zob. rozdział 5).

3.6.9. Uprawnienie sądów w państwie członkowskim wykonania do podjęcia uzgodnień praktycznych dotyczących egzekwowania praw do kontaktów z dzieckiem – art. 48

Wykonanie może być utrudnione lub nawet uniemożliwione, jeżeli orzeczenie nie zawiera informacji dotyczących uzgodnień w zakresie organizacji wykonywania praw do kontaktów z dzieckiem lub zawiera

informacje niewystarczające. Aby w takich sytuacjach zapewnić mimo wszystko możliwość wykonywania praw do kontaktów z dzieckiem, rozporządzenie przyznaje sądom państwa członkowskiego wykonania uprawnienie do podjęcia niezbędnych uzgodnień praktycznych dotyczących organizacji wykonywania prawa do kontaktów z dzieckiem, pod warunkiem przestrzegania zasadniczych elementów orzeczenia.

Artykuł 48 nie przyznaje sądowi wykonania jurysdykcji w zakresie rozstrzygnięcia co do istoty sprawy. Wszelkie uzgodnienia praktyczne nakazane zgodnie z tym przepisem przestają mieć zatem zastosowanie z chwilą wydania orzeczenia przez sąd państwa członkowskiego, który posiada jurysdykcję co do istoty sprawy.

4. Zasady dotyczące uprowadzenia dziecka za granicę w UE

4.1. Wprowadzenie ogólne – art. 10, 11, 40, 42, 55 i 62

4.1.1. Powiązania z konwencją haską z 1980 r. – art. 60 i 62 oraz motyw 17

Konwencja haska z dnia 25 października 1980 r. dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę („konwencja haska z 1980 r.”) została ratyfikowana przez wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej i ma nadal zastosowanie w odniesieniu do przypadków uprowadzenia dziecka między państwami członkowskimi. Konwencja haska z 1980 r. została jednak uzupełniona niektórymi przepisami rozporządzenia, które mają zastosowanie w takich przypadkach. Dlatego też, jeżeli chodzi o funkcjonowanie konwencji haskiej z 1980 r. w stosunkach między państwami członkowskimi, przepisy rozporządzenia mają moc nadrzędną wobec zasad konwencji w sprawach objętych zakresem stosowania rozporządzenia.

4.1.2. Uniemożliwienie uprowadzenia dziecka za granicę przez jednego z rodziców

Wspólnym celem konwencji haskiej z 1980 r. i rozporządzenia jest uniemożliwienie uprowadzenia dziecka za granicę przez jednego z rodziców pomiędzy państwami członkowskimi. Jeżeli jednak już do tego dojdzie, zarówno celem konwencji, jak i rozporządzenia jest zapewnienie szybkiego powrotu dziecka do państwa członkowskiego jego pochodzenia⁽⁴⁹⁾. Do celów konwencji i rozporządzenia uprowadzenie dziecka obejmuje zarówno

bezprawne zabranie, jak i bezprawne zatrzymanie⁽⁵⁰⁾. Poniższe zasady stosują się do obu przypadków.

4.1.3. Ogólny opis funkcjonowania rozporządzenia w zakresie uprowadzenia dziecka

W przypadku uprowadzenia dziecka z jednego państwa członkowskiego („państwo członkowskie pochodzenia”) do innego państwa członkowskiego („państwo członkowskie, do którego kierowany jest wniosek”) rozporządzenie zapewnia zachowanie jurysdykcji sądów państwa członkowskiego pochodzenia dla rozstrzygnięcia w sprawie prawa do pieczy, niezależnie od uprowadzenia. Po złożeniu wniosku o powrót dziecka w sądzie państwa członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, sąd ten stosuje konwencję haską z 1980 r. uzupełnioną postanowieniami rozporządzenia. Jeżeli sąd państwa członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, podejmie decyzję o niezarządzaniu powrotu dziecka na podstawach określonych w art. 13 konwencji, musi on niezwłocznie przekazać odpis swojej decyzji sądowi właściwemu w państwie członkowskim pochodzenia („sąd pochodzenia”), który następnie na wniosek strony może zbadać kwestię pieczy nad dzieckiem, jeżeli nie podniesiono jeszcze przed nim tej kwestii. Jeżeli sąd pochodzenia podejmuje decyzję o powrocie dziecka, decyzja ta jest bezpośrednio uznawana i wykonalna w państwie członkowskim, do którego kierowany jest wniosek, bez potrzeby stosowania procedury exequatur (zob. pkt 4.4.7 oraz diagram w pkt 4.4.9).

(49) Zob. motyw 17 rozporządzenia oraz między innymi art. 1 lit. a) i art. 12 konwencji haskiej z 1980 r.

(50) Zob. art. 2 pkt 9 i 11 rozporządzenia oraz art. 3, 4 i 5 konwencji.

4.1.4. Główne zasady w sprawach dotyczących uprowadzenia dziecka

1. Po bezprawnym zabraniu lub zatrzymaniu dziecka zasadniczo jurysdykcję zachowują sądy państwa członkowskiego pochodzenia (zob. diagram w pkt 4.2.2).
2. Sądy państwa członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, zapewniają szybki powrót dziecka (zob. diagram w pkt 4.3.6).
3. Jeżeli sąd państwa członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, podejmie decyzję przeciw powrotowi dziecka na podstawie określonej w art. 13 konwencji, musi przekazać odpis swojej decyzji sądowi właściwemu w państwie członkowskim pochodzenia, który powiadamia strony. Oba sądy współpracują ze sobą (zob. diagram w pkt 4.4.9).
4. Jeżeli sąd państwa członkowskiego pochodzenia podejmie decyzję o powrocie dziecka, uchyła się w odniesieniu do tej decyzji procedurę exequatur i decyzja jest bezpośrednio wykonalna w państwie członkowskim, do którego kierowany jest wniosek (zob. diagram w pkt 4.4.9)⁽⁵¹⁾.
5. Organy centralne państwa członkowskiego pochodzenia i państwa członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, współpracują ze sobą i udzielają pomocy sądom w wykonywaniu ich zadań⁽⁵²⁾.

(51) W wyroku z dnia 1 lipca 2010 r. w sprawie C-211/10 PPU Povse przeciwko Alpadze, Zb.Orz. 2010, s. I-06673 Trybunał Sprawiedliwości między innymi wyraźnie stwierdził, że orzeczenie określone w art. 11 ust. 8 może być wykonalne w zakresie powrotu dziecka, nawet jeżeli w postępowaniu przed sądem pochodzenia nie przyjęto orzeczenia w kwestii pieczy nad dzieckiem; zob. pkt 5 i nast.

(52) Zob. art. 55 rozporządzenia oraz art. 7 konwencji.

4.1.5. Znaczenie roli sądownictwa

Uwaga ogólna – należy przypomnieć, że złożoność i charakter kwestii regulowanych poszczególnymi dokumentami międzynarodowymi w dziedzinie uprowadzenia dziecka wymaga wyspecjalizowanych, dobrze wyszkolonych sędziów. Organizacja sądów nie mieści się co prawda w zakresie stosowania rozporządzenia, jednak doświadczenia państw członkowskich, w których właściwość dla rozpatrywania spraw na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. ograniczono tylko do kilku sądów i sędziów, są pozytywne i wskazują na wzrost jakości i skuteczności.

W ostatnich latach nastąpił znaczny rozwój międzynarodowej współpracy między sędziami sądów rodzinnych. Obecnie istnieje rozwijająca się sieć sędziów, którzy mogą przyczyniać się do optymalizacji funkcjonowania konwencji i rozporządzenia w zakresie uprowadzenia dziecka i innych kwestii związanych z dziećmi. W wielu państwach powołano sędziów łącznikowych, którzy wspierają komunikację między sędziami i zapewniają innym sędziom porady i wsparcie w swoim państwie członkowskim i w innym państwach członkowskich w zakresie zagadnień pojawiających się w takich sprawach⁽⁵³⁾.

(53) Aby uzyskać informacje na temat międzynarodowej sieci sędziów orzekających w sprawach dotyczących kwestii przewidzianych w konwencji haskiej, zob. http://www.hcch.net/index_en.php?act=text.display&tid=21; zob. także przypis 39 powyżej; europejska sieć sędziów ds. rodzinnych funkcjonuje w ramach europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych.

4.2. Kwestie jurysdykcji w sprawach dotyczących uprowadzenia dziecka

4.2.1. Zapobieganie zmianie jurysdykcji po uprowadzeniu – art. 10

4.2.1.1. Utrzymanie jurysdykcji sądów państwa członkowskiego pochodzenia

Aby uniemożliwić uprowadzanie dzieci przez rodziców między państwami członkowskimi, art. 10 stanowi, że sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko posiadało pobyt stały bezpośrednio przed bezprawnym zabraniem lub zatrzymaniem („państwo członkowskie pochodzenia”) pozostają właściwe do orzekania co do istoty sprawy również po tym działaniu. Sądy nowego państwa członkowskiego („państwo członkowskie, do którego kierowany jest wniosek”) mogą nabywać jurysdykcję wyłącznie w ściśle określonych warunkach (zob. diagram w pkt 4.2.2).

4.2.1.2. Ograniczone sytuacje, w których sądy w państwie członkowskim, do którego kierowany jest wniosek, nabywają jurysdykcję

Rozporządzenie umożliwia nabycie jurysdykcji przez sądy państwa członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, jedynie w dwóch sytuacjach:

Sytuacja 1:

- dziecko nabyło miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim, do którego kierowany jest wniosek, oraz

- wszystkie osoby sprawujące pieczę przyzwoliły na jego uprowadzenie.

Sytuacja 2:

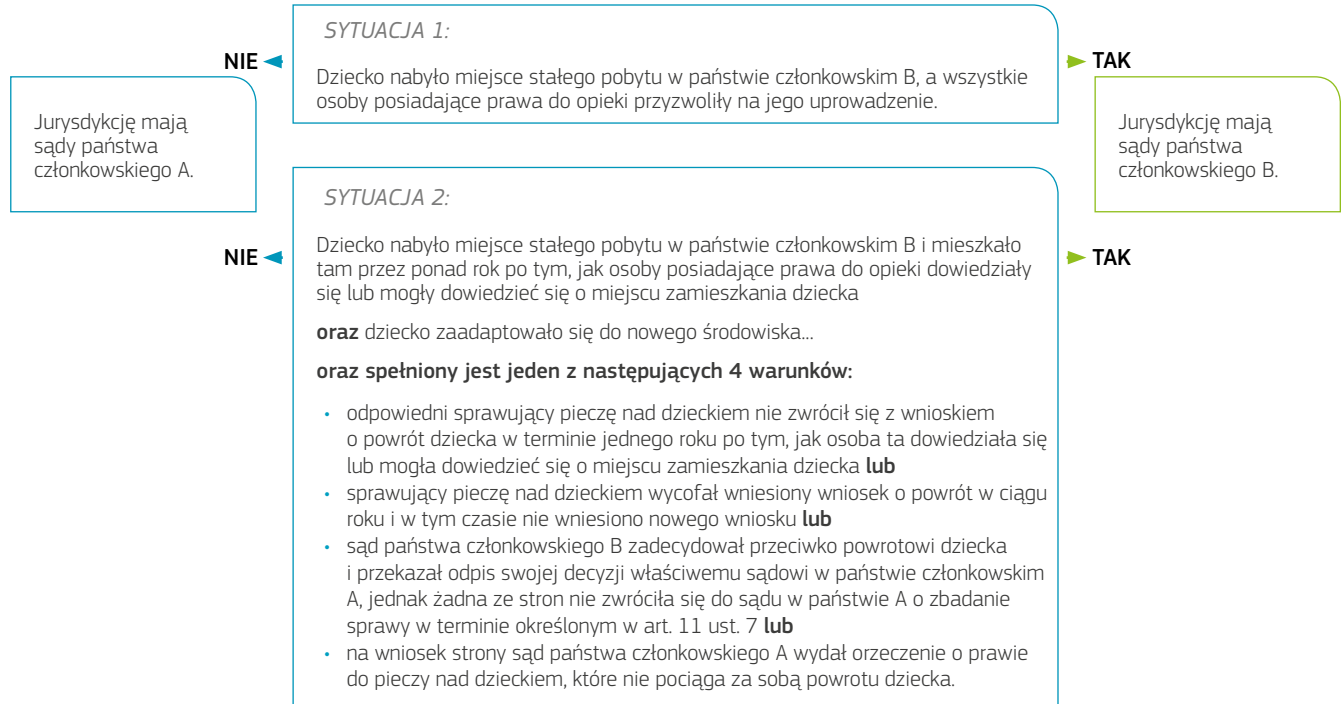
- dziecko nabyło miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim, do którego kierowany jest wniosek, i mieszkało w nim przez okres co najmniej jednego roku po tym, jak osoby sprawujące pieczę dowiedziały się lub mogły się dowiedzieć o miejscu zamieszkania dziecka oraz
- dziecko zaadaptowało się do nowego środowiska **oraz spełniony jest dodatkowo co najmniej jeden z następujących warunków:**
 - nie wniesiono o powrót dziecka w ciągu roku od momentu, w którym rodzic, który pozostał na miejscu, dowiedział się lub mógł się dowiedzieć o miejscu zamieszkania dziecka;
 - wniesiony wniosek o powrót został wycofany i w ciągu tego roku nie wniesiono nowego wniosku;
 - decyzja, która nie pociąga za sobą powrotu dziecka, została wydana w państwie, do którego kierowany jest wniosek, a sądy obydwu państw członkowskich podjęły czynności wymagane zgodnie z art. 11 ust. 6, jednak sprawa została zakończona na mocy art. 11 ust. 7, ponieważ strony nie złożyły wniosków w terminie trzech miesięcy od daty powiadomienia;
 - właściwy sąd pochodzenia wydał orzeczenie w sprawie o ustalenie prawa do pieczy nad dzieckiem, które nie pociąga za sobą powrotu dziecka. W związku z powyższym należy zauważyć, że Trybunał Sprawiedliwości UE wyraźnie stwierdził, że warunek określony w art. 10 lit. b) ppkt (iv) musi być

rozumiany w jego ścisłym znaczeniu, a orzeczenie, o którym mowa, musi być orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie. Orzeczenie zarządzające środkiem tymczasowy i zabezpieczający nie spełnia zatem tego warunku ani nie może stanowić podstawy do przekazania jurysdykcji sądom państwa członkowskiego, do którego dziecko zostało zabrane⁽⁵⁴⁾.

(54) Zob. sprawa C-211/10, Povse przeciwko Alpadze, pkt 39–49, przywołana powyżej w przypisie 51.

4.2.2. Jurysdykcja w przypadkach uprowadzenia dziecka – skutek art. 10

Przykład: Dziecko zostało uprowadzone z państwa członkowskiego A do państwa członkowskiego B i tam pozostaje. Który sąd jest właściwy do rozstrzygnięcia co do istoty sprawy?

4.3. Zasady zapewniające szybki powrót dziecka – art. 11 ust. 1–5

4.3.1. Sąd stosuje konwencję haską z 1980 r. uzupełnioną przepisami art. 11 ust. 1–5

Otrzymując wniosek o powrót dziecka na mocy konwencji haskiej z 1980 r., sąd państwa członkowskiego stosuje przepisy konwencji uzupełnione przepisami art. 11 ust. 1–5 rozporządzenia (zob. diagram w pkt 4.3.6). W tym celu sędzia może uznać za pomocne zapoznanie się ze stosownym orzecznictwem dotyczącym konwencji, które jest dostępne w bazie danych INCADAT, założonej przez Haską Konferencję Prawa Prywatnego Międzynarodowego⁽⁵⁵⁾. Pomocne mogą być także raport wyjaśniający (Explanatory Report) i praktyczne przewodniki (Practice Guides) dotyczące tej konwencji (zob. strona internetowa Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego)⁽⁵⁶⁾. Ponadto europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych przygotowała praktyczny przewodnik zawierający informacje dotyczące metod rozpatrywania i przeprowadzania spraw dotyczących powrotu⁽⁵⁷⁾.

(55) <http://www.incadat.com/>; obecnie baza danych INCADAT zawiera także sprawy na podstawie rozporządzenia i sprawy przed Trybunałem Sprawiedliwości i Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.

(56) http://www.hcch.net/index_en.php; http://www.hcch.net/index_en.php?act=text&display&tid=21; http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications&details&pid=2779;

(57) Zob. https://e-justice.europa.eu/content_parental_child_abduction-309-pl.do?init=true

4.3.2. Sąd ustala, czy miało miejsce uprowadzenie dziecka – art. 2 pkt 11 lit. a) i b)

Sędzia ustala najpierw, czy nastąpiło „bezprawne zabranie lub zatrzymanie”. Definicja zawarta w art. 2 pkt 11 rozporządzenia jest bardzo zbliżona do definicji zawartej w art. 3 konwencji haskiej z 1980 r. i obejmuje zabranie lub zatrzymanie dziecka dokonane z naruszeniem prawa do pieczy zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym dziecko posiadało miejsce stałego pobytu bezpośrednio przed uprowadzeniem.

4.3.2.1. Znaczenie terminu „piecza nad dzieckiem” – art. 2 pkt 9 i 11

Nie ulega wątpliwości, że znaczenie terminu „piecza nad dzieckiem” jest kluczowe w kwestii, czy doszło do bezprawnego zabrania lub zatrzymania. Wyrażeniu temu należy nadać znaczenie, które nie jest ustalane wyłącznie na podstawie prawa państwa członkowskiego, w którym znajduje się miejsce stałego pobytu danego dziecka. Znaczenie terminu musi być autonomiczne i musi oddawać warunki określone w rozporządzeniu i konwencji. Możliwe jest, że istnienie i wykonywanie prawa do pieczy nad dzieckiem należy rozważyć także pod względem postanowień Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, ponieważ art. 7 Karty zawiera postanowienie odpowiadające przepisowi art. 8 EKPC, zgodnie z którym każdy ma prawo do poszanowania życia rodzinnego. Zgodnie z art. 51 Karty, wykonując prawo UE, instytucje UE i państwa członkowskie muszą szanować prawa, przestrzegać zasad i popierać ich stosowanie⁽⁵⁸⁾.

(58) Zob. wyrok z dnia 5 października 2010 r. w sprawie C-400/10 PPU, McB przeciwko L.E., Zb.Orz. 2010, s. I-8965.

Przykład: miało to miejsce w sprawie wniesionej do Trybunału Sprawiedliwości, w której ojciec i matka trojga dzieci nie byli małżeństwem i zgodnie z prawem w miejscu stałego pobytu dzieci ojciec nie miał prawa do pieczy nad dzieckiem w przypadku braku stosownego orzeczenia sądowego lub porozumienia. Dzieci zostały zabrane do innego państwa członkowskiego przez matkę, a ojciec ubiegał się o ich powrót na mocy konwencji haskiej uzupełnionej przepisami rozporządzenia. Ojciec żądał zastosowania art. 7 Karty praw podstawowych, tak by rozporządzenie należało interpretować w ten sposób, że takie prawo (do pieczy nad dzieckiem) jest nabywane przez biologicznego ojca z mocy prawa w sytuacji, gdy ten ojciec i dzieci prowadzą takie samo życie rodzinne, jak życie rodziny zbudowanej na małżeństwie. Na tej podstawie zabranie dzieci byłoby bezprawne w rozumieniu rozporządzenia i konwencji z 1980 r.

W tej konkretnej sprawie Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że Karty nie należy interpretować w celu oceny prawa krajowego, a jedynie w celu interpretacji rozporządzenia⁽⁵⁹⁾. Na tej podstawie i uwzględniając orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, nie można było stwierdzić, że ojciec został pozbawiony możliwości nabycia prawa do pieczy nad dzieckiem. W tym celu mógł on zwrócić się do sądu, który z kolei mógłby zbadać kwestię, czy należy przyznać takie prawo, uwzględniając dobro dzieci. Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że państwu członkowskiemu nie zabrania się, na podstawie art. 7 Karty, wymagania na mocy swojego prawa krajowego, aby ojciec stanu wolnego najpierw uzyskał orzeczenie sądowe przyznające mu pieczę nad danym dzieckiem, by nabyć prawa do pieczy nad dzieckiem, co dopiero oznaczałoby, że zabranie dziecka z

państwa jego miejsce stałego pobytu byłoby bezprawne w rozumieniu art. 2 pkt 11 rozporządzenia.

4.3.2.2. Faktyczne wykonywanie pieczy nad dzieckiem i wspólnej pieczy – art. 2 pkt 11 lit. b)

Uznaje się, że zabranie lub zatrzymanie jest bezprawne, jeżeli prawo do pieczy nad dzieckiem było w czasie zabrania lub zatrzymania dziecka, wspólnie lub samemu, faktycznie wykonywane lub byłoby wykonywane, gdyby zabranie lub zatrzymanie nie nastąpiło, art. 2 pkt 11 lit. b) rozporządzenia.

W tym przepisie rozporządzenia dodaje się, że pieczę należy uznać za sprawowaną wspólnie wówczas, gdy jedna z osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską nie może podejmować decyzji o miejscu zamieszkania dziecka bez zgody drugiej osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską. W konsekwencji zabranie dziecka z jednego państwa członkowskiego do innego bez zgody danej osoby stanowi uprowadzenie dziecka w rozumieniu rozporządzenia. Jeżeli zabranie jest zgodne z prawem krajowym, można stosować art. 9 rozporządzenia⁽⁶⁰⁾.

4.3.3. Sąd zawsze nakazuje powrót dziecka, jeżeli może być ono chronione w państwie członkowskim pochodzenia – art. 11 ust. 4

Rozporządzenie wzmacnia zasadę, że sąd nakazuje natychmiastowy powrót dziecka, ograniczając wyjątki przewidziane w art. 13 ust. 1 lit. b)

(59) Ibid.

(60) Zob. pkt 3.2.4.

konwencji haskiej z 1980 r. do absolutnego minimum. Zasada stanowi, że powrót dziecka następuje zawsze wtedy, gdy może ono uzyskać ochronę w państwie członkowskim pochodzenia.

Zgodnie z art. 13 ust. 1 lit. b) konwencji haskiej z 1980 r. sąd nie jest zobowiązany do nakazania powrotu dziecka, jeżeli naraziłoby to je na krzywdę fizyczną lub psychiczną lub postanowiłoby je w sytuacji nie do zniesienia. Rozporządzenie idzie o krok dalej, rozszerzając to zobowiązanie do nakazu powrotu dziecka w przypadkach, kiedy powrót mógłby narazić dziecko na taką krzywdę, niemniej zostało ustalone, że poczyniono odpowiednie ustalenia w celu zabezpieczenia ochrony dziecka po jego powrocie.

Sąd musi zbadać ten aspekt na podstawie faktycznych okoliczności sprawy. Nie wystarczy do tego istnienie procedur ochrony dziecka w państwie członkowskim pochodzenia. Konieczne jest ustalenie, czy organy w państwie członkowskim pochodzenia podjęły konkretne środki w celu ochrony dziecka będącego przedmiotem sprawy.

Generalnie sędziowie będą mieli trudności z oceną okoliczności faktycznych w państwie członkowskim pochodzenia. Istotną będzie pomoc ze strony organów centralnych państwa członkowskiego pochodzenia w celu dokonania oceny, czy w państwie tym podjęto środki ochrony i czy organy te zapewnią właściwą ochronę dziecka po jego powrocie.

4.3.4. Wysłuchanie dziecka – art. 11 ust. 2 i 5⁽⁶¹⁾

4.3.4.1. Dziecko i wnioskodawca mają prawo do bycia wysłuchanym

Rozporządzenie wzmacnia prawo dziecka do wysłuchania podczas postępowania sądowego. Dlatego też sąd daje dziecku możliwość bycia wysłuchanym, chyba że sędzia uzna, że jest to niewłaściwe ze względu na wiek i stopień dojrzałości dziecka⁽⁶²⁾ (zob. rozdział 6 pkt 6.2). W rozporządzeniu nie określa się kryteriów w zakresie określania wymaganego wieku i poziomu dojrzałości dziecka ani procedury wysłuchania dziecka. Ponadto sąd nie może odmówić powrotu dziecka, jeżeli osoba wnioskująca o powrót nie została wysłuchana. Z uwagi na krótki termin wysłuchanie powinno odbyć się w możliwie najszybszy i najbardziej efektywny sposób.

4.3.4.2. Stosowanie rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodów

Jedną z możliwości jest wykorzystanie ustaleń określonych w rozporządzeniu (WE) nr 1206/2001 w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych i handlowych („rozporządzenie w sprawie przeprowadzania dowodów”). Rozporządzenie w sprawie

(61) Zob. także rozdział 6 poniżej.

(62) Art. 12 ust. 2 Konwencji ONZ o prawach dziecka zawiera podobne postanowienie; zob. także art. 24 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

przeprowadzania dowodów ułatwia współpracę między sądami różnych państw członkowskich w przeprowadzaniu dowodu w sprawach cywilnych i handlowych, w tym w sprawach rodzinnych. Sąd może zwrócić się z wnioskiem o przeprowadzenie dowodu przez sąd właściwy innego państwa członkowskiego lub przeprowadzić dowód bezpośrednio w tym państwie członkowskim. Ponieważ sąd musi orzec o powrocie dziecka w terminie 6 tygodni, wniosek musi zostać rozpatrzony bez zwłoki, tj. w ogólnie przyjętym terminie 90 dni określonym w art. 10 ust. 1 rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodów. Do celów przeprowadzania dowodów w sprawach dotyczących dzieci szczególnie użyteczne może być wykorzystanie wideokonferencji i telekonferencji, proponowane w art. 10 ust. 4 rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodów.

4.3.5. Sąd wydaje orzeczenie w terminie sześciu tygodni – art. 11 ust. 3

Sąd musi zastosować najszybsze procedury dostępne w prawie krajowym i wydać orzeczenie nie później niż w terminie sześciu tygodni od złożenia wniosku o powrót dziecka. Termin ten można przekroczyć jedynie w szczególnych okolicznościach, które uniemożliwiają jego dotrzymanie

W odniesieniu do orzeczeń nakazujących powrót dziecka art. 11 ust. 3 nie określa, czy te orzeczenia, które mają być wydane w terminie sześciu tygodni, są wykonalne w tym samym terminie.

Jest to jednak jedyna wykładnia, która skutecznie gwarantuje osiągnięcie celu, jakim jest szybki powrót dziecka w bardzo krótkim terminie.

Osiągnięcie tego celu stałoby pod znakiem zapytania, gdyby prawo krajowe dopuszczało środek zaskarżenia wobec nakazu powrotu i w międzyczasie zawieszało wykonalność takiego orzeczenia bez określenia terminu procedury apelacyjnej.

Z tych przyczyn państwa członkowskie powinny starać się zapewnić „wykonalność” orzeczenia o powrocie wydanego w ustalonym terminie sześciu tygodni. Sposób realizacji tego celu pozostawiono uregulowaniom prawa krajowego.

W tym celu mogą obowiązywać różne procedury, np.:

- a. prawo krajowe może wykluczać możliwość wniesienia zaskarżenia od orzeczenia, które nakazuje powrót dziecka;
- b. prawo krajowe może dopuszczać możliwość apelacji, ale stanowić, że orzeczenie, które nakazuje powrót dziecka, jest wykonalne, nawet w toku postępowania apelacyjnego;
- c. jeżeli prawo krajowe dopuszcza możliwość apelacji i wstrzymuje wykonalność orzeczenia, państwa członkowskie powinny wdrożyć procedury –
 - w celu stwierdzenia wykonalności orzeczenia, jeżeli wymagają tego okoliczności poszczególnych spraw oraz
 - zapewniające przyspieszone wysłuchanie apelacji, tak by sześciotygodniowy termin został dotrzymany.

Wymóg przyspieszonej procedury opisany powyżej należy stosować odpowiednio także do orzeczeń odmawiających zarządzenia powrotu dziecka w celu szybkiego wyjaśnienia sytuacji dziecka.

4.3.6. Powrót dziecka – porównanie zasad określonych w konwencji haskiej z 1980 r. i w rozporządzeniu

Uwaga: przepisy rozporządzenia (art. 11 ust. 2- 5) mają moc nadrzędną w stosunku do analogicznych przepisów konwencji.

	Odpowiednie przepisy konwencji haskiej z 1980 r.	Odpowiednie przepisy rozporządzenia
Obowiązek zarządzenia powrotu dziecka	Artykuł 12: Sąd PCz, do którego dziecko zostało uprowadzone („sąd”), nakazuje z zasady bezzwłoczny powrót dziecka, jeżeli od jego uprowadzenia upłynął mniej niż rok.	Artykuł 11 ust. 2-5: Rozporządzenie potwierdza i wzmacnia tę zasadę.
Wyjątek od tego obowiązku	Artykuł 13 ust. 1 lit. b): Sąd nie jest zobowiązany do nakazania powrotu, jeżeli istnieje poważne ryzyko, że powrót naraziłby dziecko na krzywdę fizyczną lub psychiczną lub postawiłby dziecko w sytuacji niemożliwej do zniesienia.	Artykuł 11 ust. 4: Sąd nie może odmówić nakazania powrotu dziecka tylko dlatego, że mogłoby to stanowić dla niego zagrożenie, jeżeli zostanie stwierdzone, że organy w PCz pochodzenia zadbały o odpowiednie uregulowania w celu zapewnienia ochrony dziecka po jego powrocie.
Wysłuchanie dziecka	Artykuł 13 ust. 2: Sąd może odmówić zarządzenia powrotu dziecka, jeżeli dziecko sprzeciwia się powrotowi oraz osiągnęło ono wiek i stopień dojrzałości, przy którym właściwe jest uwzględnienie jego opinii.	Artykuł 11 ust. 2: Sąd zapewnia wysłuchanie dziecka w toku postępowania, chyba że uznaje się to za niewłaściwe ze względu na wiek i poziom dojrzałości dziecka.
Wysłuchanie sprawującego pieczę nad dzieckiem, który go nie uprowadził	(brak przepisu)	Artykuł 11 ust. 5: Sąd nie może odmówić powrotu dziecka, jeżeli osoba wnioskująca o powrót nie została wysłuchana.
Termin na rozpatrzenie wniosków o powrót	Artykuły 2-11: Artykuł 2: Umawiające się państwa podejmują wszelkie stosowne środki dla zapewnienia realizacji celów konwencji. Dla osiągnięcia tego wykorzystają one dostępne sposoby postępowania w nagłych wypadkach. Artykuł 11: W sprawach dotyczących powrotu dziecka sąd działa bez zwłoki. Jeżeli sąd nie podejmie decyzji w terminie 6 tygodni, może zostać poproszony o ujawnienie przyczyn zwłoki.	Artykuł 11 ust. 3: Sąd stosuje najszybsze procedury dostępne w prawie krajowym. Sąd wydaje orzeczenie nie później niż w terminie 6 tygodni od złożenia wniosku, chyba że szczególne okoliczności uniemożliwiają dotrzymanie tego terminu.

4.4. Co się dzieje, jeżeli sąd odmawia powrotu dziecka? – art. 11 ust. 6 i 7

4.4.1. Sąd właściwy przekazuje odpis orzeczenia o odmowie powrotu dziecka sądowi właściwemu w państwie członkowskim pochodzenia.

W świetle surowych warunków określonych w art. 13 konwencji haskiej z 1980 r. i art. 11 ust. 2–5 rozporządzenia w większości przypadków sądy raczej orzekają o powrocie dziecka.

Jednak w tych wyjątkowych przypadkach, kiedy sąd orzeka o odmowie powrotu dziecka na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r., w art. 11 ust. 6–7 rozporządzenia przewidziano procedurę specjalną. Procedura ta wymaga, by sąd, który wydał orzeczenie o odmowie powrotu dziecka, niezależnie od tego, czy jest to orzeczenie ostateczne, czy też przysługuje wobec niego odwołanie, przekazał odpis swojego orzeczenia oraz odnośnych dokumentów sądowi właściwemu w państwie członkowskim pochodzenia⁽⁶³⁾. Przekazanie może nastąpić bezpośrednio z jednego sądu do drugiego lub za pośrednictwem organów centralnych w obu państwach członkowskich. Sąd w państwie członkowskim pochodzenia powinien otrzymać dokumenty w terminie miesiąca od daty wydania orzeczenia o odmowie powrotu dziecka.

Jeżeli nie wniosła o to jeszcze żadna ze stron, sąd pochodzenia przekazuje informacje stronom i wzywa je do złożenia, w terminie trzech miesięcy od daty powiadomienia, wniosków zgodnie z prawem krajowym, w których

mogą wskazać, czy pragną, aby sąd pochodzenia zbadał kwestię pieczy nad dzieckiem.

Jeżeli strony nie złożą wniosków w terminie trzech miesięcy, sąd pochodzenia zamyka sprawę.

Sąd pochodzenia bada sprawę, jeżeli przynajmniej jedna ze stron złoży odpowiedni wniosek. Chociaż rozporządzenie nie ustanawia żadnego terminu w tym zakresie, celem powinno być zapewnienie możliwie najszybszego podjęcia decyzji.

4.4.2. Któremu sądowi należy przekazać orzeczenie o odmowie powrotu dziecka? – art. 11 ust. 6

Orzeczenie o odmowie powrotu dziecka oraz odnośnie dokumenty należy przekazać sądowi właściwemu do rozpatrzenia istoty sprawy.

Jeżeli sąd w państwie członkowskim pochodzenia wydał wcześniej orzeczenie dotyczące przedmiotowego dziecka, dokumenty z zasady przekazuje się do tego sądu. W przypadku braku takiego orzeczenia informacje przesyła się do sądu posiadającego właściwość zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego, najczęściej do sądu właściwego dla miejsca stałego pobytu dziecka przed jego uprowadzeniem. Pomocny w ustaleniu sądu właściwego w innym państwie członkowskim może być europejski atlas sądowy w sprawach cywilnych⁽⁶⁴⁾. Również organy centralne wyznaczone na mocy rozporządzenia mogą udzielić sędziom

(63) Zob. wyrok z 2008 r. w sprawie C-195/08 PPU Inga Rinau Zb.Orz. s. I-5271.

(64) https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-88-pl.do

pomocy w ustaleniu sądu właściwego w innym państwie członkowskim (zob. rozdział 7).

4.4.3. Jakie dokumenty przekazuje się i w jakim języku? – art. 11 ust. 6

Artykuł 11 ust. 6 stanowi, że sąd, który wydał orzeczenie o odmowie powrotu dziecka, przekazuje opis orzeczenia oraz „odpowiednich dokumentów, w szczególności protokołu rozpraw przed sądem”. O tym, które dokumenty są odpowiednie, decyduje sędzia, który wydał orzeczenie. W tym celu sędzia sporządza zestawienie najważniejszych elementów z podkreśleniem czynników, które miały wpływ na wydanie orzeczenia. Generalnie będą to dokumenty, na podstawie których sędzia wydał orzeczenie, w tym np. sprawozdania organów opieki społecznej dotyczące sytuacji dziecka. Drugi sąd musi otrzymać te dokumenty w terminie jednego miesiąca od wydania orzeczenia.

Artykuł 11 ust. 6 nie określa zasad dotyczących tłumaczenia. Sędziowie powinni znaleźć pragmatyczne rozwiązanie, które będzie odpowiednie w świetle potrzeb i okoliczności danej sprawy. W zależności od przepisów prawa procesowego państwa, do którego dokumenty są kierowane, tłumaczenie może nie być konieczne w przypadku przekazania sprawy sędziemu, który zna język sprawy. Jeżeli tłumaczenie okaże się konieczne, można je ograniczyć do najważniejszych dokumentów. Organy centralne również mogą udzielić pomocy poprzez zapewnienie tłumaczenia nieformalnego. Jeżeli wykonanie tłumaczenia w terminie jednego miesiąca nie jest możliwe, powinno się je wykonać w państwie członkowskim pochodzenia.

4.4.4. Sąd pochodzenia jest właściwy do rozpatrywania sprawy w całości co do jej istoty – art. 10 lit. b) ppkt (iii) i (iv), art. 11 ust. 7 i art. 42

Sąd pochodzenia, który podejmuje decyzję w kontekście art. 11 ust. 7, jest właściwy do rozstrzygnięcia o istocie sprawy w całości, gdyż był sądem właściwym dla miejsca stałego pobytu dziecka bezpośrednio przed bezprawnym zabraniem lub zatrzymaniem. Wobec tego jego jurysdykcja nie jest ograniczona do rozstrzygnięcia kwestii pieczy nad dzieckiem, lecz może on także orzekać w innych aspektach odpowiedzialności rodzicielskiej, w tym także w kwestii prawa do kontaktów z dzieckiem. Sędzia powinien z zasady zajmować takie samo stanowisko, jak w sytuacji, gdyby rodzic uprowadzający dziecko nie uprowadził go, lecz zwrócił się do sądu pochodzenia o zmianę wcześniejszego orzeczenia w sprawie pieczy nad dzieckiem lub wystąpił o zezwolenie na zmianę miejsca stałego pobytu dziecka. Jest możliwe, że osoba żądająca powrotu dziecka nie posiadała z nim wspólnego miejsca stałego pobytu przed uprowadzeniem, a nawet że osoba ta byłaby skłonna wyrazić zgodę na zmianę miejsca stałego pobytu dziecka w innym państwie członkowskim pod warunkiem odpowiedniego zmodyfikowania przysługującego jej prawa do kontaktu z dzieckiem.

4.4.5. Procedura przed sądem pochodzenia – art. 11 ust. 7 i art. 42

Przy badaniu sprawy sąd pochodzenia powinien stosować określone zasady proceduralne. Przestrzeganie tych zasad umożliwi później sądowi pochodzenia wystawienie zaświadczenia, o którym mowa w art. 42 ust. 2.

Sąd pochodzenia powinien zadbać o to, by:

- wszystkie strony zostały wysłuchane,
- dziecko zostało wysłuchane, chyba że sąd uzna, że byłoby to niewłaściwe ze względu na wiek i poziom dojrzałości dziecka,

Uwaga: przepis ten oznacza, że to sąd pochodzenia decyduje o tym, czy dziecko ma zostać wysłuchane, po dokonaniu oceny wieku i poziomowi dojrzałości dziecka; sąd nie powinien wydawać zaświadczenia, jeżeli warunek ten nie jest spełniony;

- orzeczenie uwzględniło przyczyny i dowody leżące u podstaw decyzji o odmowie powrotu dziecka.

4.4.6. Powrót dziecka po uprowadzeniu – niektóre aspekty praktyczne

4.4.6.1. W jaki sposób sąd pochodzenia uwzględni przyczyny leżące u podstaw orzeczenia o odmowie powrotu dziecka?⁽⁶⁵⁾

Aby sąd pochodzenia mógł prawidłowo uwzględnić przyczyny i dowody leżące u podstaw decyzji o odmowie powrotu dziecka, konieczna jest współpraca między obydwojema sądami. Jeżeli obaj

⁽⁶⁵⁾ Zob. również pkt 3.3.4 powyżej.

sędziowie posługują się tym samym językiem, powinni bez wahania kontaktować się bezpośrednio telefonicznie lub za pośrednictwem poczty elektronicznej⁽⁶⁶⁾. W przypadku trudności językowych pomocy będą mogły udzielić organy centralne (zob. rozdział 7).

4.4.6.2. W jaki sposób sąd w państwie członkowskim pochodzenia może wysłuchać rodzica i dziecko, którzy nie znajdują się w tym państwie?

Fakt, że osoba, która zabrała lub zatrzymała dziecko bezprawnie, oraz uprowadzone dziecko raczej nie przyjadą do państwa członkowskiego pochodzenia w celu uczestniczenia w postępowaniu, wymaga ich przesłuchania w państwie członkowskim, w którym się znajdują. Jedną z możliwości jest wykorzystanie ustaleń rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodów (zob. pkt 4.3.4.2).

4.4.6.3. Ograniczanie skutków sankcji karnych w państwie członkowskim pochodzenia

Uwzględnienia wymaga również fakt, iż uprowadzenie dziecka stanowi w niektórych państwach członkowskich przestępstwo karne. Państwa te powinny przyjąć właściwe środki w celu zapewnienia osobie, która zabrała lub zatrzymała dziecko bezprawnie, możliwości uczestniczenia w postępowaniu sądowym w państwie członkowskim pochodzenia bez groźby sankcji karnych. Innym rozwiązaniem mogłoby być przewidzenie specjalnych uzgodnień, umożliwiających swobodne przemieszczanie

⁽⁶⁶⁾ Zob. https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-88-pl.do

się takiej osoby do i z państwa członkowskiego pochodzenia, w celu ułatwienia jej uczestnictwa w postępowaniu przed sądem tego państwa.

4.4.6.4. Wynik postępowania zgodnie z art. 11 ust. 6 i 7

Jeżeli sąd pochodzenia wydaje orzeczenie, które nie pociąga za sobą powrotu dziecka, sprawa zostanie zamknięta. W takiej sytuacji jurysdykcja w zakresie rozstrzygnięcia co do istoty sprawy przysługuje sądom państwa członkowskiego, do którego dziecko zostało uprowadzone, jeżeli dziecko ma miejsce stałego pobytu w tym państwie (zob. diagramy w pkt 4.3.6 i 4.4.9).

Jeśli natomiast sąd pochodzenia wydaje orzeczenie, które pociąga za sobą powrót dziecka, to orzeczenie jest bezpośrednio uznawane i wykonalne w innym państwie członkowskim pod warunkiem dołączenia do niego zaświadczenia (zob. pkt 4.4.7 i diagram w pkt 4.4.9). Ponadto orzeczenie takie ma pierwszeństwo przed każdym orzeczeniem w sądach państwa członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, na mocy którego sąd odmówił zarządzenia powrotu dziecka na podstawie określonej w art. 13 konwencji haskiej z 1980 r.⁽⁶⁷⁾

Przykład:

Stan faktyczny:

Dziewczynka, córka małżeństwa pozostającego w separacji i mieszkającego w państwie członkowskim A, które wszczęło

(67) Zob. art. 11 ust. 8 rozporządzenia; zob. także sprawa C-195/08 PPU Inga Rinau, w której orzeczenie o odmowie powrotu dziecka zostało cofnięte po tym, jak rodzic, któremu uprowadzono dziecko, uzyskał w sądzie pochodzenia orzeczenie przyznające mu prawo do pieczy, zarządzające powrót dziecka.

postępowanie rozwodowe w sądzie w państwie A, została zabrana przez matkę do państwa członkowskiego B za zgodą ojca zgodnie z ustaleniem, że dziewczynka wraz z matką wróci do państwa A po dwutygodniowych wakacjach. Ani matka, ani córka jednak nie wróciły.

W każdym z państw wszczęto następnie szereg postępowań sądowych.

Niedługo po wyjeździe dziewczynki i matki do państwa B sąd w państwie A tymczasowo przyznał ojcu prawo do pieczy nad dziewczynką. Orzeczenie to zostało później potwierdzone w wyniku odwołania wniesionego przez matkę. Ojciec złożył także wniosek na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. w sądach państwa B o powrót dziewczynki do państwa A. Wniosek ten został odrzucony w pierwszej instancji, jednak sąd apelacyjny nakazał powrót dziewczynki. Orzeczenie to nie zostało wykonane, ponieważ sąd pierwszej instancji w państwie B, na wniosek matki, kilkakrotnie nakazywał zawieszenie wykonania.

Matka ubiegała się następnie o wznowienie postępowania w sprawie powrotu. Chociaż w pierwszej instancji wydano wyrok odmowny, w następstwie odwołania sąd trzeciej instancji ostatecznie zawiesił wykonanie orzeczenia zarządzającego powrót dziecka w oczekiwaniu na własne orzeczenie co do istoty sprawy. Do tego momentu minęło około osiemnaście miesięcy, odkąd dziewczynka została zabrana do państwa B.

Adwokat ojca przekazał odpis orzeczenia odmawiającego zarządzenia powrotu dziecka z państwa B w języku oryginału organowi centralnemu państwa A, który przekazał odpis sądowi orzekającemu w sprawie prawa do pieczy w państwie A. Następnie tłumaczenie orzeczenia i akt sprawy zostało przekazane sądowi w państwie A za pośrednictwem organów centralnych. Po udzieleniu rozwodu i przyznaniu na stałe pieczy nad dziewczynką ojcu

sąd w państwie A wydał zaświadczenie na podstawie art. 42 oraz nakazał powrót dziecka do państwa A. Późniejsze odwołanie wniesione przez matkę nie zostało uwzględnione.

Matka starała się sprzeciwić wykonaniu orzeczenia zarządzającego powrót dziecka wydanego w państwie A wraz z zaświadczeniem w sądach w państwie B. Sąd apelacyjny odrzucił wniosek matki w tym zakresie, ponieważ matka nie miała prawa ubiegać się o nieuwzględnienie orzeczenia opatrzonego zaświadczeniem, które należało wykonać bezpośrednio bez procedury pośredniej. Ostatecznie sąd trzeciej instancji w państwie B przekazał sprawę do Trybunału Sprawiedliwości.

Orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości:

Do Trybunału Sprawiedliwości zwrócono się o rozważenie między innymi kwestii, czy przyjęcie przez sąd w państwie członkowskim pochodzenia, w tym przypadku przez sąd w państwie A, orzeczenia zarządzającego powrót dziecka i wydanie zaświadczenia na podstawie art. 42 rozporządzenia było zgodne z celami i procedurami określonymi w rozporządzeniu, skoro sąd w państwie członkowskim, w którym dziecko jest bezprawnie zatrzymywane, w tym przypadku sąd apelacyjny w państwie B, wydał orzeczenie nakazujące powrót dziecka do państwa członkowskiego pochodzenia.

Trybunał Sprawiedliwości udzielił następującej odpowiedzi: ponieważ orzeczenie odmawiające zarządzania powrotu zostało wydane przez sąd w państwie B i przekazane do wiadomości sądu państwa A, dla celów wydania zaświadczenia przewidzianego w art. 42 rozporządzenia bez znaczenia było, czy orzeczenie to zostało zawieszone, zmienione, uchylone lub w każdym razie nie uprawomocniło się, czy też zostało zastąpione orzeczeniem o powrocie, o ile powrót dziecka w rzeczywistości nie nastąpił.

Procedura ustanowiona w art. 40–42 stanowi, że sąd pochodzenia może stwierdzić wykonalność orzeczeń, do których mają zastosowanie wymienione artykuły, niezależnie od wszelkiej możliwości odwołania zarówno w państwie członkowskim pochodzenia, jak i w państwie członkowskim wykonania. Ponadto, skoro nie wyrażono żadnej wątpliwości co do autentyczności tego zaświadczenia, a samo zaświadczenie zostało sporządzone przy użyciu formularza, którego wzór znajduje się w załączniku IV do rozporządzenia, to sprzeciwienie się uznaniu orzeczenia o powrocie było zabronione, a do sądu, do którego kierowany jest wniosek, należy wyłącznie stwierdzenie bezpośredniej i natychmiastowej wykonalności orzeczenia opatrzonego zaświadczeniem w celu zapewnienia bezzwłocznego powrotu dziecka.

Uwaga:

Wyrok ten pokazuje wyraźnie, że procedurę przewidzianą w art. 11 ust. 6–8 należy uznać za niezależną od jakiegokolwiek innej procedury uznawania i wykonywania przewidzianej w rozporządzeniu. Po wydaniu orzeczenia o odmowie powrotu dziecka na podstawie art. 13 konwencji haskiej z 1980 r., niezależnie od tego, czy orzeczenie podlega odwołaniu, późniejsze orzeczenie o powrocie na podstawie art. 11 ust. 6–8 rozporządzenia musi zostać wykonane na podstawie art. 42. Na tej podstawie zostaje spełniony cel rozporządzenia polegający na zapewnieniu, aby powrót dziecka do państwa członkowskiego jego miejsca stałego pobytu odbył się z jak najmniejszym opóźnieniem.

4.4.6.5. Skutek orzeczenia zarządzenia powrotu – art. 11 ust. 8

Należy pamiętać, że Trybunał Sprawiedliwości UE wyjaśnił, że orzeczenie sądu w miejscu stałego pobytu dziecka zarządzające powrót dziecka lub tego wymagające jest objęte zakresem stosowania przepisów art. 11 ust. 8, nawet jeśli orzeczenie to nie jest poprzedzone orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie co do istoty pieczy nad dzieckiem. Wynika to z konieczności zapewnienia, aby powrót dziecka, które zostało bezprawnie zabrane lub zatrzymane, do państwa jego miejsca stałego pobytu nastąpił jak najszybciej⁽⁶⁸⁾. Nie dotyczy to jednak sytuacji, w której zaświadczenie na podstawie art. 42 zostaje wydane „przedwcześnie” w stosunku do orzeczenia wydanego w państwie pochodzenia przed wydaniem orzeczenia odmawiającego zarządzenia powrotu w państwie, do którego kierowany jest wniosek. W takim przypadku, pomimo zaświadczenia, należy przeprowadzić procedurę stwierdzenia wykonalności w przypadku konieczności wykonania⁽⁶⁹⁾.

4.4.6.6. Postępowania równoległe w państwie, do którego kierowany jest wniosek, i w państwie miejsca stałego pobytu dziecka – art. 11 ust. 6–8

Z przepisów art. 11 ust. 6–8 wynika, że jeżeli prowadzone są postępowania równoległe w sprawie powrotu w państwie, do którego kierowany jest wniosek, oraz co do istoty sprawy w państwie miejsca stałego pobytu dziecka, a sąd w państwie, do którego kierowany jest wniosek, odmówi powrotu na podstawie określonej w art. 13 konwencji haskiej z 1980 r., sprawę nadal trzeba będzie przekazać na mocy art. 11 ust. 6 pomimo możliwości odwołania się od orzeczenia odmawiającego zarządzenia

powrotu wydanego w państwie, do którego kierowany jest wniosek. Zasadniczo nie stanowi to problemu ze względu na warunki określone w art. 11 ust. 8, ponieważ jeżeli sądy w państwie miejsca stałego pobytu wydały orzeczenie zarządzające powrót dziecka, takie orzeczenie nadal trzeba będzie wykonać.

Wystąpienie konfliktu pod względem wykonania dwóch orzeczeń nie jest możliwe, ponieważ albo oba sądy nakazują powrót i w takim przypadku wnioskodawca może wybrać, które orzeczenie zostanie wykonane, albo orzeczenie sądu w miejscu stałego pobytu jest wykonalne na mocy art. 11 ust. 8. Jeżeli sąd w państwie miejsca stałego pobytu przyznaje pieczę nad dzieckiem rodzicowi uprowadzającemu dziecko przed zakończeniem postępowania w sprawie powrotu toczącego się w państwie, do którego kierowany jest wniosek, zostanie to prawdopodobnie potraktowane jako zgoda do celów postępowania w sprawie powrotu. W takim przypadku orzeczenie o powrocie zostanie odrzucone, a sąd w państwie miejsca stałego pobytu nie wyda żadnego orzeczenia zarządzającego powrót dziecka do tego państwa.

Ponadto, jeżeli, tak jak w sprawie Inga Rinau⁽⁷⁰⁾, postępowanie w sprawie powrotu ostatecznie prowadzi do wydania orzeczenia zarządzającego powrót dziecka, po tym jak sąd w państwie miejsca stałego pobytu wydał orzeczenie zarządzające powrót dziecka, także nie powinno dojść do konfliktu, ponieważ oba orzeczenia będą wykonalne, drugie na mocy rozporządzenia, a pierwsze na mocy prawa krajowego państwa, do którego kierowany jest wniosek, przy czym kwestia ta nie została uwzględniona w rozporządzeniu.

(68) Zob. sprawa C-210/10 PPU *Povse* przeciwko *Alpadze*, pkt 51 i nast.

(69) Zob. sprawa C-195/08 PPU *Inga Rinau*, pkt 68 i 69.

(70) Zob. przypisy 45 i 69.

4.4.7. Uchylenie exequatur w odniesieniu do orzeczenia sądu pochodzenia o powrocie dziecka – art. 40 i 42

4.4.7.1. Sąd pochodzenia zarządza powrót dziecka po wydaniu orzeczenia odmawiającego zarządzenia powrotu dziecka

Jak opisano powyżej (pkt 4.3), sąd, do którego wniesiono powództwo o powrót dziecka na mocy konwencji haskiej z 1980 r., stosuje przepisy konwencji uzupełnione przepisami art. 11 rozporządzenia. Jeżeli sąd, do którego kierowany jest wniosek, zadecyduje na podstawie art. 13 konwencji o nieorzekaniu o powrocie dziecka, ostatnie słowo w tej kwestii ma sąd pochodzenia.

Jeżeli sąd pochodzenia wyda orzeczenie, które pociąga za sobą powrót dziecka, ważną sprawą jest zapewnienie możliwości szybkiego wykonania tego orzeczenia w drugim państwie członkowskim. Z tego względu rozporządzenie stanowi, że orzeczenia takie są bezpośrednio uznawane i wykonalne w drugim państwie członkowskim pod warunkiem dołączenia zaświadczenia. Skutki tej zasady są dwojakie: a) brak konieczności wnioskowania o „exequatur” oraz b) brak możliwości sprzeciwienia się uznaniu orzeczenia. Orzeczenie uzyskuje zaświadczenie, jeżeli spełnia wymogi proceduralne wymienione w punkcie 4.4.5 powyżej.

4.4.7.2. Sąd pochodzenia wydaje zaświadczenie

Sąd pochodzenia wydaje zaświadczenie w języku orzeczenia na standardowym formularzu, którego wzór znajduje się w załączniku IV. Sędzia podaje również inne wymagane załącznikiem informacje, w tym

informację, czy orzeczenie jest wykonalne w państwie członkowskim pochodzenia w chwili jego wydania.

Z zasady sąd pochodzenia wydaje zaświadczenie po tym, jak orzeczenie staje się „wykonalne”, co z zasady oznacza upływ terminu na odwołanie. Zasada ta nie jest jednak bezwzględnie obowiązująca i sąd pochodzenia może, jeżeli uzna to za konieczne, stwierdzić wykonalność orzeczenia niezależnie od środków zaskarżenia⁽⁷¹⁾. Rozporządzenie przyznaje to prawo sądziemu, nawet jeżeli prawo krajowe nie przewiduje takiej możliwości. Ma to na celu uniemożliwienie wnoszenia zaskarżenia, aby spowodować zbędną zwłokę w wykonaniu orzeczenia.

4.4.7.3. Sprostowanie zaświadczenia – art. 43 i motyw 24

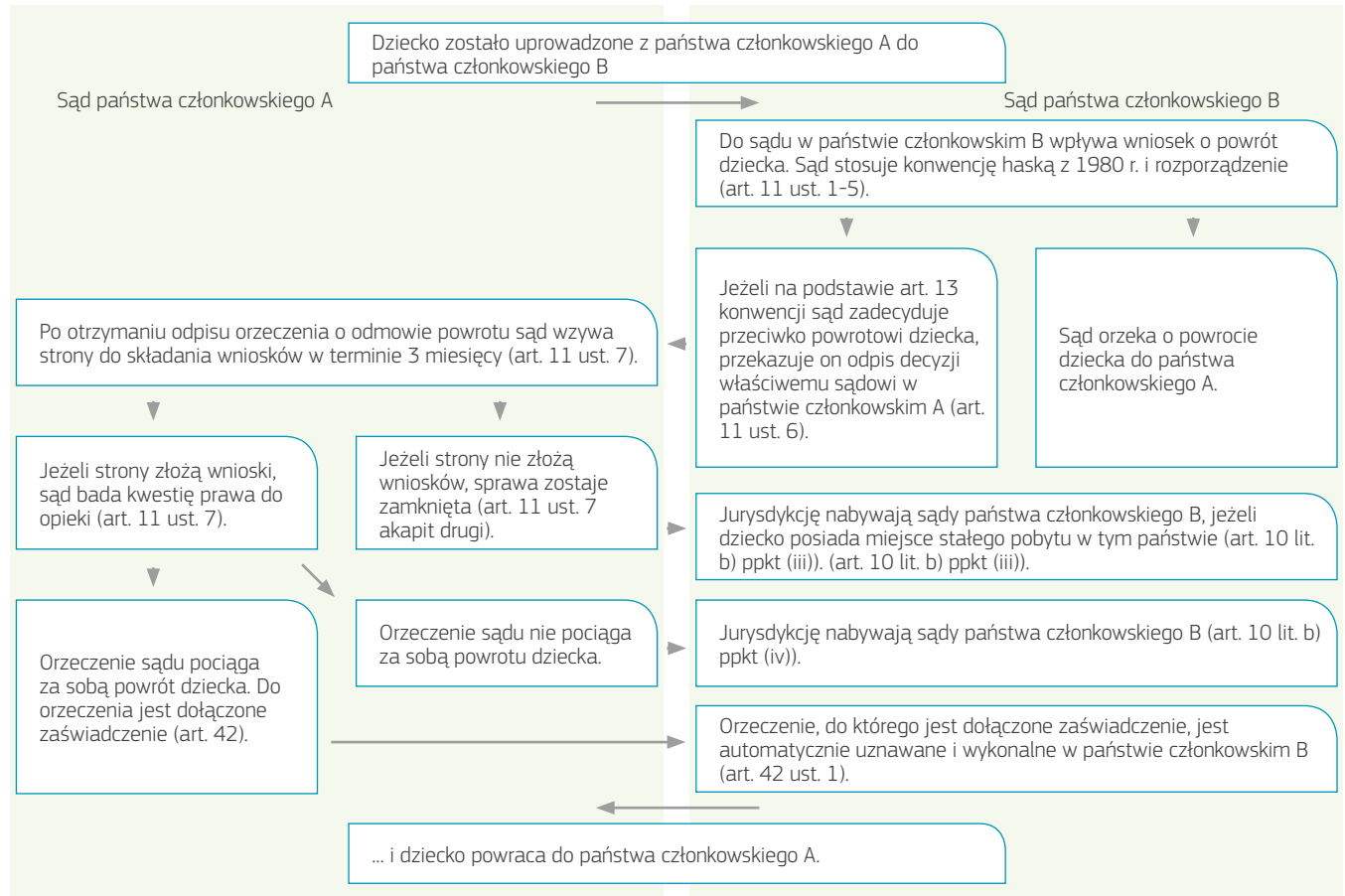
Nie ma możliwości odwołania się od wydania zaświadczenia. Jeżeli sąd pochodzenia popełnił błąd, wydając zaświadczenie, które w rezultacie nie oddaje prawidłowo treści orzeczenia, istnieje możliwość złożenia wniosku o sprostowanie w sądzie pochodzenia. W takim przypadku stosuje się prawo krajowe państwa członkowskiego pochodzenia. Strona pragnąca wnieść o wykonanie orzeczenia, które pociąga za sobą powrót dziecka, przedstawia odpis orzeczenia i zaświadczenie. Tłumaczenie zaświadczenia nie jest konieczne, z wyjątkiem pkt 14 dotyczącego środków podjętych przez organy w państwie członkowskim pochodzenia w celu zapewnienia ochrony dziecka po jego powrocie.

(71) Zob. pkt 4.4.6.4.

4.4.8. Nowe przemieszczenie dziecka do innego państwa członkowskiego – art. 42

Należy podkreślić, że orzeczenie sądu pochodzenia jest automatycznie wykonalne we wszystkich państwach członkowskich, a nie tylko w tym, w którym wydano orzeczenie o odmowie powrotu dziecka. Wynika to jasno z brzmienia art. 42 ust. 1 oraz jest zgodne z celem i duchem rozporządzenia. Przemieszczenie dziecka do jeszcze innego państwa członkowskiego nie ma zatem wpływu na orzeczenie sądu pochodzenia. Nie jest konieczne wszczynanie nowego postępowania w sprawie powrotu dziecka zgodnie z konwencją haską z 1980 r., a jedynie wykonanie orzeczenia sądu pochodzenia.

4.4.9. Schemat procedury w sprawach dotyczących uprowadzenia dziecka po wydaniu orzeczenia o odmowie powrotu dziecka – art. 11 ust. 6 i 7

A wooden gavel with a brass band is positioned diagonally across the frame, resting on a wooden block. In the background, a pair of scales of justice is visible, slightly out of focus. The scene is set against a warm, golden-brown gradient background.

5. Wykonywanie orzeczeń

5.1. Znaczenie wykonania – informacje ogólne

Jak stanowi art. 47, rozporządzenie nie reguluje procedury wykonania, gdyż ta podlega prawu krajowemu, jednak sprawą istotną jest stosowanie przez organy krajowe zasad, które zapewniają skuteczne i sprawne wykonywanie orzeczeń wydanych na mocy rozporządzenia, tak by nie podważać jego celów. Sprawne wykonanie ma szczególne znaczenie w przypadkach dotyczących praw do kontaktów z dzieckiem oraz powrotu dziecka po jego uprowadzeniu, w odniesieniu do których to kwestii uchylono procedurę exequatur w celu przyspieszenia postępowania. Znaczenie tej kwestii podkreślono również w szeregu wyroków Trybunału Sprawiedliwości i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (zob. pkt 5.3)⁽⁷²⁾.

5.1.1. Niestosowanie środków tymczasowych, które mogłyby uniemożliwić wykonanie

Do Trybunału Sprawiedliwości wpływają liczne zapytania o wyjaśnienie określonych aspektów stosowania rozporządzenia w zakresie wykonywania. Odniesiono się już do faktu, że środki tymczasowe zarządzane w jednym państwie członkowskim na mocy art. 20 nie są wykonalne w innych państwach członkowskich na podstawie przepisów art. 21 i nast.⁽⁷³⁾. Dotyczy to także sytuacji, w której wykonalne orzeczenie zarządzające środki tymczasowe w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej na rzecz

(72) Aby uzyskać więcej informacji na temat kwestii wykonywania, w szczególności w związku ze sprawami dotyczącymi uprowadzenia dziecka, zob. przewodnik dobrych praktyk w zakresie wykonywania opublikowany przez Haską Konferencję Prawa Prywatnego Międzynarodowego, dostępny pod adresem <http://www.hcch.net/upload/guide28enf-e.pdf>

(73) Zob. pkt 3.4.2 powyżej oraz sprawa Purucker I przywołana w przypisie 41 powyżej.

rodzica zostało wydane i stwierdzono jego wykonalność w jednym państwie członkowskim, a drugi rodzic podejmuje próbę uniemożliwienia wykonania takiego orzeczenia w innym państwie członkowskim, ubiegając się w nim o wydanie środków tymczasowych na swoją rzecz. W takim przypadku także Trybunał Sprawiedliwości wyraźnie stwierdził, że sąd w takim innym państwie członkowskim po prostu nie jest uprawniony do zarządzania takich środków, jest natomiast zobowiązany na mocy rozporządzenia do wykonania pierwotnego orzeczenia.

5.1.2. Unikanie opóźnienia, które mogłoby uniemożliwić wykonanie

Ponadto gdyby w sprawie dotyczącej bezprawnego zabrania w rozumieniu art. 2 pkt 11 zmiana okoliczności wynikająca z procesu przebiegającego stopniowo – takiego jak integracja dziecka w nowym środowisku – wystarczyła do upoważnienia sądu nieposiadającego jurysdykcji w zakresie rozpoznania sprawy co do istoty do zarządzania środka tymczasowego zmieniającego środek w przedmiocie odpowiedzialności rodzicielskiej nałożony przez sąd posiadający jurysdykcję w zakresie rozpoznania sprawy co do istoty, ewentualna przewlekłość postępowania wykonawczego w państwie członkowskim, do którego kierowany jest wniosek, mogłaby się przyczynić do powstania warunków umożliwiających pierwszemu sądowi zablokowanie wykonania orzeczenia, którego wykonalność została stwierdzona. Taka wykładnia podważyłaby zasady, na których to rozporządzenie się opiera⁽⁷⁴⁾.

(74) Zob. wyrok z dnia 23 grudnia 2009 r. w sprawie C-403/09 PPU Detiček przeciwko Sgueglia, Zb.Orz. 2009, s. I-12193, pkt 47.

5.1.3. Trybunał Sprawiedliwości a wykonywanie nakazów powrotu

Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że jeżeli sąd w państwie członkowskim pochodzenia dziecka – po wydaniu orzeczenia odmawiającego zarządzenia powrotu w innym państwie członkowskim, do którego lub w którym dziecko zostało zabrane lub zatrzymane – wydał orzeczenie zarządzające powrót dziecka, sądy w takim innym państwie członkowskim nie mogą zbadać takiego orzeczenia w celu zapobieżenia jego wykonaniu⁽⁷⁵⁾. Co więcej, Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że nie można tego uczynić, nawet jeżeli istnieją dowody, że zaświadczenie wydane przez sąd na mocy art. 42 zawiera błędne informacje⁽⁷⁶⁾.

5.2. Orzeczenie wykonywane na tych samych warunkach, które stosuje się do orzeczeń wydanych w państwie członkowskim wykonania art. 47 ust. 2

Stosując warunki określone w art. 47 ust. 2, zgodnie z którymi orzeczenie wydane w jednym państwie członkowskim należy wykonać w innym państwie członkowskim „na tych samych warunkach, które stosuje się do orzeczeń wydanych w tym państwie członkowskim”, sądy muszą zachować ostrożność, aby przestrzegać niezwykle ścisłych ograniczeń wynikających z warunków określonych w przedmiotowym przepisie, i nie powinny przewidywać ani obchodzić orzeczenia sądu pochodzenia. W praktyce

wykonanie orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim na „tych samych warunkach”, które stosuje się do orzeczeń wydanych w państwie członkowskim wykonania, może dotyczyć wyłącznie ustaleń proceduralnych, zgodnie z którymi musi dojść do powrotu dziecka, i w żadnym wypadku nie może stanowić podstawy do sprzeciwienia się orzeczeniu sądu, który ma jurysdykcję.

Przykład:

Stan faktyczny:

Dziecko zostaje zabrane przez matkę z państwa członkowskiego A do państwa członkowskiego B pomimo orzeczenia o odmowie zabrania dziecka z państwa A. Zabranie jest bezprawne do celów rozporządzenia i konwencji haskiej z 1980 r. Oboje rodzice wnoszą sprawę do sądu w odpowiednich państwach członkowskich w celu zabezpieczenia praw rodzicielskich, przy czym ojciec, któremu uprowadzono dziecko, żąda także powrotu dziewczynki z państwa B do państwa A na mocy konwencji, a matka – wydania orzeczenia przyznającego prawo do pieczy nad dzieckiem w sądach państwa B. Sąd w państwie B odmawia powrotu dziewczynki do państwa A na podstawie określonej w art. 13 konwencji. Następnie zaś sąd w państwie A wydaje zaświadczenie w następstwie procedury określonej w art. 11 ust. 6–8 rozporządzenia zarządzające powrót dziewczynki do państwa A.

W międzyczasie sąd w państwie B zarządza przyznanie tymczasowej pieczy nad dzieckiem matce, która usiłuje sprzeciwić się powrotowi dziewczynki do państwa A, zwracając się do sądu w państwie B o odmowę

(75) Zob. pkt 4.4.6.4 i sprawa C-195/08 PPU Inga Rinau, Zb.Orz. 2008, s. I-5271, przywołana powyżej w przypisie 48.

(76) Zob. wyrok z dnia 22 grudnia 2010 r. w sprawie C-491/10 PPU Aguirre Zarraga przeciwko Pelz, Zb.Orz. 2010, s. I-14247 oraz pkt 6.6 poniżej.

wykonania, po pierwsze, ponieważ orzeczenia zarządzającego powrót dziecka nie da się pogodzić z późniejszym orzeczeniem przyznającym prawo do pieczy na jej rzecz oraz, po drugie, ponieważ nastąpiła zmiana okoliczności, która powinna uniemożliwić powrót dziecka, mianowicie dziecku groziłoby niebezpieczeństwo w przypadku powrotu, co stanowi ten sam argument, na podstawie którego sąd w państwie B odmówił powrotu dziecka na mocy konwencji.

Orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości⁽⁷⁷⁾:

Sprawę przekazano Trybunałowi Sprawiedliwości, który w tej kwestii bardzo wyraźnie stwierdza, że, wykonując orzeczenie opatrzone zaświadczeniem, sąd w państwie B nie może na podstawie art. 47 ust. 2 wykraczać poza kwestie proceduralne, a już na pewno nie może rozważać żadnego środka co do istoty danej sprawy, co – zgodnie z prawidłowym stosowaniem rozporządzenia – należy wyłącznie do sądów państwa członkowskiego pochodzenia, w tym przypadku państwa A.

Trybunał Sprawiedliwości stwierdził także, iż stwierdzenie, że orzeczenie wydane później przez sąd państwa członkowskiego wykonania mogłoby stanowić przeszkodę w wykonaniu wcześniejszego orzeczenia opatrzonego zaświadczeniem w państwie członkowskim pochodzenia zarządzającego powrót dziecka, stanowiłoby obejście mechanizmu ustanowionego w rozdziale III sekcja 4 rozporządzenia. Takie odstępstwo od jurysdykcji sądów państwa członkowskiego pochodzenia

pozbawiałoby skuteczności art. 11 ust. 8 rozporządzenia, w którym to sądowi właściwemu przyznaje się ostatecznie prawo rozstrzygnięcia, a także uznawałoby jurysdykcję sądów państwa członkowskiego wykonania w zakresie rozstrzygania co do istoty sprawy.

Jeżeli chodzi o zmianę okoliczności, Trybunał Sprawiedliwości potwierdził, że mogłoby to mieć wpływ na wykonanie orzeczenia, jeżeli stanowiłoby szkodę dla dobra dziecka, niemniej kwestię tę musi zawsze rozważyć sąd pochodzenia, który na podstawie rozporządzenia posiada jurysdykcję w zakresie rozstrzygania co do istoty sprawy. Tym samym w państwie członkowskim wykonania nie można odmówić wykonania orzeczenia opatrzonego zaświadczeniem z tego względu, że z uwagi na zmianę sytuacji zaistniałą po jego wydaniu jego wykonanie mogłoby poważnie zagrażać dobru dziecka. Taka zmiana powinna zostać podniesiona przed sądem właściwym państwa członkowskiego pochodzenia, do którego również powinien wpłynąć ewentualny wniosek o zawieszenie wykonania jego orzeczenia.

(77) Omawiana sprawa wniesiona do Trybunału Sprawiedliwości to sprawa C-211/10 PPU, Povse przeciwko Alpadze, Zb.Orz. 2010, s. I-06673.

5.3. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

5.3.1. Brak podjęcia odpowiednich działań do celów powrotu dziecka może stanowić naruszenie art. 8 europejskiej konwencji praw człowieka („EKPC”)

Europejski Trybunał Praw Człowieka konsekwentnie orzeka, że organy państwa będącego stroną konwencji haskiej z 1980 r. po ustaleniu, że dziecko zostało bezprawnie zabrane w świetle konwencji, mają obowiązek podjęcia właściwych i skutecznych działań w celu zabezpieczenia powrotu dziecka. Niepodjęcie takich działań stanowi naruszenie art. 8 EKPC (prawo do poszanowania życia rodzinnego)⁽⁷⁸⁾. Każde umawiające się państwo musi przyjąć właściwe i skuteczne środki w celu wypełnienia obowiązków przewidzianych w art. 8 EKPC⁽⁷⁹⁾. Obejmuje to także zapewnienie wykonania praw do kontaktów z dzieckiem, tak jak miało to miejsce w sprawach Shaw przeciwko Węgrom⁽⁸⁰⁾ i Prizzia przeciwko Węgrom⁽⁸¹⁾, w których orzeczono, że doszło do naruszenia art. 8 w związku z niezapewnieniem przez organy na Węgrzech możliwości wykonania przez wnioskodawców praw do kontaktów z ich dziećmi.

(78) Zob. przykładowo wyrok z dnia 29 lipca 2003 r. w sprawie Iglesias Gil przeciwko Hiszpanii, skarga nr 56673/00, pkt 62.

(79) Zob. szereg spraw Ignaccolo-Zenide przeciwko Rumunii, skarga nr 31679/96, Maire przeciwko Portugalii, skarga nr 48206/99, PP przeciwko Polsce, skarga nr 8677/03, a także niedawny wyrok z dnia 7 marca 2013 r., prawomocny od dnia 7 czerwca 2013 r. w sprawie Raw przeciwko Francji, skarga nr 10131/11.

(80) Skarga nr 6457/09, wyrok wydany w dniu 26 października 2011 r.

(81) Skarga nr 20255/12, wyrok wydany w dniu 11 czerwca 2013 r.

5.3.2. Znaczenie szybkości wydawania i wykonywania orzeczeń

Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił również, że należy zapewnić szybkie prowadzenie postępowań dotyczących powrotu dzieci i przyznania odpowiedzialności rodzicielskiej, jak również szybkie wykonywanie orzeczeń kończących postępowanie w sprawie dotyczącej powrotu dziecka, ponieważ upływ czasu może wyrzucić nieodwracalne skutki na relacje między dzieckiem a rodzicem, z którym dziecko nie zamieszkuje. Właściwość środka należy zatem oceniać pod kątem szybkości jego wdrożenia⁽⁸²⁾. Konieczność szybkiego i sprawnego prowadzenia postępowań z udziałem dzieci jest również podyktowana faktem, że szybkie podjęcie decyzji w kwestii przyszłości dziecka leży w jego interesie i pozwala ograniczyć do minimum poziom niepewności związany w szczególności ze sprawami dotyczącymi bezprawnego zabrania i zatrzymania dzieci⁽⁸³⁾.

5.3.3. Poza wyjątkowymi okolicznościami podejmowanie działań prowadzących do powrotu dzieci nie stanowi naruszenia art. 8 EKPC

Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł w szeregu spraw, że podjęcie działań służących zapewnieniu powrotu dziecka, które zostało bezprawnie zabrane lub zatrzymane, przewidzianych w procedurach ustanowionych w rozporządzeniu i w konwencji haskiej z 1980 r., nie prowadzi zasadniczo do naruszenia zobowiązań wynikających z EKPC, a w szczególności z jej art.

(82) Zob. na przykład sprawy przywołane w przypisie 79.

(83) Zob. na przykład Iosub Caras przeciwko Rumunii, skarga nr 7198/04, Deak przeciwko Rumunii i Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 19055/05 oraz sprawa Raw przeciwko Francji przywołana w przypisie 79.

8. Tym samym Europejski Trybunał Praw Człowieka wyraził poparcie dla polityki leżącej u podstaw tych dwóch instrumentów, często podkreślając, że zgodność z tą polityką w państwach będących stronami EKPC ma duże znaczenie i że w przeciwnym wypadku państwa te narażają się na ryzyko naruszenia postanowień tej konwencji. Jedyne w niewielkiej liczbie spraw i głównie w wyjątkowych okolicznościach Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekał, że podjęcie działań służących zapewnieniu powrotu dziecka może stanowić naruszenie postanowień EKPC.

5.3.4. Sprawy rozpoznane przez Europejski Trybunał Praw Człowieka, w których nie stwierdzono naruszenia art. 8 konwencji

Europejski Trybunał Praw Człowieka rozpoznał szereg skarg dotyczących domniemanego naruszenia artykułów EKPC wskutek podjęcia działań służących zapewnieniu powrotu dzieci, orzekając, że domniemane naruszenie nie miało miejsca, i również w niedawno rozpoznanych sprawach Trybunał uznał takie skargi za niedopuszczalne. Wśród takich spraw należy wymienić następujące: sprawę Maumosseau i Washington przeciwko Francji⁽⁸⁴⁾, w której Trybunał orzekł, że wykonanie orzeczenia nakazującego powrót stosunkowo młodego dziecka z Francji do USA nie wiązało się z naruszeniem art. 8 konwencji; sprawę Lipkowski przeciwko Niemcom⁽⁸⁵⁾, w której Trybunał uznał za niedopuszczalną skargę, w której wnoszono o stwierdzenie naruszenia szeregu artykułów

(84) Skarga nr 29388/05, wyrok wydany w dniu 6 grudnia 2007 r.

(85) Skarga nr 26755/10, wyrok wydany w dniu 18 stycznia 2011 r.

EKPC, w tym art. 8, w związku z orzeczeniem wydanym przez sąd w Niemczech zgodnie z postanowieniami konwencji haskiej z 1980 r. w sprawie dotyczącej bezprawnego zabrania dziecka z Australii do Niemiec, w którym zarządzono powrót dziecka do Australii; oraz sprawę Povse przeciwko Austrii⁽⁸⁶⁾, w której, podobnie jak w poprzedniej sprawie, Trybunał oddalił skargę, w której wnoszono o stwierdzenie naruszenia art. 8 EKPC w związku z wykonaniem przez władze austriackie wydanego przez sąd we Włoszech orzeczenia zarządzającego powrót dziecka do Włoch z Austrii, dokąd zostało ono uprzednio bezprawnie zabrane⁽⁸⁷⁾. W wyroku w sprawie Raban przeciwko Rumunii⁽⁸⁸⁾ Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że odmowa podjęcia działań służących zapewnieniu powrotu dziecka z przyczyn podobnych do tych wskazanych w wyroku w sprawie Neulinger nie stanowiła naruszenia art. 8⁽⁸⁹⁾.

5.3.5. Sprawy, w przypadku których stwierdzono naruszenie

Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł w niewielu sprawach, że podjęcie działań służących zapewnieniu powrotu dziecka po jego

(86) Skarga nr 3890/11; zob. również pkt 5.2 powyżej.

(87) Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka został wydany w dniu 18 czerwca 2013 r.

(88) Raban przeciwko Rumunii, skarga nr 25437/08, wyrok wydany w dniu 26 października 2010 r.

(89) Zob. Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii, skarga nr 41615/07, wyrok wydany przez Wielką Izbę w dniu 6 lipca 2010 r.

bezprawnym zabrananiu lub zatrzymaniu może wiązać się z naruszeniem art. 8, ale dzieje się tak przeważnie w wyjątkowych okolicznościach⁽⁹⁰⁾.

Podstawą wyroków wydanych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w tych sprawach, w szczególności w przypadku, gdy argumentowano, że między wydaniem orzeczenia zarządzającego powrót dziecka a jego wykonaniem doszło do zmiany okoliczności faktycznych, była zasada, zgodnie z którą przy podejmowaniu decyzji w sprawie wydania lub wykonania takiego orzeczenia zarządzającego powrót odpowiednie sądy są zobowiązane do wzięcia pod uwagę dobro dziecka. Istnieje ryzyko, że stosowanie takiego podejścia w zbyt daleko idącym sensie, może skutkować naruszeniem jednej z podstawowych zasad ustanowionych zarówno w konwencji haskiej z 1980 r., jak i w rozporządzeniu, która stanowi, że decyzje w kwestii długoterminowych interesów dzieci należy podejmować na poziomie sądów państwa, w którym dzieci te mają swoje miejsce stałego pobytu, oraz że bezprawne zabranie i zatrzymanie dziecka nie powinno zasadniczo uzasadniać odstępstwa od tej zasady poza okolicznościami wskazanymi w art. 10 rozporządzenia⁽⁹¹⁾.

(90) Zob. sprawa Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii przywołana w przypisie 89; sprawa Šneersonė i Kampanella przeciwko Włochom, skarga nr 14737/09, wyrok wydany w dniu 12 lipca 2011 r., uprawomocnił się w dniu 12 października 2011 r.; sprawa B przeciwko Belgii, skarga nr 4320/11, wyrok wydany w dniu 10 lipca 2012 r., uprawomocnił się w dniu 19 listopada 2012 r.; oraz sprawa X przeciwko Łotwie, skarga nr 27853/09, wyrok wydany w dniu 13 grudnia 2011 r.; ta ostatnia sprawa została przekazana do rozpoznania Wielkiej Izbie, która wydała wyrok w dniu 26 listopada 2013 r.

(91) Zob. pkt 4.2. powyżej.

5.3.6. X przeciwko Łotwie – wyrok Wielkiej Izby

W wydanym niedawno wyroku Wielkiej Izby w sprawie X przeciwko Łotwie⁽⁹²⁾ sąd, większością dziewięciu do ośmiu sędziów, podjął próbę wyjaśnienia niektórych wcześniejszych twierdzeń dotyczących podejścia, które należy stosować przy analizowaniu związków między europejską konwencją praw człowieka a konwencją haską dotyczącą uprowadzenia dziecka, odnosząc się w szczególności do kwestii wyważania interesów dziecka i rodziców w przypadku, gdy w sprawie ma zastosowanie wyjątek od zasady powrotu dziecka ustanowiony w art. 13 ust. 1 lit. b) drugiej z wymienionych konwencji. W szczególności Trybunał stwierdził, że jego uwag w tej kwestii przedstawionych w wyroku Wielkiej Izby w sprawie Neullinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii⁽⁹³⁾ nie należy interpretować jako ustanawiających jakąkolwiek zasadę dotyczącą stosowania postanowień konwencji haskiej przez sądy krajowe.

Trybunał wskazał warunki, które należałoby spełnić, aby zapewnić spójną wykładnię postanowień europejskiej konwencji praw człowieka i konwencji haskiej. Sąd, do którego kierowany jest wniosek, musi istotnie wziąć pod uwagę okoliczności, które mogą dawać podstawę do zastosowania wyjątku od zasady powrotu dziecka zgodnie z konwencją haską i podjąć świadomą decyzję w tej kwestii. Następnie okoliczności te należy ocenić w świetle art. 8 EKPC.

Dlatego też sądy krajowe muszą wziąć pod uwagę nie tylko zasadne zarzuty dotyczące istnienia „poważnego ryzyka” dla dziecka w przypadku

(92) Zob. przypis 90.

(93) Przywołany również w przypisie 90.

jego powrotu, ale również wydać orzeczenie, wskazując konkretne przesłanki potwierdzające jego zasadność w świetle okoliczności danej sprawy. Zarówno odmowa wzięcia pod uwagę sprzeciwu wobec powrotu, jak i niedostateczne uzasadnienie orzeczenia oddalającego taki sprzeciw byłyby sprzeczne z wymaganiami ustanowionymi w art. 8 konwencji, a także z celem konwencji haskiej.

Trybunał stwierdził, że z uwagi na fakt, iż w preambule do konwencji haskiej wspomina się o powrocie dziecka „do państwa jego stałego pobytu”, sądy muszą upewnić się, że istnieją przekonujące dowody, iż w państwie tym ustanowiono odpowiednie zabezpieczenia w tym zakresie, a w przypadku istnienia znanego ryzyka, że ustanowiono konkretne środki ochronne.

Należy podkreślić, że w przypadku spraw podlegających przepisom rozporządzenia, ten ostatni aspekt orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w tej sprawie nie będzie wywierał istotnego wpływu, biorąc pod uwagę warunki ustanowione w art. 11 ust. 4 i 6–8. W art. 11 ust. 4 sądy UE zostały już zobowiązane do brania pod uwagę środków ochronnych, z których może skorzystać dziecko, w odniesieniu do którego zwrócono się o zastosowanie odstępstwa przewidzianego w art. 13 ust. 1 lit. b) konwencji haskiej. Ponadto nawet w przypadku gdy sąd, do którego kierowany jest wniosek, odmówi zarządzenia powrotu dziecka na podstawie określonej w art. 13 konwencji, zgodnie z art. 11 ust. 6–8 ostatnie słowo w tej kwestii należy do sądu

w państwie członkowskim, w którym dane dziecko ma swoje miejsce stałego pobytu. Nie wiadomo jeszcze, jaki wpływ wyrok w sprawie X przeciwko Łotwie wywrze na tę kwestię i inne kwestie poruszone w tej sprawie w przyszłości.

6. Wysłuchanie dziecka – art. 23, 41 i 42

6.1. Obowiązek zapewnienia dzieciom możliwości wyrażenia ich opinii

Rozporządzenie podkreśla znaczenie umożliwienia dzieciom wyrażenia ich opinii w postępowaniu, które ich dotyczy⁽⁹⁴⁾. Wysłuchanie dziecka jest jednym z wymogów uchylenia procedury exequatur w odniesieniu do praw do kontaktów z dzieckiem oraz orzeczeń, które pociągają za sobą powrót dziecka (zob. pkt 3.6 i rozdział 4). Istnieje również możliwość sprzeciwu wobec uznania i wykonania orzeczenia dotyczącego odpowiedzialności rodzicielskiej na podstawie faktu niewysłuchania dziecka (zob. pkt 3.5.2).

6.2. Wyjątek od obowiązku zasięgnięcia opinii dziecka

W rozporządzeniu określono główną zasadę konieczności wysłuchania dziecka w postępowaniu, które go dotyczy. W drodze wyjątku dziecko może nie być wysłuchane, jeżeli byłoby to niewłaściwe ze względu jego wiek i poziom dojrzałości. Wyjątek ten należy interpretować w sposób bardzo zawężający. W szczególności należy pamiętać, że prawa dziecka mają bardzo istotne znaczenie w postępowaniu wywierającym wpływ na dziecko, a decyzje w sprawie przyszłości dziecka i charakteru jego

przyszłych stosunków z rodzicami i innymi osobami mają z reguły kluczowe znaczenie, jeżeli chodzi o dobro dziecka. Należy również pamiętać o tym, że wspomniane czynniki wywierają wpływ na dzieci w dowolnym wieku.

6.3. Procedura zasięgnięcia opinii dziecka

Rozporządzenie nie zmienia stosownych procedur krajowych w tej kwestii⁽⁹⁵⁾. Sądy w państwach członkowskich opracowują własne techniki i strategię zasięgnięcia opinii dzieci w różnym wieku. Niektóre sądy robią to bezpośrednio; inne zlecają zasięgnięcie opinii dziecka ekspertom, którzy przekazują następnie sądowi stosowne sprawozdanie. Niezależnie od stosowanej metody zasięgnięcia opinii dziecka decyzję w tej kwestii podejmuje sąd, przy czym podjęcie jakiegokolwiek świadomej decyzji w tym zakresie nie jest możliwe bez wcześniejszego ocenienia wieku i stopnia dojrzałości dziecka, a przeprowadzenie takiej oceny stanowi jedyne kryterium stosowane w tym zakresie. Jeżeli sąd uzna, że wiek i stopień dojrzałości dziecka jest wystarczający do tego, by mogło ono wyrazić swoją opinię, sąd jest zobowiązany do zasięgnięcia opinii dziecka bezpośrednio lub w inny sposób przez cały okres obowiązywania wymogu wysłuchania dziecka w postępowaniu wywierającym na nie wpływ.

6.4. Jak zasięgnąć opinii dziecka

Generalnie wysłuchanie dziecka powinno odbyć się w sposób uwzględniający jego wiek i poziom dojrzałości. Ocenę opinii młodszych dzieci należy powierzyć ekspertom i przeprowadzić z należytą troską oraz zastosować inne podejście niż w przypadku nastolatków.

(94) W tym miejscu należy przywołać art. 12 ust. 2 Konwencji ONZ o prawach dziecka, w którym zawarto podobnie brzmiące twierdzenie: „w tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiadania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego”. Zob. również art. 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej: „[Dzieci] mogą [...] swobodnie wyrażać swoje poglądy. Poglądy te są brane pod uwagę w sprawach, które ich dotyczą, stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości”.

(95) Zob. motyw 19 rozporządzenia.

Wysłuchanie opinii dziecka nie musi nastąpić w trakcie rozprawy sądowej. Może je przeprowadzić właściwy organ zgodnie z prawem krajowym. Przykładowo w niektórych państwach członkowskich wysłuchanie dziecka przeprowadza pracownik socjalny, który składa sądowi sprawozdanie opisujące pragnienia i odczucia dziecka. Jeżeli wysłuchanie odbywa się w sądzie, sędzia powinien starać się zorganizować je w sposób uwzględniający charakter sprawy, wiek dziecka oraz okoliczności sprawy. W wielu sądach realizuje się to w ramach nieformalnych ustaleń, na podstawie których wysłuchanie odbywa się w pomieszczeniu innym niż pomieszczenia sądu. Niezależnie od danej sytuacji należy umożliwić dziecku wyrażenie jego poglądów w atmosferze zaufania.

6.5. Szkolenie w zakresie zasięgania opinii dziecka

Niezależnie od tego, czy wysłuchanie dziecka przeprowadza sędzia, ekspert, pracownik socjalny czy inny urzędnik, sprawą zasadniczą jest odpowiednie przeszkolenie takiej osoby, na przykład w zakresie najlepszych technik porozumiewania się z dziećmi. Osoba taka powinna mieć świadomość ryzyka podejmowania przez rodziców prób wpłynięcia i wywarcia nacisku na dziecko. Prawidłowe wysłuchanie dziecka, z zachowaniem właściwej dyskrecji, może umożliwić mu wyartykułowanie jego pragnień i uwolnić od poczucia odpowiedzialności lub winy.

6.6. Cel wysłuchania dziecka

Wysłuchanie dziecka może mieć różne cele w zależności od rodzaju i celów procedury. W postępowaniach dotyczących praw do pieczy nad dzieckiem celem jest zazwyczaj pomoc w ustaleniu najodpowiedniejszego środowiska,

w którym dziecko powinno przebywać. W przypadkach dotyczących uprowadzenia dziecka celem jest często ustalenie, dlaczego dziecko sprzeciwia się powrotowi i w jaki sposób wykształciła się ta postawa, oraz ustalenie, czy dziecko może być zagrożone, a jeżeli tak, to w jaki sposób.

Przykład:

Stan faktyczny:

Dziewczynka w wieku 8 lat i sześciu miesięcy zamieszkująca z ojcem w państwie członkowskim A została zatrzymana przez swoją matkę w państwie członkowskim B w trakcie przebywania na wakacjach w tym państwie; na mocy odpowiednich nakazów sąd w państwie A tymczasowo przyznał ojcu prawo pieczy nad dzieckiem, a matce prawo do kontaktów z dzieckiem. Ojciec złożył wniosek o powrót dziecka zgodnie z konwencją haską z 1980 r. – wniosek ten został odrzucony przez sądy w państwie B z uwagi na sprzeciw dziecka wobec powrotu. Sądy w państwie B zasięgnęły opinii dziecka i oceniły, że jego wiek i stopień dojrzałości jest odpowiedni do tego, by można było wziąć jego opinię pod uwagę.

Następnie sądy w państwie A potwierdziły fakt przyznania pieczy nad dzieckiem ojcu i zarządziły powrót dziecka do państwa A. W międzyczasie sąd w państwie B przekazał sądowi w państwie A orzeczenie odmawiające zarządzenia powrotu dziecka zgodnie z wymogiem ustanowionym w art. 11 ust. 6–8 rozporządzenia; następnie sąd ten wydał zaświadczenie, o którym mowa w art. 42

rozporządzenia, ale przed jego wydaniem nie wysłuchał dziecka i odmówił zasięgnięcia jego opinii za pośrednictwem wideopojęcia.

Orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości:

Sprawa została skierowana do Trybunału Sprawiedliwości⁽⁹⁶⁾ z uwagi na domniemane naruszenie praw podstawowych dziecka, w szczególności praw przysługujących dziecku na mocy art. 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, w którym potwierdzono prawa dzieci do swobodnego wyrażania ich poglądów w kwestiach, które ich dotyczą, oraz do brania tych poglądów pod uwagę stosownie do ich wieku i stopnia dojrzałości.

Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że choć w art. 24 Karty praw podstawowych i w art. 42 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nie wymaga się, aby dziecko zawsze było wysłuchiwane przez sąd państwa członkowskiego pochodzenia, co pozostawia temu sądowi pewien zakres swobody uznania, to jednak jeżeli sąd ten podejmie decyzję o wysłuchaniu dziecka, przepisy te wymagają, aby mając na uwadze najlepszy interes dziecka i indywidualne okoliczności każdego przypadku, podjął on wszelkie odpowiednie środki w celu doprowadzenia do takiego wysłuchania, tak aby udostępnić dziecku rzeczywistą i skuteczną możliwość wyrażenia swoich poglądów i w ten sposób zapewnić skuteczność wspomnianych przepisów.

Ponadto Trybunał dodał, że sąd państwa członkowskiego pochodzenia, który zgodnie z rozporządzeniem jest sądem sprawującym jurysdykcję

(96) Zob. sprawa C-491/10 PPU A Aguirre Zarraga przeciwko Pelz, Zb.Orz. 2010, s. I-14247; zob. również sprawa C-400/10 McB przeciwko L.E., Zb.Orz. 2010, s. I-8965.

ogólną, musi ocenić dojrzałość dziecka i zdecydować, czy należy zapoznać się z jego opinią, oraz – zawsze mając na uwadze najlepszy interes dziecka – wykorzystywać w tym celu w miarę możliwości wszystkie środki przysługujące mu na mocy prawa krajowego, a także określone instrumenty transgranicznej współpracy sądowej, w tym w stosownych przypadkach instrumenty przewidziane w rozporządzeniu w sprawie przeprowadzania dowodów. Działania takie mogą zostać podjęte wyłącznie przez sąd pochodzenia, nie zaś przez sąd w państwie członkowskim wykonania.

Przed wydaniem zaświadczenia zgodnego z wymogami art. 42 rozporządzenia sąd państwa członkowskiego pochodzenia musi sprawdzić, czy w kontekście dobra dziecka i wzięcia pod uwagę wszelkich okoliczności danego przypadku orzeczenie, do którego odnosi się zaświadczenie, zostało wydane w warunkach poszanowania prawa dziecka do swobodnego wyrażania swoich poglądów i czy udostępniono dziecku rzeczywistą i skuteczną możliwość wyrażenia swoich poglądów. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdził jednak, że wyłącznie do sądów krajowych w państwie członkowskim pochodzenia należy zbadać zgodność z prawem wspomnianego orzeczenia pod kątem wymogów ustanowionych między innymi w art. 24 Karty praw podstawowych i w art. 42 rozporządzenia oraz że w omawianej sprawie sądy w państwie B, tj. w państwie członkowskim wykonania, nie mają prawa do przeprowadzania badania wyroku ani do sprzeciwiania się jego wykonaniu, nawet biorąc pod uwagę okoliczności tej sprawy, nie mogą też ponownie wszczynać postępowania w sprawie zaświadczenia ani nie są uprawnione do przeprowadzania badania wyroku ani do sprzeciwiania się jego wykonaniu, nawet biorąc pod uwagę okoliczności tej sprawy.

6.7. Konwencja ONZ o prawach dziecka⁽⁹⁷⁾

Konwencja ONZ o prawach dziecka to ogólnoświatowa konwencja, której ogólnym celem jest podkreślanie znaczenia praw dzieci poniżej 18. roku życia we wszystkich obszarach związanych z ich interesami oraz wzmacnianie tych praw. Konwencja, do której przystąpiło około 190 państw-stron, stanowi fundament dla działań Organizacji Narodów Zjednoczonych na rzecz wspierania dzieci na całym świecie prowadzonych za pośrednictwem UNICEF. Szereg postanowień konwencji wywarło bezpośredni wpływ na proces opracowywania procedur w postępowaniach z udziałem dzieci, w szczególności jeżeli chodzi o sposób brania pod uwagę praw i interesów dzieci⁽⁹⁸⁾. W szczególności zgodnie z art. 3 konwencji ONZ o prawach dziecka we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, organy administracji lub ciała ustawodawcze, **sprawą nadrzędną jest najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka**.

Konwencja jest wspierana przez Komitet Praw Dziecka, który przeprowadza regularne badania i publikuje sprawozdania dotyczące stanu praw dziecka na świecie. Komitet publikuje w szczególności uwagi ogólne, w których przedstawia swoje opinie na temat sytuacji

(97) Konwencja o prawach dziecka przyjęta i otwarta do podpisania, ratyfikacji i przystąpienia na mocy rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 44/25 z dnia 20 listopada 1989 r.; weszła w życie w dniu 2 września 1990 r. zgodnie z art. 49; zob. <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

(98) Zob. w szczególności art. 12 dotyczący zasięgania opinii dziecka, o którym mowa w przypisie 94 powyżej.

dzieci i przedstawia zalecenia. W najnowszej uwadze ogólnej⁽⁹⁹⁾ Komitet argumentował, że prawa dzieci powinny zostać w pełni uwzględnione we wszystkich aspektach postępowań wywierających wpływ na dzieci, zarówno co do zasady, jak i za pod kątem odpowiednich procedur. W tym samym dokumencie zawarto następujące twierdzenie⁽¹⁰⁰⁾:

„Komitet zachęca do ratyfikacji i wdrażania konwencji Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego⁽¹⁰¹⁾, które ułatwiają branie pod uwagę najlepszych interesów dziecka i zapewniają gwarancje ich uwzględnienia w przypadku, gdy rodzice mają swoje miejsce zamieszkania w różnych państwach”.

(99) Uwaga ogólna nr 14 wydana w dniu 29 maja 2013 r., zob. http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf

(100) W pkt 68.

(101) Obejmują one Konwencję nr 28 dotyczącą cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę z 1980 r.; Konwencję nr 33 o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego z 1993 r.; Konwencję nr 23 o uznawaniu i wykonywaniu decyzji odnoszących się do obowiązków alimentacyjnych z 1973 r.; Konwencję nr 24 o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych z 1973 r.

7. Współpraca pomiędzy organami
centralnymi i pomiędzy sądami –
art. 53-58

Organy centralne odgrywają istotną rolę w stosowaniu rozporządzenia w odniesieniu do spraw dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej. Państwa członkowskie muszą wyznaczyć przynajmniej jeden organ centralny. W idealnej sytuacji wyznaczone organy powinny pokrywać się z organami wskazanymi w konwencji haskiej z 1980 r. Mogłoby to prowadzić do powstawania synergii i umożliwiać organom czerpanie korzyści z doświadczeń, jakie organy zgromadziły przy zajmowaniu się innymi sprawami objętymi postanowieniami konwencji.

7.1. Europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych – art. 54

Rozporządzenie przewiduje efektywną integrację organów centralnych w ramach Europejskiej Sieci Sądowej w sprawach cywilnych i handlowych⁽¹⁰²⁾ („Europejska Sieć Sądowa”) oraz odbywanie przez nie regularnych spotkań w ramach tej sieci w celu omówienia stosowania rozporządzenia.

7.2. Zadania organów centralnych – art. 55

Szczególne zadania organów centralnych są wymienione w art. 55. Organy centralne nie muszą wykonywać tych zadań same. Mogą działać za pośrednictwem innych podmiotów.

Na wniosek podmiotu odpowiedzialności rodzicielskiej organy centralne są zobowiązane do podjęcia wszelkich stosownych kroków w celu zgromadzenia i przekazania informacji na temat sytuacji dziecka, wszelkich toczących się procedur lub decyzji podjętych w sprawie dziecka. Organy

podejmują również niezbędne kroki w celu udzielenia informacji i wsparcia podmiotom odpowiedzialności rodzicielskiej, które wystąpiły o uznanie i wykonanie orzeczeń na terytorium swojego państwa, w szczególności orzeczeń dotyczących prawa do kontaktów z dzieckiem i powrotu dziecka.

Do ich zadań należy również ułatwianie komunikacji między sądami, co będzie konieczne szczególnie w przypadku przekazywania sprawy przez jeden sąd drugiemu (zob. pkt 3.3 oraz rozdział 4). W takich sprawach organy centralne będą służyć jako pośrednik pomiędzy sądami krajowymi a organami centralnymi innych państw członkowskich.

7.3. Ułatwianie zawierania porozumień – art. 55 lit. e)

Innym zadaniem organów centralnych wyznaczonym w art. 55 lit. e) jest ułatwianie zawierania porozumień między podmiotami odpowiedzialności rodzicielskiej poprzez mediację lub inne środki oraz ułatwianie współpracy transgranicznej w tym celu. Dowiedziono, że mediacja może odegrać ważną rolę, np. w sprawach dotyczących uprowadzenia dziecka, aby po uprowadzeniu zapewnić możliwość widywania przez dziecko rodzica, który go nie uprowadził, a po powrocie dziecka do państwa członkowskiego pochodzenia – możliwość widywania przez nie rodzica, który je uprowadził. Ważną sprawą jest jednak, aby proces mediacji nie został wykorzystany do nienależytego opóźnienia powrotu dziecka.

(102) https://e-justice.europa.eu/content_ejn_in_civil_and_commercial_matters-21-pl.do

7.4. Umieszczenie dzieci poza rodziną w innym państwie członkowskim – art. 56

Istotny przepis rozporządzenia dotyczy umieszczania dzieci poza rodziną, tj. w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczej, w innym państwie członkowskim. W rozporządzeniu⁽¹⁰³⁾ przewidziano możliwość podjęcia takiej decyzji, o ile spełnione zostały przepisy szczegółowe dotyczące współpracy między sądami a organami centralnymi i innymi organami w państwach członkowskich, które zostały wyznaczone zgodnie z art. 56. Krótko rzecz ujmując, jeżeli sąd w jednym państwie członkowskim zamierza wydać orzeczenie nakazujące umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczej lub w domu zastępczym w innym państwie członkowskim, musi zasięgnąć opinii organu centralnego lub innego organu, który w tym drugim państwie członkowskim jest właściwy w zakresie interwencji organów publicznych w przypadkach dotyczących umieszczania dzieci poza rodziną. W przypadkach transgranicznych, jeżeli jakiś organ publiczny pełni taką funkcję w kontekście krajowym danego państwa członkowskiego, państwo wnioskujące będzie mogło wydać orzeczenie zarządzające umieszczenie dziecka poza rodziną wyłącznie w przypadku, gdy właściwy organ państwa, do którego kierowany jest wniosek, wyrazi na to zgodę. Jeżeli natomiast w państwie, do którego kierowany jest wniosek, umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej nie wymaga interwencji organu publicznego, sąd rozważający podjęcie decyzji o umieszczeniu dziecka poza rodziną musi tylko poinformować o tym fakcie organ centralny lub inny organ w państwie, do którego kierowany jest wniosek.

(103) Zob. art. 1 ust. 2 lit. d); zob. również sprawa C-435/06 C, Zb.Orz. 2007, s. I-10141, w której Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł, że decyzja o umieszczeniu dziecka w domu zastępczym stanowi sprawę „cywilną” w rozumieniu art. 1 rozporządzenia, mimo że procedura wydawania tej decyzji wchodzi w zakres prawa publicznego.

Przykład:

Stan faktyczny:

W omawianym przypadku organy w państwie członkowskim A dążyły do umieszczenia nastoletniej dziewczyny w specjalnej zamkniętej placówce opiekuńczej zlokalizowanej poza jej państwem pochodzenia, ponieważ wymagała ona objęcia szczególną ochroną z uwagi na jej zachowanie oraz powtarzające się przypadki ucieczki z placówek opiekuńczych w tym państwie. Ponieważ w państwie członkowskim A nie było tego rodzaju specjalnych placówek opiekuńczych, organy uznały, że najlepszym rozwiązaniem będzie umieszczenie dziewczyny w placówce w państwie członkowskim B, w którym mieszkała jej matka. Wskutek wymiany informacji między organami centralnymi sąd w państwie A został poinformowany, że placówka w państwie B ma miejsce dla dziewczyny i zgadza się na jej umieszczenie; następnie sąd wydał orzeczenie nakazujące umieszczenie dziecka poza rodziną. Sądy w państwie B wydały również orzeczenie tymczasowe zgodnie z art. 20. Dziewczyna została przeniesiona do państwa B i umieszczona w placówce opiekuńczej.

Orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości:

W trakcie postępowania w sprawie⁽¹⁰⁴⁾ Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej zadano szereg pytań dotyczących procedur przewidzianych w art. 56, a Trybunał wykorzystał tę okazję do wyjaśnienia szeregu

(104) Zob. sprawa C-92-12 PPU Health Service Executive przeciwko S.C. i A.C., Zb.Orz. 2012, s. I-0000, wyrok wydany w dniu 26 kwietnia 2012 r.

kwestii, z których pierwsza dotyczyła tego, czy takie orzeczenie wchodziło w zakres materialny rozporządzenia – odpowiedź na to pytanie była twierdząca z uwagi na orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C⁽¹⁰⁵⁾.

Kolejne pytanie dotyczyło tego, który organ w państwie B był właściwy do wyrażenia zgody na umieszczenie poza rodziną, na co Trybunał odpowiedział, że przed wydaniem orzeczenia w sprawie umieszczenia dziecka poza rodziną zgody, o której mowa w art. 56 ust. 2 rozporządzenia, musi udzielić właściwy organ prawa publicznego. Sam fakt, że instytucja, w której ma zostać umieszczone dziecko, wyraża zgodę na takie umieszczenie, nie jest wystarczający. W przypadku gdy sąd państwa członkowskiego, który zarządził umieszczenie dziecka poza rodziną, ma wątpliwości, czy w wezwanym państwie członkowskim zgoda została udzielona w sposób ważny – gdyż nie było możliwe ustalenie w sposób pewny, jaki organ jest w tym ostatnim państwie właściwy – możliwe jest skorygowanie nieprawidłowości w celu zagwarantowania, by wymóg uzyskania zgody zawarty w art. 56 rozporządzenia został w pełni spełniony.

Pytania trzecie i czwarte dotyczyły skutków i wykonania orzeczenia nakazującego umieszczenie dziecka w placówce i koncentrowały się na kwestii związanej z tym, czy przed wykonaniem orzeczenia nakazującego umieszczenie dziecka w placówce sądy w państwie członkowskim, w którym dziecko miało zostać umieszczone, muszą wydać stwierdzenie wykonalności. Odpowiadając na te pytania, Trybunał stwierdził, że orzeczenie należy poddać procedurze stwierdzenia

(105) Przywołana w przypisach 20 i 103 powyżej.

wykonalności oraz że przed stwierdzeniem jego wykonalności nie ma ono mocy prawnej, tj. nie może zostać formalnie wykonane. Trybunał dodał, że taką procedurę należy przeprowadzić szczególnie szybko, a ewentualne wniesienie środka zaskarżenia nie powinno skutkować zawieszeniem wykonania orzeczenia.

Pytania piąte i szóste dotyczyły możliwości wydania kolejnego orzeczenia wydłużającego okres umieszczenia dziecka poza rodziną bez konieczności uzyskania kolejnej zgody w przypadku, gdy zgoda na umieszczenie dziecka poza rodziną na określony czas została już udzielona, jak miało to miejsce w przedmiotowej sprawie. Trybunał Sprawiedliwości dość jednoznacznie odpowiedział na to pytanie, stwierdzając, że zgoda na umieszczenie dziecka poza rodziną wydana na określony czas nie obejmuje ewentualnych orzeczeń mających na celu wydłużenie okresu takiego umieszczenia. W takich okolicznościach należy wystąpić o nową zgodę. Orzeczenie o umieszczeniu dziecka poza rodziną wydane w jednym państwie członkowskim, które uznano za wykonalne w innym państwie członkowskim, podlega wykonaniu w tym drugim państwie członkowskim wyłącznie w okresie wskazanym w orzeczeniu o umieszczeniu dziecka poza rodziną.

7.5. Zapewnienie odpowiedniej ilości zasobów na potrzeby organów centralnych

Organom centralnym należy zapewnić odpowiednią ilość zasobów finansowych i ludzkich, aby umożliwić im wywiązywanie się ze spoczywających na nich obowiązków, przy czym pracownicy takich organów muszą przejść odpowiednie szkolenia w zakresie stosowania przepisów rozporządzenia, a najlepiej również w zakresie kontekstu i stosowania konwencji haskiej z 1980 r. i innych istotnych instrumentów z zakresu prawa rodzinnego. Szkolenia językowe oraz wspólne szkolenia z udziałem sędziów, prawników i innych osób stosujących przepisy rozporządzenia i postanowienia konwencji również należy uznać za bardzo wartościowe w tym kontekście. Korzystanie z nowoczesnych technologii może znacznie przyspieszyć proces zarządzania sprawami, dlatego też odpowiednie podmioty należy w miarę możliwości zachęcać do stosowania takich rozwiązań.

7.6. Współpraca sądów

Analogicznie do wymogu współpracy pomiędzy organami centralnymi rozporządzenie wymaga współpracy pomiędzy sądami różnych państw członkowskich w różnych celach. Niektóre przepisy nakładają na sędziów z różnych państw członkowskich szczególny obowiązek komunikowania się i wymiany informacji w kontekście przekazywania sprawy (zob. pkt 3.3) oraz w kontekście uprowadzenia dziecka (zob. rozdział 4).

7.7. Sędziowie łącznikowi

Aby propagować i ułatwiać taką współpracę, należy zachęcać do dyskusji pomiędzy sędziami, zarówno w kontekście Europejskiej Sieci Sądowej, jak i w ramach inicjatyw organizowanych przez państwa członkowskie, co ma już z resztą często miejsce. Doświadczenia związane z funkcjonowaniem nieformalnej Międzynarodowej Sieci Haskiej dla Sędziów utworzonej przez Haską Konferencję Prawa Prywatnego Międzynarodowego w kontekście konwencji haskiej z 1980 r. okazały się pouczające⁽¹⁰⁶⁾.

Wiele państw członkowskich uznaje branie udziału w tworzeniu sieci sądowych poprzez powoływanie sędziów łącznikowych lub sędziów specjalizujących się w prawie rodzinnym za działanie ułatwiające stosowanie przepisów rozporządzenia. Takie porozumienia w ramach Międzynarodowej Haskiej Sieci Sędziów istnieją również w kontekście Europejskiej Sieci Sądowej i mogą one prowadzić do poprawy i usprawnienia łączności pomiędzy sędziami i organami centralnymi oraz pomiędzy samymi sędziami, a tym samym przyczynić się do szybszego rozstrzygnięcia w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej na podstawie rozporządzenia.

(106) Aby uzyskać dodatkowe informacje na ten temat, zob. pkt 3.3.4.2 i 4.1.5 powyżej.

8. Relacje między rozporządzeniem
a konwencją haską z 1996 r. dotyczącą
ochrony dziecka – art. 61 i 62

8.1. Zakres stosowania obu instrumentów

Zakres stosowania rozporządzenia jest bardzo zbliżony do zakresu stosowania konwencji haskiej z dnia 19 października 1996 r. o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dziecka („konwencja haska z 1996 r.”)⁽¹⁰⁷⁾. Obydwa instrumenty zawierają zasady dotyczące właściwości sądów, uznawania i wykonywania orzeczeń dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej. Najistotniejsza różnica polega na tym, że w konwencji haskiej z 1996 r. zawarto również postanowienia dotyczące prawa właściwego.

8.2. Ratyfikacja przez państwa członkowskie UE

W momencie sporządzania niniejszego przewodnika [czerwiec 2014 r.] konwencja została ratyfikowana i przyjęta przez wszystkie państwa członkowskie z wyjątkiem dwóch – Belgii i Włoch – które podpisały już konwencję, ale jeszcze jej nie ratyfikowały. Konwencja weszła w życie w odniesieniu do pozostałych państw członkowskich w momencie jej ratyfikacji przez dane państwo. Relacje pomiędzy tymi dwoma instrumentami są wyjaśnione w art. 61 i 62 rozporządzenia.

(107) W odniesieniu do konwencji haskiej z 1996 r. należy przywołać sprawozdanie wyjaśniające dotyczące konwencji opracowane przez prof. Paula Lagarde’a, dostępne pod adresem http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2943

8.3. Które sprawy podlegają przepisom rozporządzenia, a które postanowieniom konwencji z 1996 r.? – art. 61 i 62

W celu ustalenia, czy w danej sprawie ma zastosowanie rozporządzenie, czy konwencja, należy zbadać następujące kwestie:

8.3.1. Czy sprawa dotyczy kwestii objętej zakresem stosowania rozporządzenia?

Rozporządzenie ma moc nadrzędną względem konwencji w stosunkach pomiędzy państwami członkowskimi w sprawach objętych zakresem jego stosowania. W związku z tym rozporządzenie ma moc nadrzędną w sprawach właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń. Konwencja ma natomiast zastosowanie w stosunkach pomiędzy państwami członkowskimi w sprawach prawa właściwego, ponieważ ten temat nie jest objęty rozporządzeniem.

8.3.2. Czy miejsce stałego pobytu dziecka znajduje się na terytorium państwa członkowskiego?

Jeżeli odpowiedź na obydwa pytania w pkt 8.3.1 i 8.3.2 jest pozytywna, rozporządzenie ma moc nadrzędną w stosunku do konwencji.

8.3.3. Czy sprawa dotyczy uznania lub wykonania orzeczenia wydanego przez sąd w innym państwie członkowskim?

Podstawą do rozpatrywania tego pytania jest fakt, że określone w rozporządzeniu zasady dotyczące uznawania i wykonywania stosują się do wszystkich orzeczeń wydanych przez właściwy sąd państwa członkowskiego. Dopóki sądy danego państwa członkowskiego są właściwe do orzekania w tej kwestii, nie ma znaczenia, czy dane dziecko mieszka na terytorium tego państwa. Stąd określone w rozporządzeniu zasady dotyczące uznawania i wykonywania mają zastosowanie do orzeczeń wydanych przez sądy państwa członkowskiego nawet wówczas, gdy dziecko mieszka w państwie trzecim, które jest stroną konwencji. Celem jest zapewnienie utworzenia wspólnego obszaru sądowniczego, co wymaga, aby wszystkie orzeczenia wydawane przez sądy właściwe na terytorium Unii Europejskiej były uznawane i wykonywane na podstawie wspólnego zbioru przepisów.

8.3.4. Możliwość ograniczonego przedłużenia – art. 12

Jak opisano to w pkt 3.2.6, w art. 12 rozporządzenia przewidziano możliwość ograniczonego przedłużenia dla strony, która decyduje się zwrócić do sądu państwa członkowskiego, w którym dziecko nie posiada miejsca stałego pobytu, ale z którym posiada ono znaczący związek.

Taka możliwość nie ogranicza się wyłącznie do sytuacji, w której dziecko ma swoje miejsce stałego pobytu na terytorium danego państwa członkowskiego, lecz obejmuje również przypadki, w których miejsce stałego pobytu dziecka znajduje się w państwie trzecim niebędącym stroną konwencji haskiej z 1996 r. W takim przypadku jurysdykcję na podstawie art. 12 uznaje się za zgodną z dobrem dziecka, w szczególności, ale nie tylko, jeżeli uznano, że przeprowadzenie postępowania w odpowiednim państwie trzecim jest niemożliwe⁽¹⁰⁸⁾. Jeżeli natomiast dziecko posiada miejsce stałego pobytu na terytorium państwa trzeciego, które jest stroną konwencji, zastosowanie mają zasady konwencji.

(108) Zob. art. 12 ust. 4 rozporządzenia.

Wykaz tabel i diagramów zamieszczonych w niniejszym przewodniku

Tabela/diagram. pkt

Jurysdykcja w sprawach małżeńskich 2.3.2

Analiza przeprowadzana przez sąd właściwy w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej. 3.2.2

Utrzymanie jurysdykcji sądów poprzedniego miejsca stałego pobytu dziecka. 3.2.4.2.8

Przekazanie sprawy do lepiej umiejscowionego sądu. 3.3.4.4

Główne zasady nowych norm dotyczących uprowadzenia dziecka . . 4.1.4

Ograniczone sytuacje, w których sądy w państwie członkowskim, do którego kierowany jest wniosek, nabywają jurysdykcję. 4.2.1.2

Jurysdykcja w przypadkach uprowadzenia dziecka – skutek art. 10 . 4.2.2

Powrót dziecka – porównanie postanowień konwencji haskiej z 1980 r. i przepisów rozporządzenia. 4.3.6

Powrót dziecka po uprowadzeniu – niektóre aspekty praktyczne . . . 4.4.6

Schemat procedury stosowanej w przypadku uprowadzenia dziecka po wydaniu orzeczenia odmawiającego zarządzenia powrotu . . . 4.4.9

Wykaz spraw, o których mowa w niniejszym przewodniku

Sprawy Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej
Sprawa. pkt

Sprawa C-168/08 Hadadi przeciwko Hadadi,
Zb.Orz. 2009, s. I-6871. 2.3.4

Sprawa C-523/07 A, Zb.Orz. 2009,
s. I-2805 2.3.5, 3.1.1.3, 3.1.3.2 i 3.2.3.2

Sprawa C-68/07 Sundelind Lopez przeciwko
Lopezowi Lizazowi, Zb.Orz. 2007, s. I-10403 2.3.6 i 2.3.8

Sprawa C-260/97 Unibank A/S przeciwko Flemmingowi G.
Christensenowi, Rec. 1999, s. I-3715. 2.5.5

Sprawa C-435/06 C, Zb.Orz. 2007, s. I-10141. 3.1.1.3 i 7.4

Sprawa C-256/09 Bianca Purucker przeciwko Guillerrowi Vallesowi
Perezowi, Zb.Orz. 2010,
s. I-7353 („Purrucker I”) 3.1.3.4, 3.2.2, 3.4.2, 3.5.1 i 5.1.1

Sprawa C-497/10 PPU Mercredi przeciwko Chaffemu, Zb.Orz. 2010, s.
I-14309 3.2.3.2

Wniosek w sprawie C-656/13 (2014/C 85/19) L przeciwko M, R i K

Wniosek w sprawie C-463/13 E przeciwko B

Sprawa C-296/10 Bianca Purrucker przeciwko Guillerrowi Vallesowi Perezowi, Zb.Orz. 2010, s. I-11163 („Purrucker II”)	3.4.2	Raw przeciwko Francji, skarga nr 10131/11	5.3.1 i 5.3.2
Sprawa C-195/08 PPU Inga Rinau, Zb.Orz. 2008, s. I-5271	3.5.1, 4.4.1, 4.4.6.4, 4.4.6.5, 4.4.6.6 i 5.1.3	Shaw przeciwko Węgrom, skarga nr 6457/09	5.3.1
Sprawa C-211/10 PPU Povse przeciwko Alpadze, Zb.Orz. 2010, s. I-06673	4.1.4, 4.2.1.2, 4.4.6.5 i 5.2	Prizzia przeciwko Węgrom, skarga nr 20255/12	5.3.1
Sprawa C-400/10 PPU McB przeciwko L.E., Zb.Orz. 2010, s. I-8965	4.3.2.1 i 6.6	Iosub Caras przeciwko Rumunii, skarga nr 7198/04	5.3.2
Sprawa C-403/09 PPU Detiček przeciwko Sgueglii, Zb.Orz. 2009, s. I-12193	5.1.2	Deak przeciwko Rumunii i Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 19055/05	5.3.2
Sprawa C-491/10 PPU Aguirre Zarraga przeciwko Pelz, Zb.Orz. 2010, s. I-14247	5.1.3 i 6.6	Maumosseau i Washington przeciwko Francji, skarga nr 29388/05 . . .	5.3.4
Sprawa C-92/12 PPU Health Service Executive przeciwko S.C. i A.C., Zb.Orz. 2012, s. I-0000	pkt 7.4	Lipkowski przeciwko Niemcom, skarga nr 26755/10	5.3.4
<i>Sprawy Europejskiego Trybunału Praw Człowieka</i>		Povse przeciwko Austrii, skarga nr 3890/11	5.3.4
<i>Sprawa</i>	pkt	Raban przeciwko Rumunii, skarga nr 25437/08	5.3.4
Iglesias Gil przeciwko Hiszpanii, skarga nr 56673/00	5.3.1	Neulinger i Shuruk przeciwko Szwajcarii, skarga nr 41615/07	5.3.4 i 5.3.5
Ignaccolo-Zenide przeciwko Rumunii, skarga nr 31679/96	5.3.1	Šneersone i Campanella przeciwko Włochom, skarga nr 14737/09	5.3.5
Maire przeciwko Portugalii, skarga nr 48206/99	5.3.1	B przeciwko Belgii, skarga nr 4320/11	5.3.5
PP przeciwko Polsce, skarga nr 8677/03	5.3.1	X przeciwko Łotwie, skarga nr 27853/09	5.3.5 i 5.3.6

Elektroniczna wersja przewodnika jest dostępna na poniższej stronie internetowej

<http://e-justice.europa.eu>

***Europe Direct to serwis, który pomoże Państwu
znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące Unii Europejskiej.***

**Numer bezpłatnej infolinii (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Informacje są udzielane nieodpłatnie, większość połączeń również jest bezpłatna (niektórzy operatorzy, hotele lub telefony publiczne mogą naliczać opłaty).

Okładka str. 4, str. 68: © iStockphoto
str. 8, str. 18, str. 48, str. 76, str. 82, str. 88: © Thinkstock

ISBN 978-92-79-39750-9
doi:10.2838/30096

© Unia Europejska, 2014
Powielanie materiałów dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Printed in Belgium

WYDRUKOWANO NA PAPIERZE BIELONYM BEZ CHLORU PIERWIASTKOWEGO (ECF)

Kontakt

Komisja Europejska
Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości
Europejska Sieć Sądownicza (EJN)
w sprawach cywilnych i handlowych
just-ejn-civil@ec.europa.eu
<http://ec.europa.eu/justice/civil>

Urząd Publikacji

Europejska Sieć Sądownicza (EJN)
w sprawach cywilnych i handlowych

